

Hallituksen esitys Eduskunnalle sähkömarkkinalaiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sähkömarkkinalaki. Sen tarkoituksena on parantaa sähkömarkkinoiden toimivuutta ja siten turvata, että Suomen sähkön tuotanto-, siirto- ja jakelujärjestelmä olisi tehokas ja kilpailukykyinen myös tulevaisuudessa. Samalla valmistetaan Suomen sähkömarkkinoita yhdentyviin pohjoismaisiin ja mahdollisesti avautuviin eurooppalaisiin markkinoihin.

Uudistuksella vähennettäisiin kilpailun esteitä ja poistettaisiin tarpeeton sääntely siitä osasta markkinoita, jossa kilpailu on mahdollinen, eli sähkön tuotannosta, myynnistä ja ulkomaankaupasta. Kilpailun lisääntyminen tehostaisi voimavarojen käyttöä ja loisi kustannussäästöjä kuluttajille ja kansantaloudelle.

Toisaalta asetettaisiin selkeät pelisäännöt sähköverkoille, jotka ovat luonteeltaan monopolieja. Rinnakkaisten verkkojen rakentaminen ei ole taloudellisesti mahdollista eikä ympäristön kannalta suotavaa. Verkot ovat yleensä myyjien hallussa ja nämä ovat voineet estää muiden myyjien pääsyn markkina-alueelleen. Vastedes kaikkien verkonhaltijoiden olisi avattava verkkonsa asianmukaista korvausta vastaan halukkaiden käyttöön.

Sähköverkot muodostavat markkinapaikan, jonka tulee esityksen mukaan palvella tasapuolisin ja kohtuullisin ehdoin sähkökaupan osapuolia, niin myyjiä kuin ostajia. Verkonhaltijoiden palvelu- ja hinnoitteluperiaatteiden tulee olla sellaisia, että ne tekevät osaltaan helpoksi ja yksinkertaiseksi käydä kauppaa sähköverkoissa.

Verkkotoiminnalta edellytetään avoimuutta. Verkonhaltijan on julkistettava yrityksen hinnoittelua, taloutta ja tehokkuutta koskevia tietoja. Verkkotoiminta tulee eriyttää kirjanpitollisesti sähköyrityksen muusta toiminnasta. Eriyttäminen koskee myös yrityksen mahdollisia muita, määräävässä markkina-asemassa olevia sähköliiketoimintoja.

Verkonhaltijat tarvitsisivat toiminnalleen luvan. Paikallisille jakeluverkonhaltijoille määriteltäisiin luvassa maantieteelliset vastualueet, joilla niiden tulee liittää pyynnöstä kaikki verkkopalvelujen tarvitsijat verkkoonsa. Keskeisille kantaverkkoyhtiöille tulisi vastuu maan sähköjärjestelmän käyttövarmuuden ylläpidosta. Kanta- ja alueverkon johtojen (jännite vähintään 110 kilovoltia) rakentaminen vaatisi luvan.

Sähkön myynti ei olisi enää luvanvaraista. Vähittäismyyjältä poistuisi alueellinen yksinmyyntioikeus. Pienkuluttajien etujen turvaamiseksi vähittäismyyjällä olisi toimitusvelvollisuus niille asiakkailleen, jotka eivät ole kilpailun piirissä. Näiden asiakkaiden hintojen ja toimintusehtojen tulee olla yhtenäisiä ja julkisia.

Ostajan vapaus valita sähköntoimittajansa kasvaisi uudistuksen ansiosta. Tämä koskee tukkuportaassa teollisuusyrityksiä ja jälleenmyyjiä ja vähittäisportaassa ensi vaiheessa muun muassa pk-yrityksiä. Kotitalouksien mahdollisuuksia kilpailuttaa myyjiä rajoittavat toistaiseksi mittarointikustannukset, joiden odotetaan kuitenkin alenevan tekniikan kehityksessä. Pienasiakkaat hyötyvät uudistuksesta aluksi välillisesti tukkuportaan kilpailun kasvassa. Kuluttajan sähkönhinta ei riipu jatkossakaan sijainnista jakelualueella.

Sähkömarkkinoiden uudistus edistäisi uusiutuvan energian markkinoille pääsyä. Verkkojen avautuminen ja siirtohinnoittelun muutos alentavat markkinoillepääsyn kynnystä, millä voi olla merkitystä esimerkiksi paikalliselle voimantuottajalle.

Uudistus tehostaa myös paikallisten sähköyritysten mahdollisuuksia edistää energian säästöä. Jakeluverkon tariffeihin olisi sallittua sisällyttää maksu, jolla katetaan kuluttajille tarjottavien energiansäästöpalveluiden kustannuksia.

Suurten voimalaitosten (vähintään 250 me-

gawattia) rakentamiselta ehdotetaan poistettavaksi tarveharkintaa sisältävä lupamenettely, joka poistettiin jo pienemmiltä laitoksilta vuonna 1989. Samalla poistettaisiin sähköön tuonnin ja viennin luvanvaraisuus. Voimalaitosrakentaminen vaatisi edelleen lupia ympäristö-, ydinenergia-, vesi-, rakennus- ja muun lainsäädännön perusteella.

Tarkoituksena on sisällyttää lakiin runko-verkkojen kautta tapahtuvaa sähkönsiirtojen maiden välillä koskevan Euroopan yhteisöjen direktiivin velvoitteet, jotka on Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen (ETA-sopimus) täytäntöönpanon yhteydessä hoidettu sopimusteitse.

Lain tavoitteiden toteutumista valvomaan

ehdotetaan perustettavaksi suppea viranomais-toiminto. Se ei aiheuttaisi kuluja valtiolle perustamisvaihetta lukuun ottamatta, vaan kattaisi kustannuksensa valvonta- ja palvelumak-sutuloilla.

Sähkömarkkinalaki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1995 puolivälissä kuitenkin siten, että eräille muutoksille säädettäisiin siirtymäaika vuoden 1996 alkuun ja eräille vuoden 1997 alkuun. Uuden sähköturvallisuuslain on määrä tulla voimaan samaan aikaan tämän lain kanssa. Lailla kumottaisiin nykyisen sähkölain sähköhuoltoa koskevat säännökset sekä sähköenergian siirtämisestä maan rajojen yli annettu laki.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1	3.1.3. Vaikutukset elinkeinoelämään	26
YLEISPERUSTELUT	4	3.1.4. Vaikutukset kotitalouksiin	26
1. Nykytila	4	3.2. Ympäristövaikutukset	26
1.1. Lainsäädäntö ja sen arviointi	4	3.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	26
1.1.1. Sähkölaki	4	4. Asian valmistelu	27
1.1.2. Muu lainsäädäntö	6	4.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	27
1.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	7	4.2. Lausunnot	28
1.2.1. Euroopan unioni (EU)	7	5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	29
1.2.2. Eräiden maiden suunnitelmat ja ratkaisut	9	5.1. Riippuvuus muista esityksistä	29
1.3. Muutostarpeet	11	5.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista	29
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	12	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	29
2.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi	12	1. Lakiehdotuksen perustelut	29
2.2. Keskeiset ehdotukset	13	1 luku. Yleiset säännökset	29
2.2.1. Sähköverkkoluvat	13	2 luku. Sähköverkkolupa	30
2.2.2. Verkkotoiminnan yleiset velvoitteet	13	3 luku. Verkkotoiminnan yleiset velvoitteet ja hinnoitteluperiaatteet	31
2.2.3. Verkkopalvelujen hinnoittelu	14	4 luku. Järjestelmävastuu	36
2.2.4. Järjestelmävastuu	16	5 luku. Sähköverkon rakentaminen	36
2.2.5. Sähköverkon rakentaminen	16	6 luku. Sähkön myynti ja sähkönkäyttäjän asema	38
2.2.6. Sähkön vähittäismyynti ja sähkön käyttäjän asema	17	7 luku. Toimintojen eriyttäminen	42
2.2.7. Energian säästö	18	8 luku. Luvat ja ilmoitukset	47
2.2.8. Sähkön mittaus	19	9 luku. Ohjaus ja valvonta	47
2.2.9. Toimintojen eriyttäminen	20	10 luku. Vahingonkorvaus ja rangaistukset	49
2.2.10. Luvat ja ilmoitukset	21	11 luku. Erinäiset säännökset	49
2.2.11. Alueellinen suunnittelu ja yhteistoiminta	22	12 luku. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset	50
2.2.12. Valvonta	22	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	51
2.2.13. Siirtymäsäännökset	23	3. Voimaantulo	51
3. Esityksen vaikutukset	23	4. Säättämisyjärjestys	51
3.1. Taloudelliset vaikutukset	23	LAKIEHDOTUS	53
3.1.1. Vaikutukset energiamarkkinoilla	23	LIITE	61
3.1.2. Julkistaloudelliset vaikutukset	25	Asetusluonnos	61

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja sen arviointi

1.1.1. Sähkölaki

Yleistä

Nykyinen sähkölaki (319/79) tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1980. Sillä kumottiin vuonna 1928 annettu laki sähkölaitoksista (167/28). Aikaisempi laki koski vain sähköturvallisuutta, joten ennen vuotta 1980 sähkölainsäädännöllä ei säännelty esimerkiksi voimalaitosrakentamista, sähköntoimitusvelvollisuutta, sähköalan yhteistoimintaa tai jakelualueita.

Sähkölain tarkoituksena oli tehostaa sekä valtakunnallisen että alueellisen sähköhuollon suunnittelua ja lisätä valtion ja kuntien mahdollisuuksia kehittää sähköhuollon valtakunnallista ja alueellista organisaatiota. Keinoina näiden tavoitteiden saavuttamiseksi luotiin lakisääteinen suunnittelujärjestelmä sekä valtakunnalliselle että alueelliselle tasolle. Sähkölaitostoiminta saatettiin luvanvaraiseksi kuten myös voimalaitosten ja sähkönsiirtolaitteistojen rakentaminen.

Lakisääteinen sähköhuollon suunnittelu- ja lupajärjestelmä koettiin aikaa myöten liian raskaaksi ja lakia muutettiin niin, että luovuttiin sähköhuollon runkosuunnitelmasta ja sähköhuollon neuvottelukunnasta. Voimalaitosten ja sähkönsiirtolaitteistojen rakentamisluvista luovuttiin suurimpia voimalaitoksia lukuun ottamatta. Alueellinen sähköhuollon suunnittelujärjestelmä säilyi, mutta sitäkin kevennettiin. Uudistus tuli voimaan huhtikuun alussa 1989.

Muutokset energiamarkkinoilla ovat tehneet tarpeelliseksi uudistaa sähkölainsäädäntöä. Tämä todettiin valtioneuvoston energiapoliittisessa selonteossa huhtikuussa 1992. Keväällä 1992 sähkölaitostoimikunta esitti mietinnössään sähkölain uudistamista. Uudistus esitettiin tehtäväksi erikseen sähköturvallisuuden ja sähkölaitostoiminnan osalta. Marraskuussa 1993 antamassaan energiapoliittisessa selonteossa eduskunnalle valtioneuvosto täsmensi uudistuksen suuntaviivat ja lupasi antaa esityksen uudeksi sähkömarkkinaalaksi tavoitteena, että laki tulisi voimaan vuoden 1995 alussa.

Sähköhuollon lakisääteinen suunnittelu

Nykyisin sähkölailla säännellään alueellista

sähköhuollon yhteistoimintaa ja suunnittelua. Maamme on jaettu 20 yhteistoiminta-alueeseen. Kullakin alueella toimii sähköhuollon aluetoimikunta, jossa ovat edustettuina alueen jakelusähkölaitokset, tukkumyyjät ja tuottajat. Aluetoimikunta laatii alueelle sähköhuollon aluesuunnitelman joka kolmas vuosi. Aluesuunnitelmassa, jota voidaan täydentää tarvittaessa, esitetään arviot alueen sähkön kulutuksesta ja hankinnasta seuraavien viiden vuoden aikana. Aluesuunnitelmaan sisällytetään suunnitelmajakson kolmena ensimmäisenä vuotena aloitettavat voimalaitoshankkeet, joiden teho on 2—250 megawattia (MW), ja sähkönsiirtolaitteistohankkeet, joiden jännite on vähintään 45 kilovoltia (kV). Aluesuunnitelmassa esitetään myös jakelulaitosten jakelualueet ja niiden muutokset. Valtakunnalliset sähköntuottajat voivat ilmoittaa hankkeensa suoraan kauppa- ja teollisuusministeriölle, jos voimalaitokset tuottavat pääasiassa vain sähköä tai jos voimajohdon siirtojännite on vähintään 220 kilovoltia.

Aluesuunnitelma toimitetaan kauppa- ja teollisuusministeriölle. Jos ministeriö painavasta syystä katsoo, ettei aluesuunnitelmassa esitettyä voimalaitos- tai sähkölaitteistohanketta taikka jakelualueen muutosta tule toteuttaa suunnitelman mukaisesti, ministeriö voi käynnistää kohtuullisessa ajassa asiasta neuvottelut aluetoimikunnan, asianomaisen sähkölaitoksen ja edustavimpien sähkölaitosten järjestöjen kanssa. Jos neuvottelussa ei saavuteta yksimielisyyttä ministeriön ja aluetoimikunnan välillä, hankkeelle on haettava valtioneuvoston lupa. Käytännössä ministeriön ei ole tarvinnut puutua aluesuunnitelmien sisältöön. Lakisääteisen aluesuunnittelun tarpeellisuus onkin kyseenalainen.

Aluesuunnitelmissa määritellyillä jakelualueilla on merkitystä sähkön toimittamisen ja sähköverkoston rakentamisen kannalta. Sähkölaitoksella on sähköntoimitusvelvollisuus jakelualueellaan.

Sähköhuollon alueellisen suunnittelun yhtenä tarkoituksena oli lisätä sähkölaitosten välistä yhteistyötä ja tätä kautta tehostaa jakelutoimintaa. Kauppa- ja teollisuusministeriön vuonna 1985 aluetoimikuntien keskuudessa suorittaman kyselyn mukaan alueellisen suunnittelun katsottiin yleisesti lisänneen sähkölaitosten vä-

listä yhteistyötä. Sähköyhtiöiden vapaaehtoisien alueellisen yhteistoiminnan pitäisikin olla edelleen mahdollista.

Sähkölaitoslupa

Sähkölaitos tarvitsee toimintaansa varten kauppa- ja teollisuusministeriön myöntämän sähkölaitosluvan. Nykyisen sähkölain mukaan sähkölaitos on yritys tai laitos, joka tuottaa tai siirtää sähköä taikka toimittaa sitä muuhun kuin omaan käyttöönsä.

Lupa voidaan myöntää yksityiselle henkilölle, yhteisölle tai laitokselle. Se myönnetään 15—40 vuodeksi. Luvat on myönnetty yleensä 30—40 vuodeksi. Lupa myönnetään, jos sähkölaitos on valtioneuvoston hyväksymien yleisten sähköhuollollisten tavoitteiden mukainen ja hakijalla on edellytykset huolehtia sähkölaitoksesta sähkölain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten mukaisesti. Ministeriö ei siis voi luvan myöntämisessä käyttää varsinaista tarkoituksenmukaisuusharkintaa.

Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että sähkölaitoksella on päätoimisesti palveluksessaan määrätty pätevyysvaatimukset täyttävä käytön johtaja ja sähkötöiden johtaja sekä että sähkölaitos on organisatorisesti, teknisesti ja taloudellisesti kykenevä hoitamaan luvan kohteena olevaa sähköhuoltotehtävää. Joulukuussa 1990 muutettiin sähköasetusta (925/79) niin, että ministeriö voi myöntää luvan muulle kuin jakelulaitokselle, vaikka käytön johtaja ja sähkötöiden johtaja eivät ole päätoimisesti hakijan palveluksessa.

Valtioneuvosto on hyväksynyt yleiset sähköhuollolliset tavoitteet vuonna 1980. Niissä on täsmennetty sähkölaissa ja -asetuksessa esitettyjä sähköhuollon yhteistoimintaa, suunnittelua ja sähköturvallisuutta koskevia sekä muita sähköhuollollisia tavoitteita.

Sähkölaitoslupaan liitetään sähköhuollon yhteistoiminnan ja suunnittelun sekä sähköturvallisuuden kannalta tarpeelliset ehdot.

Nykyinen lupamenettely on tarkoitettu olosuhteisiin, joissa sähkölaitoksille on haluttu varata yksinoikeus sähkölaitostoimintaan sekä jakeluverkon rakentamisen että sähköön vähittäismyynnin osalta tietyllä maantieteellisellä alueella. Mikäli sähköön vähittäismyynti avataan kilpailulle, nykyinen luvanvaraisuus tulee kyseenalaiseksi sähköön myynnin osalta.

Voimalaitosluvat

Vuoden 1989 lainmuutoksen jälkeen rakentamislupa koskee vain sellaisia voimalaitoksia, joiden teho on vähintään 250 megawattia. Luvan myöntää valtioneuvosto. Sähkölain mukaan lupaa ei kuitenkaan tarvita ydinvoimalaitokselle, vesivoimalaitokselle eikä sähkön tuonnille ja viennille, vaan niistä on omat lakinsa. Alle 250 megawatin voimalaitoshankkeet ja sähkönsiirtolaitteistohankkeet sisällytetään sähköhuollon aluesuunnitelmiin tai niistä tulee tehdä ilmoitus kauppa- ja teollisuusministeriölle. Jos ministeriö katsoo, ettei hanketta voi toteuttaa ilmoitetulla tavalla, ministeriöllä on mahdollisuus käynnistää siitä neuvottelut rakennuttajan ja edustavimpien sähkölaitosten järjestöjen kanssa sekä, jos kysymyksessä on aluesuunnitelmaan sisältyvä hanke, myös alue-toimikunnan kanssa.

Uudistus poistaa voimalaitosrakentamisen luvanvaraisuuden sähkölain osalta. Poikkeuksena ovat yli 10 megawatin öljykäyttöiset voimalaitokset, joita koskee Euroopan talousalueesta tehtyyn sopimukseen (ETA-sopimus) sisältyvä direktiivi öljytuotteiden käytön rajoittamisesta voimalaitoksissa (75/405/ETY). Nämä voimalaitokset tarvitsisivat sähkömarkkinalakiin perustuvan luvan jatkossakin.

Sähköön tuonti ja vienti

Sähköön tuonnista ja viennistä säädetään sähköenergian siirtämisestä maan rajojen yli annetuilla lailla (410/57). Lain mukaan luvan sähköön siirtoon maan rajojen yli myöntää valtioneuvosto. Lupa voidaan myöntää, milloin sähköenergian siirron tarkoitusta on pidettävä yleisen edun mukaisena eikä siirto tuota haittaa maan voimantarpeen tyydyttämiseksi tai voimatalouden kehittämiseksi. Lupa voidaan myöntää määräajaksi tai toistaiseksi. Luvan määräysten valvonta kuuluu kauppa- ja teollisuusministeriölle.

Voimassa olevia tuontilupia on Imatran Voima Oy:llä, Teollisuuden Voimansiirto Oy:llä ja useilla rajaseutujen sähkölaitoksilla. Käytännössä kaikki hakijat ovat saaneet luvan. Luvan käytännön merkitys onkin vähäinen.

Johtojen ja sähköasemien rakentaminen

Sähkölaitoksella on oikeus rakentaa yli 1

kilovoltin ja alle 45 kilovoltin verkostoa omalla jakelualueellaan ilman sähkölain mukaista ilmoitusmenettelyä. Jos sähkölaitos haluaa rakentaa tällaista verkostoa toisen jakelualueelle, hanke on sisällytettävä aluesuunnitelmaan, jollei siihen saada toisen sähkölaitoksen suostumusta.

Kantaverkossa on ollut käytännössä vapaa rakentamisoikeus. Markkinoiden mahdollisesti avautuessa olisi perusteltua täsmentää verkohaltijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Sen sijaan maankäyttöön tai johtojen rakentamiseen liittyvää muuta lainsäädäntöä ei ole tarpeen tarkistaa tässä yhteydessä.

Sähköntoimitusehdot

Sähkölain 12 §:n mukaan jakelusähkölaitoksen tulee noudattaa kauppa- ja teollisuusministeriön hyväksymiä sähköntoimitusehtoja, joissa määritetään sähköntoimitukseen liittyvät sähkölaitoksen ja asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet. Tämä menettely katsottiin sähkölakia laadittaessa tarpeelliseksi sähkönkäyttäjien tasapuolisen kohtelun ja pienkuluttajien edun turvaamiseksi. Ministeriön päätöksessä on erikseen liittymisehdot ja sähköntoimitusehdot.

Tarve sähköntoimitusehtojen uudistamiseen on kasvanut vuosien kuluessa. Sähkömarkkinalain nojalla annettavissa liittymisehdoissa ja sähkömyyntiehdoissa otettai-

Sähköntoimitusvelvollisuus

Sähkölain 12 §:n mukaan sähkölaitoksen on huolehdittava siitä, että sähköön tarvitsijoilla on mahdollisuus, poikkeuksellisia tai vaikeita olosuhteita lukuun ottamatta, saada sähköä tavanomaisiksi katsottavia käyttötarpeitaan varten. Sähköasetuksen 12 §:ssä toimitusvelvollisuutta on täsmennetty siten, että sähkölaitos on velvollinen toimittamaan sähköä vain sellaiselle sähkönkäyttäjälle, jonka katsotaan kuuluvan sen tavanomaiseen asiakaspiiriin. Sähkön tukkumyyjä ei esimerkiksi ole velvollinen toimittamaan sähköä suoraan yksittäiselle pienkuluttajalle.

Sähköasetuksen 12 §:n mukaan poikkeuksellisilla ja vaikeilla olosuhteilla tarkoitetaan tapauksia, joissa sähkön toimittaminen tulee

kohtuuttoman kalliiksi tai se on teknisesti hyvin vaikeaa, sekä muita vastaavia tapauksia.

Jos sähkölaitos kieltäytyy toimittamasta sähköä ilman sähkölain 12 §:ssä mainittuja perusteita, kauppa- ja teollisuusministeriö voi määrätä sähkölaitoksen sakon uhalla täyttämään velvollisuutensa.

Ministeriölle on tullut vain muutamia valituksia siitä, että sähkölaitos on kieltäytynyt toimittamasta sähköä asiakkaalleen. Tärkein näistä on ollut kysymys siitä, tuleeko sähkölaitoksen toimittaa sähköä sähkölämmitystä varten alueella, jolla on kauko- tai aluelämmitys. Ministeriö on katsonut, että sähkölaitoksella on nykyoloissa velvollisuus toimittaa sähköä sähkölämmitystä varten myös kauko- ja alue-
lämpöalueella.

1.1.2. Muu lainsäädäntö

Kilpailun edistäminen

Vuoden 1988 lokakuun alussa kilpailulainsäädäntöä ja alan viranomaisorganisaatiota uudistettiin. Uudistuksen tavoitteena oli edistää tervettä ja toimivaa taloudellista kilpailua puuttamalla erityisesti markkinoille pääsyn esteisiin ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön. Toimintansa aikana kilpailuvirasto onkin tehnyt sähköalan kilpailua koskevia selvityksiä ja aloitteita sekä käsitellyt sille tulleiden toimenpidepyyntöjen perusteella sähköntukkumyyjien ja alueellisessa määräävässä markkina-asemassa olevien sähkönjakelulaitosten hinnoittelun ja muihin sopimusehtoihin liittyviä kilpailunrajoituksia. Viraston merkittävimmät päätökset koskevat sähköntuottajien sopimaan yhteiskäyttöjärjestelmään liittyneiden taloudellisten sopimusten purkamista, joka toteutui maaliskuussa 1993, ja Imatran Voima Oy:n tukkumyyntiehtojen muuttamista, jotka saatettiin osin kilpailuneuvoston ratkaistavaksi syyskuussa 1993. Virastolle tulleissa alueellisia ja paikallisia energialaitoksia koskevissa toimenpidepyynnöissä on yleensä ollut kyse vähittäismyyntiin hinnoittelukäytännön tai muiden sopimusehtojen epätasapuolisuudesta tai kohtuuttomuudesta. Uusimmissa tapauksissa väärinkäyttöepäilyt ovat kohdistuneet myös siirto-toimintaan.

Syyskuussa 1992 uudistettiin kilpailunrajoituksista annettu laki (480/92), jonka nojalla viimeaikaiset tapaukset ja toimenpidepyynnöt

on käsitelty. Kieltoperiaate laajeni siten, että muutetun lain asettamien määrähintakiellon ja tarjouskartellikiellon lisäksi horisontaaliset hintakartellit ja markkinoiden jakoa tarkoittavat kartellit sekä kollektiivinen boikotti ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttö kiellettiin. Kieltojen tehosteeksi on säädetty seuraamusmaksu, jonka kilpailuneuvosto voi kilpailuviraston esityksestä määrätä kieltä rikkoneen elinkeinonharjoittajan maksettavaksi. Maksun suuruus voi olla enintään neljä miljoonaa markkaa tai erityisestä syystä 10 prosenttia yrityksen vuotuisesta liikevaihdosta. Muilta osin väärinkäyttöperiaate jäi voimaan.

Vallitseva kilpailulainsäädäntö tarjoaa toisaalta perusteita sähkölakiuudistukseen ja toisaalta se tarjoaa keinoja valvoa ja edistää kilpailua alalla. Sähkölainsäädäntöön ei tarvitsse sisällyttää sellaisia aineksia, jotka tulevat valvotuiksi kilpailulainsäädännön avulla.

Kuluttajansuoja

Vuonna 1978 voimaan tulleessa kuluttajansuojalainsäädännössä säännellään elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisiä kaupankäyntiin liittyviä oikeussuhteita. Kulutushyödykkeellä tarkoitetaan kuluttajansuojalaissa (38/78) sellaisia tavaroita ja palveluksia, joita tarjotaan ja olennaisessa määrin käytetään yksityiseen kulutukseen. Sähköenergia kuuluu tällaisten palvelusten piiriin. Kuluttajansuojalainsäädännössä tarkoitettuja elinkeinonharjoittajia ovat muun muassa sähkölaitokset.

Kuluttajansuojalaissa on muun muassa säännöksiä sopimusehtojen sääntelystä. Niiden mukaan elinkeinonharjoittaja ei saa käyttää kulutushyödykkeitä tarjotessaan sopimusehtoa, jota hyödykkeen hinta ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on pidettävä kuluttajan kannalta kohtuuttomana. Elinkeinonharjoittajaa voidaan kieltää jatkamasta sellaisen sopimusehdon käyttämistä. Kieltoa voidaan tehostaa uhkasakolla. Kiellon voi määrätä markkinatuomioistuin tai kuluttaja-asiamies. Sopimusehtojen käyttöä kuluttajansuojan kannalta valvoo kuluttaja-asiamies.

Kuluttaja-asiamiehen tehtävänä on markkinoinnin ja sopimusehtojen sääntelyn noudattamisen ja lainmukaisuuden valvonta sekä kuluttajien oikeusaseman turvaaminen. Asioissa, jotka eivät ole merkitykseltään huomattavia, kuluttaja-asiamies voi kieltää markkinointitoimen

tai sopimusehdon. Muutoin kiellon asettamisesta päättää markkinatuomioistuin kuluttaja-asiamiehen hakemuksesta.

Kuluttajavalituslautakunnan tehtävänä on siitä annetun lain (42/78) mukaan antaa ratkaisusuosituksia valituksiin, joita kuluttajat tekevät yksittäisissä asioissa kuluttajansuojalaissa tarkoitettujen hankkimiensa kulutushyödykkeiden laadusta tai elinkeinonharjoittajan suorituksesta. Lisäksi kuluttajavalituslautakunta antaa tuomioistuimille lausuntoja niiden käsitellessä tällaisia asioita.

Muut säädökset

Voimalaitos- ja verkostorakentamista valvotaan lukuisten muiden säädösten perusteella. Seuraavassa todetaan näistä tärkeimmät.

Ydinvoimalaitoksen rakentamista ja käyttöä säännellään ydinenergialaissa (990/87), jonka perusteella ydinvoiman lisärakentamisesta päättää viime kädessä eduskunta. Vesivoiman rakentamista ja käyttöä säännellään vesilailla (264/61). Muun muassa luvat vesialtaiden säännöstelyyn harkitaan tämän lainsäädännön perusteella. Voimalaitokset ja sähköasemat tarvitsevat rakennuslain (370/58) mukaiset luvat. Ympäristölupamenettelylailla (735/91) on yhdistetty useiden ympäristöön ja päästöihin liittyvien lupien käsittely. Hallitus antoi tammi-kuussa 1994 eduskunnalle esityksen laiksi ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (HE 319/93 vp). Se vastaisi monelta osin nykyisen sähkölain säännöksiä suurten voimalaitosten rakentamislupaan liittyvästä ympäristövaikutusten selvittämisestä ja tehostaisi ympäristövaikutusten arviointia voimalinjojen suunnittelussa.

1.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

1.2.1. Euroopan unioni (EU)

Suomen energia-alan kehittymiseen vaikuttavat ETA-sopimus ja mahdollinen Euroopan unionin jäsenyys. Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen nojalla osa EU-normistoa tuli voimaan myös EFTA-maiden alueella: sähköhuoltoa koskevat muun muassa öljykäyttöisten voimalaitosten luvanvaraisuus ja niin sanottu transit-direktiivi sähkön siirrosta maiden rajo-

jen yli. Niitä selvitetään kohdissa 2.2.2 ja 2.2.10.

Sisämarkkinoiden toteuttaminen energian osalta käynnistyi vuonna 1988. Tällöin Euroopan yhteisöjen (EY) komissio julkaisi asiakirjan "The Internal Energy Market", jossa valottiin niitä esteitä, jotka vaikeuttavat sisämarkkinaperiaatteiden käyttöönottoa energia-alalla. Asiakirjassa esitettiin käytettävissä olevia keinoja, joilla sisämarkkinoiden esteitä voidaan yrittää poistaa.

Sisämarkkinat suunnitellaan toteutettavan vaiheittain. Ensimmäinen vaihe on jo toteutunut. Tähän kuuluvat direktiivit runkoverkkojen kautta tapahtuvasta sähkönsiirrosta eli niin sanottu transittdirektiivi (90/547/ETY) ja yhtenäisen menettelyn toteuttamiseksi kaasusta ja sähköstä teollisilta käyttäjiltä perittävien hintojen avoimuuden takaamiseksi (90/377/ETY). Teollisuudelle sähköä toimittavien myyjien on ilmoitettava tyypikuluttajatietoja tariffeistaan EU:lle ja maan omille viranomaisille. Tämä vaihe on vuoden 1994 alusta alkaen koskenut myös Suomea.

Toisen vaiheen on tarkoitus kumota sähkön-tuotantoa ja verkoston rakentamista koskevat yksinoikeudet. Suunnitelmiin sisältyi Third Party Access (TPA) -periaate. TPA-periaate tarkoittaa verkkopalveluiden tarvisijoiden päästämistä verkostoihin tietyin edellytyksin kohtuullista korvausta vastaan ja vapaana olevan kapasiteetin puitteissa.

Toisen vaiheen valmistelu EU:ssa on käynnissä. Euroopan unionin komissio valmisteli vuonna 1992 luonnoksen direktiiviksi sähkö- ja maakaasumarkkinoiden vapauttamisesta. Direktiiviehdotus oli parlamentin ja ministerineuvoston käsittelyssä ja kohtasi monilta osin vastustusta. Komissio on parlamentin 2. käsittelyn jälkeen työstänyt uuden esityksen, joka julkistettiin joulukuussa 1993.

Direktiiviehdotus mahdollistaisi sähkön siirrot, joita suuret teollisuusasiakkaat (kulutus yli 100 gigawattituntia/vuosi = 100 miljoonaa kilowattituntia/vuosi) tai sähkölaitokset pyytävät.

EU:n ehdotus edellyttää tärkeimpien toimintojen kirjanpidollista eriyttämistä. Eriytettävälle toiminnolle tulee laatia oma tuloslaskelma ja tase. Eriytettävät toiminnot ovat sähkön tuotanto, kanta- ja alueverkkotoiminta yhdessä sekä vähittäismyynnin ja jakeluverkkotoiminnan sisältävä jakelutoiminta. Eriytettävillä toiminnoilla ei tarvitse olla erillistä liikkeenjohtoa.

Sähkömarkkinalakiehdotuksen periaatteet ovat tältä osin EU:n esityksen kanssa muutoin yhteneviä, mutta lisäksi jakelutoiminta on tarkoitettu Suomessa eriyttää kirjanpidollisesti ja jakeluverkkotoiminnaksi ja vähittäismyynniksi.

Direktiiviehdotuksessa korostetaan sitä, että tavallisten kuluttajien palvelemisessa on kyse julkisesta palveluvelvoitteesta, jota ei saa missään olosuhteissa vaarantaa. Kukin maa määrittelee kuitenkin itse asiakkaiden ja jakelijoiden velvollisuudet ja oikeudet. Direktiiviehdotuksen mukaan jakeluyhtiöille voidaan esimerkiksi antaa toimitusvelvollisuus, joka koskisi kaikkia sähkön käyttäjiä. Lisäksi jakelutariffeja voidaan säännellä. Nämä periaatteet eivät ole ristiriidassa sähkömarkkinalakiehdotuksen säännösten kanssa.

Valtion tulee perustaa viranomainen, joka ratkoo neuvotteluihin ja sopimuksiin liittyviä ongelmia. Tämä ajatus sisältyy myös sähkömarkkinalakiehdotukseen.

Vastuu sähköjärjestelmän toiminnasta tulee olla yhdellä operaattorilla. Lupa järjestelmävastaavalle myönnettäisiin vähintään 15 vuodeksi. Myös edellä mainitut periaatteet sisältyvät sähkömarkkinalakiehdotukseen.

Seuraavat asiakohdat on direktiiviehdotuksessa ja sähkömarkkinalakiehdotuksessa käsitelty eri tavalla.

Direktiiviehdotuksessa jäsenvaltiot velvoitetaan tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta

— tuottajat ja sähkön siirtäjät voivat tehdä vapaaehtoiseen kaupalliseen toimintaan perustuvia myyntisopimuksia suurta teollisuutta edustavien loppukäyttäjien tai jakelijoiden kanssa

— tuottajat voivat neuvotteluteitse päästä toimittamaan sähköä verkon kautta tytäryrityksilleen tai muille sellaisille asiakkaille joko omassa maassaan tai muussa maassa

— verkon ulkopuoliset tuottajat voivat, mikäli ovat osallistuneet tarjouskilpailuun, rakentaa kapasiteettia ja voivat liittyä verkkoon.

Kaikki edellä mainittu toiminta edellyttäisi neuvotteluja sähkön myyjän ja verkon haltijan välillä. Valtion tulisi luoda tarvittavat edellytykset näille neuvotteluille.

Sähkömarkkinalakiehdotuksen mukaan Suomen sähköverkoissa olisi siirtovelvollisuus, mikä menee pitemmälle kuin direktiiviehdotus. EU-maista Englannissa on kuitenkin sovellettu samaa periaatetta kuin mihin Suomessa tähdä-

tään. Sähkömarkkinalakiehdotus ei ole direktiivin vastainen myöskään tältä osin.

Uuden kapasiteetin tai johtojen rakentaminen voisi direktiiviehdotuksen mukaan perustua joko tarjouskilpailuun tai lupajärjestelmään. Tarjouskilpailuun perustuvassa rakentamisessa joku tai jokin taho voi päättää rakentamistarpeesta ja kohteista, mutta itse toteutus on avoin kilpailulle. Tällöin eräissä maissa sovellettu keskitetty sähköjärjestelmän suunnittelu voisi jatkua. Lupajärjestelmässä kaikki tietyt yhtenäiset vaatimukset täyttävät hankkeet ja rakentajat saisivat tarvittavat luvat. Lupakriteerit olisivat julkisia. Lupaehtoihin saisi liittää polttoainevalintoja tai primäärienergiaa koskevia rajoituksia.

Direktiiviehdotuksen mukaan myös sähkön tuottajat ja myyjät saisivat rakentaa sähköjohtoja edellyttäen, että edellä mainitut ehdot täyttyvät. Tämä vastaa sähkömarkkinalakiehdotuksen periaatteita muilta kuin jakeluverkkojen osalta.

Suomen sähkömarkkinoilla voimalaitosten rakentamista säänneltäisiin ydinenergialain, vesilain ja sähkömarkkinalain avulla öljykäyttöisten laitosten osalta. Muutoin rakentaminen olisi vapaata ja se koskisi kaikkia rakentajatahoja yhtäläisesti. Tämä ei liene ristiriidassa direktiivin kanssa.

Sähkömarkkinalakiehdotus ei täytä direktiiviehdotuksen vaatimuksia seuraavilta osin. Direktiiviehdotuksen mukaan järjestelmävastavalla olisi oikeus ohjata tuotantokapasiteetin käyttöä (ajojärjestystä) alueellaan jäsenvaltion hyväksymien periaatteiden mukaisesti. Järjestelmävastava voi antaa etusijan uusiutuvaa energiaa tai jätteitä polttavaa energiaa tuottaville voimalaitoksille sekä sähköön ja lämmön yhteistuotannolle. Suomessa järjestelmävastavan oikeus koskisi vain hetkellistä sähkötaseiden ylläpitoa vaativaa tuotannonohjausta. Lisäksi järjestelmävastavan tulisi tehdä suunnitelmia tulevasta siirto- ja tuotantokapasiteetin tarpeesta 10 vuotta eteenpäin. Tällaista periaatetta ei ole katsottu tarpeelliseksi sisällyttää sähkömarkkinalakiehdotukseen.

Tarkoitus on ollut, että vuoden 1994 heinäkuusta lähtien pitäisi sähkömarkkinoita koskevan lainsäädäntö sopeuttaa direktiiviehdotuksen mukaiseksi EU:n alueella. Uudistus on viivästynyt ja todellisesta aikataulusta ei ole tietoa. Direktiiviehdotus sisältää sopeutumisaajan, jona aikana direktiiviä on tarkoitus myös kehittää ja tarkistaa.

1.2.2. Eräiden maiden suunnitelmat ja ratkaisut

Sähkömarkkinoita koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu viime vuosina useissa maissa. Suomen sähkömarkkinoita koskevaa uudistusta muistuttavat eniten Norjassa ja Englannissa toteutunut kehitys sekä Ruotsissa vireillä oleva uudistus.

Ruotsi

Ruotsissa vireillä olevan sähkölakiuudistuksen tarkoituksena on erottaa selkeästi toisistaan kilpailuolosuhteissa tapahtuva sähkökauppa sähkön siirrosta, jota myös tulevaisuudessa säänneltäisiin. Siirtoverkko avattaisiin kaikkien siirtopalveluja hakevien käyttöön. Tämä koskisi kaikkia jännitetasoja.

Hallitus jätti helmikuussa 1994 valtiopäiville esityksen sähkömarkkinalakiuudistukseksi. Esityksen mukaan juridinen henkilö, joka harjoittaa sähkön tuotantoa tai myyntiä, ei saa harjoittaa verkkotoimintaa, toisin sanoen näiden toimintojen on oltava eri yhtiöissä. Mikäli verkkotoimintaa harjoittavassa yksikössä on muita toimintoja, on verkkotoiminta eriytettävä niistä kirjanpidollisesti (mukaan lukien tuolaskelma ja tase).

Tuotanto ja myynti toimivat kilpailuolosuhteissa. Verkkotoiminta säilyisi luonnollisena monopolina, ja sitä säänneltäisiin. Sääntelystä, mukaan lukien verkko- ja myyntilupien myöntäminen ja valvonta, vastaisi hallitus tai hallituksen erikseen nimeämä viranomainen (verkkoviranomainen). Paikallinen verkkolupa myönnettäisiin enintään 40 vuodeksi ja verkon haltijalle nimettäisiin lupaa vastaava vastuualue. Lupa verkkotoimintaan voidaan myöntää myös tietylle johto-osuudelle (johtolupa) silloin, kun kyse on yksittäisestä johto-osuudesta. Ulkomaanyhteyksien rakentaminen vaatisi luvan hallitukselta.

Siirron hinnoittelu perustuu periaatteeseen, jonka mukaan liittyminen yhdessä kohdassa verkkoon antaa oikeuden käyttää verkkoa koko valtakunnan alueella. Tämä johtaa käytännössä samantapaiseen pistehinnoitteluun kuin Norjassa.

Verkonhaltijalla olisi velvollisuus liittää sähkölaitteistoja verkkoonsa ja siirtää kohtuullisin ehdoin sähköä. Siirtotariffien tulee olla kohtuullisia ja niiden tulee perustua asianmukaisuuteen. Luvan haltijalla olisi velvollisuus mi-

tata siirrettävät sähkömäärät ja raportoida määräysten mukaisesti mittauksista.

Nykyisille sähkölaitoksille annettaisiin myyntilupa (leveranskoncenssion) ja sitä vastaava vastuualue kolmeksi vuodeksi. Vastuualueen haltijalla olisi sähkön toimitusvelvollisuus kuluttajille, jotka eivät ole kilpailun piirissä. Kolmen vuoden koeaikana arvioitaisiin toimitusvelvollisuuden tarpeellisuus. Tarkoitus on, että toimitusvelvollisuudesta voitaisiin aikaa myöten luopua.

Kantaverkosta vastaavalle yritykselle, Svenska Kraftnät, annettaisiin vastuu sähköjärjestelmän toiminnasta ja varmuudesta (järjestelmävastuu) niin, että sähkö tuotanto ja kulutus vastaavat lyhyellä aikajänteellä toisiaan koko maassa tai maan eri osissa.

Kunnalliset sähkölaitokset eivät Ruotsissa voi nykyisten lakien mukaan kilpailla samoilla ehdoilla sähkömarkkinoilla kuin muut yritykset. Siksi uudistuksessa ehdotetaan myös kunnallisia sähkölaitoksia sääntelevän lainsäädännön uusimista niin, että kilpailu olisi tulevaisuudessa mahdollista.

Lakiehdotus muistuttaa pitkälti Suomen sähkömarkkinoita koskevaa uudistusta. Tarkoitus on, että uudistus tulisi voimaan vuoden 1995 alusta.

Samanaikaisesti on tarkoitus organisoida sähkön oston ja myynnin markkinapaikka sähköpörssiksi. Ensi vaiheen tavoitteena on luoda pörssi hyvin lyhytaikaiselle sähkökaupalle eli sätösähkökaupalle. Sen valmistelu on annettu Svenska Kraftnätin tehtäväksi.

Norja

Vuoden 1991 alussa Norjassa tuli voimaan uusi energialaki. Lain tarkoituksena oli sähkömarkkinoiden toiminnan tehostaminen. Laki avasi sähköverkot eli halukkaat voivat yhtenäisin perustein käyttää verkon palveluja.

Lain mukaan sähköyhtiöiden sähkön myyntitoiminta ja siirtotoiminta on erotettava erillisiksi tulosityksiköiksi. Lisäksi sähkön myynti- ja siirtotoiminta on eriytettävä muista toiminnoista. Kirjanpidossa on esitettävä tulos- ja tasetiedot. Eriyttämisvaatimus tuli voimaan vuoden 1993 alusta.

Energialain hyväksymisen jälkeen on sähkömarkkinoiden kehitys Norjassa ollut hyvin nopeaa. Vuonna 1992 valtiollinen voimayhtiö jaettiin verkkoyhtiöksi ja tuotantoyhtiöksi.

Tuotannosta jäi vastaamaan valtion voimayhtiö, joka toimii kilpailla markkinoilla kilpailun ehdoilla. Verkkoyhtiölle Statnett annettiin vastuu sähkönsiirtojärjestelmän toimivuuden turvaamisesta, kantaverkon kehittämisestä sekä yksinoikeus kantaverkkosiirtoihin ja ulkomaisiin johtoyhteyksiin. Verkkoyhtiö hoitaa tytäryhtiönsä avulla sähköpörssiä, joka toimii neutraalina sähkön markkinapaikkana.

Siirron vapauttaminen koskee jakelulaitoksia ja kaiken kokoisia sähkön käyttäjiä. Jakelulaitokset voivat ostaa sähköä miltä tahansa tuottajalta ja voivat myydä sähköä muille jakelulaitoksille. Siirtotariffi on niin sanottu pistetariffi, joka ei riipu sähkön myyjän ja ostajan välisestä etäisyydestä. Tariffi ottaa kuitenkin huomioon muun muassa tietyt rajoitukset siirtokapasiteetissa (pullonkaulat), siirrettävän tehon määrän sekä häviökustannukset.

Verkkotoiminnan valvonta on annettu Norjan vesi- ja energiaviraston NVE tehtäväksi. Sillä on oikeus kerätä hyvin seikkaperäistä aineistoa muun muassa kirjanpidosta ja tarifeista. NVE käsittelee ja julkaisee tietoja sekä sovittelee riitatapauksia.

Suuret kuluttajat eivät enää ole sidottuja alueelliseen jakelulaitokseen, vaan ne voivat ostaa sähkön myös muilta yhtiöiltä. Sähkökauppaa käydään pitkäaikaisilla sopimuksilla ja tilapäiskauppana markkinahintaan.

Norjassa sähkömarkkinat ovat uudistuksen jälkeen muuttuneet huomattavasti. Suurin osa sähkökaupasta tapahtuu kahden välisin sopimuksin. Noin 18 terawattituntia (= miljardi kilowattituntia) eli 16 % sähköstä hankittiin Statnetin sähköpörssistä. Tästä 5,6 terawattituntia oli hetkellistä sätösähköä, 10 terawattituntia muuta lyhytaikaista, vuorokauden sisällä tapahtuvaa sähkökauppaa ja 2,4 terawattituntia perustui pitempiaikaisiin toimituksiin. Suurin osa tukkuasiakkaiden (jälleenmyyjien) sopimuksista on uusittu ja hintaa alennettu. Samoin suuri osa teollisuus- ja palveluasiakkaiden sopimuksista on uusittu ja hintaa alennettu. Noin neljännes teollisuuden ja palvelusektorin sähkön käyttäjistä on vaihtanut sähkön toimittajaa. Myös kotitalousasiakkaat ovat hyötynet uudistuksesta.

Markkinoille on ilmaantunut useita sähkövälittäjiä eli meklareita. Ne eivät osta tai myy sähköä vaan lähinnä etsivät asiakkailleen edullisia sähköhankintalähteitä. Maassa toimii myös sähkökauppiaita, jotka ostavat sähkön markkinoilta ja myyvät sen asiakkailleen.

Norjan sähkömarkkinoiden uudelleenjärjestely on hyvin paljon sähkömarkkinalakiehdotuksen suuntainen muun muassa sähköverkkojen avaamisen, siirron kirjanpidollisen eriyttämisen ja siirtotariffia koskevien tavoitteiden osalta. Norjassa uudistus on kuitenkin viety pitemmälle sikäli, että norjalaiset ovat heti uudistuksen alkuvaiheessa avanneet aiemmin vain tuottajille avoinna olleen sähkökaupan markkinapaikan myös sähköön ostajien tarjoukset kattavaksi sähköpörssiksi.

Muut maat

Uudistuksia on toteutettu tai on vireillä myös monissa muissa maissa, kuten Saksassa, Uudessa Seelannissa, Portugalissa, Hollannissa, Australiassa, Argentiinassa ja Chilessä. Edellä kuvatun kaltaiset uudistukset ovat kuitenkin suhteellisen uusi asia ja vain muutamat maat ovat vieneet uudistukset kokonaan läpi.

1.3. Muutostarpeet

Tässä luvussa tarkastellaan yhteenvedonomaaisesti lähinnä energia- ja kilpailupoliittisia muutostarpeita. Yksityiskohtaisemmin asiaa on tarkasteltu edellisissä luvuissa.

Sähkölainsäädännön uusiminen on lähtenyt liikkeelle muutoksista energia- ja kilpailupoliitikassa ja yleensä yhteiskuntapolitisessa ajattelutavassa. Nykyisellä, 1970-luvun jälkipuolella valmistellulla sähkölailla pyrittiin melko voimakkaasti valvomaan alan yritysten investointitoimintaa erilaisten suunnittelu-, ilmoitus- ja lupamenettelyjen avulla. Vaikka niitä on osin jo purettu, monien investointihankkeiden toteutus on edelleen riippuvainen viranomaisen suorittamasta tarvehankinnasta. Käytännössä viranomaisilla ei ole ollut aihetta puuttua investoijien suunnitelmiin. Tosiasiallisesti hankkeiden tarpeellisuuden arvioivatkin investoijat, koska he kantavat myös taloudellisen vastuun ratkaisuksistaan. Tämän tyyppistä sääntelyä ei ole nykyoloissa aiheellista jatkaa.

Sähköön tuotannon, siirron ja jakelun muodostama järjestelmä tarjoaa kuitenkin tärkeän peruspalvelun, jonka saatavuus ja edullisuus on yhteiskunnan kannalta tärkeää turvata. Toisaalta siitä vastaavat sähköliiketoimintaa harjoittavat yritykset, jotka toimivat monilta osin normaalin liiketoiminnan piirissä ja jotka haluaisivat tulla myös kohdelluiksi julkisen vallan ja omistajiensa taholta kuin yritykset muussa talouselämässä.

Normaaliin liiketoimintaan kuuluisivat kuitenkin toimivat markkinat ja terve kilpailu, jotka suuntaisivat voimavarat taloudessa mahdollisimman tehokkaasti. Näin on vain osaksi tilanne sähkömarkkinoilla. Kilpailu toimii tietyn rajoituksen sähköön tuotannossa ja tukku-myynnissä mutta vähittäismyynnissä ei lainkaan. Tuottajat ja myyjät hallitsevat yleensä

Englanti

Englannissa on toteutettu laaja yksityistämishjelma mukaan lukien yritys rakenteen uudeleen organisointi ja kilpailun esteiden poistaminen. Sähköalan yksityistämishjelma saatiin Englannissa päätökseen vuonna 1991. Ohjelmaan liittyi sähköön vapaan siirto-oikeuden varmistaminen. Sähköön vapaa siirto koski alusta vähintään 1 megawatin siirtotehoja. Vuonna 1994 siirtotehon alaraja putosi 100 kilowattiin ja poistuu kokonaan vuonna 1998. Vuoden 1998 jälkeen sähköntoimittajilla ei ole varsinaista sähköntoimitusvelvollisuutta. Sen sijaan toimittajilla on velvoite tarjota sähköä kohtuullisilla ehdoilla. Sähkölaitoksille on toimitulupaun liitetty velvoite edistää energian säästöä.

Sähkötariffit olivat aiemmin säänneltyjä ja suurkuluttajia suosivia. Uudistuksen jälkeen on suurkuluttajien (yli 10 megawattia) sähköön hinta noussut. Alle 1 megawatin kuluttajien hinta on säilynyt ennallaan ja lähinnä keskisuurta teollisuutta edustavien 1 - 5 megawatin kuluttajien hinnat ovat laskeneet. Alan työntekijöiden määrä on laskenut.

Englannissa markkinoiden avaaminen kilpailulle perustuu vahvaan pelisääntöjen ja hinnoittelun sääntelyyn. Siitä vastaa vahvoin voimavaroin varustettu viranomainen, The Office of Electricity Regulation.

Sähköön jakeluyhtiöiden edellytetään eriyttävän sähkönmyynti-, siirto- ja tuotantotoimintansa omiksi tulosityksiköikseen. Tulosityksiköille laaditaan jälleenhankintahintainen tuloslaskelma ja laskelma tulosityksikön sitomista jälleenhankintahintaisista pääomista. Sähköön myyntihinnan säännöstelyssä käytetään indeksejä ja yrityskohtaisia tehokkuuskertoimia. Sähköjakeluyhtiön oma sähköntuotanto ei saa ylittää 15 % sen sähköön hankinnasta.

sähköverkoja ja pystyvät niiden avulla usein tehokkaasti rajoittamaan muiden pääsyä markkinoilleen.

Tuottajan ja myyjän asema on hyvin vahva ostajaan nähden. Myyjä voi siirtää toimintansa taloudelliset riskit varsin pitkälle asiakkailleen, mikä ei ole mahdollista monilla muilla talouselämän aloilla. Ulkopuolisen on vaikea arvioida sähköyritysten tärkeän osan, monopoli asemassa olevan verkkotoiminnan tehokkuutta ja hinnoittelun oikeellisuutta tai sitä, missä määrin toiminnan tuloilla tuetaan yrityksen tai sen omistajan muuta toimintaa. Sähköyhtiöt ovat voineet soveltaa markkinahinnoista poikkeavia tariffirakenteita, joilla subventoidaan tiettyjä asiakasryhmiä toisten kustannuksella, mistä on aiheutunut lisäkustannuksia paikoin esimerkiksi pienille ja keskisuurille yrityksille. Kunnat ovat lisäksi saattaneet käyttää sähkölaitostensa hinnoittelua piiloverotuksen välineenä.

Olisi tarpeen kehittää sähkömarkkinoiden toimintaolosuhteita siten, että mahdollisimman pitkälle hyödynnetään kilpailutalouden kautta saatavia kannustimia tehokkaaseen toimintaan, mutta että samalla turvataan yhteiskunnan tarvitsemien sähköpalveluiden saatavuus. Tämä olisi tehtävissä avaamalla säädoisteitse verkot tasapuolisesti kaikkien halukkaiden käyttöön, mikä lisäisi asiakkaiden valinnanmahdollisuuksia ja myyjien välistä kilpailua. Toisaalta verkonhaltijoiden hinnoittelua ja toiminnan tehokkuutta tulisi valvoa ja velvoittaa niitä palvelemaan tasapuolisesti kaikkia halukkaita verkonkäyttäjiä.

Sähkölaitostoimikunta esitti talvella 1992 sähkölain muuttamista edellä todetun suuntaisesti. Valtioneuvosto totesi selonteossaan eduskunnalle keväällä 1992, että se antaa tällaisen esityksen sähkölainsäädännön uusimisesta. Sähkölain uusiminen on tullut ajankohtaiseksi sikäläkin, että lain osana oleva sähköturvallisussäädäntö on myös tarkoitus uusua. Marraskuussa 1993 valtioneuvosto selosti energiaselonteossaan tulevan sähkömarkkinalakiesityksen keskeisiä linjauksia ja asetti tavoitteeksi sen saattamisen voimaan vuoden 1995 alusta.

Uudistuksen ripeä toteuttaminen tässä aikataulussa sopisi yhteen sähkömarkkinoiden muiden muutostekijöiden kanssa. Tukku myynnin tariffijärjestelmä muuttuu ja suuri osa pitkäaikaisista sopimuksista uusitaan viimeistään vuoden 1995 kuluessa. Myös monet sähkönsiirtosopimukset tulevat uusittaviksi. Alan yritysrakenne ja omistussuhteet ovat merkittävän muu-

toksen alaisena. Monien yritysten ratkaisut riippuvat paljon siitä, millaisiksi markkinoiden pelisäännöt kehittyvät uuden lainsäädännön myötä. Epävarmuuden jatkuminen valtiovalan toimenpiteistä voisi aiheuttaa yrityksille kohtuuttomia neuvottelutilanteita ja taloudellisia menetyksiä.

Uudistusta puoltaa myös sähkömarkkinoiden kansainvälinen kehitys. Pohjoismaiden sähkömarkkinoiden nykyistä suurempi integraatio olisi Pohjoismaiden ministerineuvoston teettämien selvitysten mukaan hyödyksi kaikille maille. Se edellyttäisi tiettyä yhtenäisyyttä markkinoiden toimintaperiaatteilta ja -säännöiltä. Norjassa on sähkömarkkinalakia vastaava lainsäädäntöuudistus jo toteutettu. Ruotsissa valmistellun lainsäädännön sisältö ja aikataulu ovat suurin piirtein samat kuin käsillä olevassa esityksessä.

Hallituksen esitys on tavoitteiltaan samansuuntainen EU:n komission joulukuussa 1993 julkaiseman direktiiviehdotuksen kanssa. Kehitys näyttää EU:n piirissä tosin muodostuvan hitaammaksi ja maiden välillä epäyhtenäisemmäksi kuin Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi

Sähkömarkkinalain tarkoituksena on parantaa sähkömarkkinoiden toimivuutta ja siten turvata, että Suomen hyvin toimiva sähköjärjestelmä (tuotanto, siirto, jakelu) olisi tehokas ja kilpailukykyinen myös tulevaisuudessa. Samalla valmistettaisiin alaa yhdyntäviin pohjoismaisiin ja eurooppalaisiin markkinoihin.

Uudistuksella vähennettäisiin kilpailun esteitä ja poistettaisiin tarpeetonta sääntelyä siitä osasta markkinoita, jossa kilpailu on mahdollinen eli sähkön tuotannosta, ulkomaankaupasta ja myynnistä. Kilpailu ja sääntelyn purku edesauttaisivat voimavarojen tehokasta käyttöä sähköalalla ja toisivat kustannussäästöjä sähkön käyttäjälle ja kansantaloudelle.

Toisaalta asetettaisiin selkeät pelisäännöt monopolitoiminnoille eli sähköverkoille. Verkot ovat niin sanottuja luonnollisia monopoleja, sillä rinnakkaisten kilpailevien verkkojen rakentaminen ei ole yleensä taloudellisesti mahdollista. Tietyllä maantieteellisellä alueella sijaitseva verkko on yleensä yhden myyjän hal-

lussa eikä tämän ole tarvinnut päästää muita myyjiä verkkoonsa ja sitä kautta kilpailemaan asiakkaitaan.

Tarkoituksena on, että sähköverkot muodostaisivat tulevaisuudessa markkinapaikan, jonka tulisi palvella tasapuolisin ja kohtuullisin ehdoin sähkökaupan osapuolia, niin myyjiä kuin ostajia. Verkkoon pääsy tulisi tehdä mahdollisimman helpoksi kaikille verkkopalveluja tarvitseville.

Vaikka lakiuudistuksella vähennettäisiin epä-tarkoituksenmukaiseksi käynnyttä viranomais-sääntelyä, monopolivalvonnan vahvistamistarve toisaalta lisäisi sitä.

Esitys on sopusoinnussa kilpailunrajoituslain pyrkimysten kanssa. Sähkömarkkinalailla muutettaisiin sähkömarkkinoiden pelisääntöjä tavoilla, joihin yleinen kilpailusäädäntö ei anna mahdollisuutta. Uudistuksen seurauksena kilpailunrajoituslakiin perustuva viranomaisvalvonta helpottuisi ja tehostuisi.

2.2. Keskeiset ehdotukset

2.2.1. Sähköverkkoluvat

Sähköverkon keskeinen asema sähköjärjestelmässä ja sähköverkkotoiminnan monopoliluonne tekevät tarpeelliseksi, että yhteiskunta valvoo ja sääntelee sähköverkkotoimintaa.

Toiminta olisi luvanvaraista, koska näin voitaisiin valvoa asianomaisen teknisiä, taloudellisia ja organisatorisia edellytyksiä harjoittaa sitä. Sähköturvallisuuden kannalta on tarpeen, että sähköverkkoluvan myöntämisehdot kattavat myös edellytykset ylläpitää riittävää turvallisuustasoa.

Luvanvaraisuuden avulla valvottaisiin myös ehdotetun sähkömarkkinalain asettamia velvoitteita luvanhaltijoille. Velvoitteiden vastapainona luvanhaltijat saisivat verkkotoiminnan harjoittamiseen liittyviä oikeuksia, joiden tarkoituksena on turvata verkonhaltijoiden toimintaedellytykset. Lakiehdotuksessa on pyritty huolehtimaan, että oikeuksien ja velvoitteiden välillä olisi oikeudenmukainen tasapaino.

Jakeluverkon osalta luvassa määrättäisiin maantieteellinen vastuualue, joihin velvoitteet ja oikeudet kohdistuvat. Ehdotus vastaisi nykyistä jakelualuekäytäntöä. Jakeluverkon osalta vastuualueeksi määrättäisiin siirtymävaiheessa asianomaisen verkonhaltijan nykyinen jakelualue.

Lupa- ja vastuualueumenettelyllä yhdessä jäl-

jempänä esitetyn verkonrakentamisen lupajärjestelmän kanssa voidaan myös turvata tarkoituksenmukaiset investoinnit verkonrakentamisessa ja järjestelmän toimintavarmuus. Samalla verkkotoiminnan vaikutukset ympäristöön ja maankäyttöön rajoittuvat mahdollisimman pieniksi.

Sähköverkkolupa korvaisi nykyisen sähkölaitosluvan. Luvanvaraista olisi kaikki sähköverkkotoiminta eräitä poikkeuksia lukuunottamatta. Sen sijaan sähkön tuottaminen ja myynti eivät olisi enää luvanvaraista toimintaa.

Verkkotoimintaa ja sitä koskevien määräysten käytännön toteutumista valvoisi pääasiassa kauppa- ja teollisuusministeriön yhteyteen eri lailla perustettavaksi ehdotettava sähkömarkkinaviranomainen. Viranomaisen työ olisi monessa suhteessa ratkaisevaa sille, missä määrin uudistuksella tavoiteltuja vaikutuksia sähkömarkkinoille saavutetaan. Sen toiminnan kulut katettaisiin valvontatoimintaan liittyvien lupa- ja muiden maksujen tuotolla.

Sähköverkkoluvan haltija voi jostain syystä lopettaa toimintansa tai lupa voidaan joutua peruuttamaan. Kun on tärkeää, että sähkön siirtotarpeet tyydytetään jatkuvasti maan kaikissa osissa, valtion on huolehdittava tarvittavista toimenpiteistä sähköverkon ja laitteiden siirtämiseksi toiselle yritykselle. Tämä ehdotetaan sähkömarkkinaviranomaisen tehtäväksi.

2.2.2. Verkkotoiminnan yleiset velvoitteet

Verkon ylläpito ja kehittäminen sekä verkkoon liittäminen

Lakiehdotuksen mukaan verkonhaltijalla eli luvanvaraisen verkkotoiminnan harjoittajalla olisi velvollisuus käyttää, ylläpitää ja kehittää verkkoaan sähkömarkkinoiden tarpeiden mukaisesti. Verkonhaltijan tulisi toisin sanoen turvata osaltaan järjestelmän toimivuus ja varmuus sekä täyttää asiakkaiden tavanomaiset, kohtuulliset verkkopalvelutarpeet. Verkonhaltijan tulisi vahvistaa ja laajentaa verkkoaan ottaen huomioon nähtävissä oleva siirtotarpeiden kasvu.

Verkonhaltijalla olisi niinkään velvollisuus liittää kohtuullista korvausta vastaan verkkoonsa toiminta-alueensa kaikki halukkaat verkkopalveluiden tarvitsijat. Velvollisuus olisi voimassa edellyttäen, että verkossa on kapasiteettia ja että liittäminen ei vaaranna verkon

toimintavarmuutta. Liitettävän tulisi täyttää verkonhaltijan asettamat, verkon toimivuuden edellyttämät tekniset vaatimukset.

Toisaalta verkonhaltijan velvollisuus kehittää verkkoaan asiakkaiden tarpeiden mukaisesti merkitsisi, että kapasiteettivajaus on kohtuujassa poistettava verkkoa vahvistamalla. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että Suomen sähköverkossa on yleensä riittävästi kapasiteettia. Sähkökaupan vilkastuminen ei sinänsä muuta tätä tilannetta.

Edellä mainitut velvoitteet koskisivat kaikkia verkonhaltijoita. Jakeluverkkojen osalta verkkoluvassa määrättäisiin luvanhaltijalle maantieteellinen vastuualue, jossa harjoitettava verkkotoimintaa velvoitteet koskevat. Se takaisi, että esimerkiksi kotitalouskuluttaja pääsisi aina sähköverkon piiriin.

Ministeriö määräisi jakeluverkoissa noudatettavat liittymisedot, jotka asettavat vaatimuksia verkonhaltijan ja liittyjän välisille sopimusehdoille. Vastaavia ehtoja on annettu aikaisemmin osana yleisiä sähköntoimitusehtoja.

Muussa kuin jakeluverkossa ei olisi tulevaisuudessaakaan vastuualueita. Kukin verkonhaltija vastaisi verkonosansa käytöstä ja ylläpidosta ja asiakkaiden liittämisestä edellä sanottujen edellytysten vallitessa.

Siirtovelvoite

Sähkölain uudistamisessa yksi tärkeimpiä elementtejä on sähkönsiirtoverkkojen avaaminen tietyin edellytyksin kaikkien siirtoa haluavien käyttöön eli siirtovelvoitteen säätäminen. Verkko on luonnollinen monopoli ja sen tulisi tässä asemassa palvella asiakkaita yhtenäisin ehdoin.

Sähköverkkojen tulisi muodostaa neutraali markkinapaikka, jossa sähkönsiirto ostajat ja myyjät voivat kohdata. Verkonhaltija ei osallistuisi sähkökauppaan ostajana tai myyjänä kuin erikoistapauksissa.

Nykyiseen tilanteeseen nähden ostaja voisi jatkossa valita vapaammin, keneltä sähkönsä hankkii. Toisaalta tuottajalle ja myyjälle avautuisivat paremmat mahdollisuudet saada siirtopalveluja ja päästä verkon kautta kilpailemaan haluamistaan asiakkaista.

Verkonhaltijan olisi tarjottava siirtopalveluja kaikille sitä haluaville korvausta vastaan. Pal-

velujen hinnoittelussa olisi noudatettava tässä laissa säädettäviä periaatteita (kohta 2.2.3).

Verkon haltija voi perustelluista syistä kieläytyä siirtämästä sähköä. Verkon kapasiteetti voi olla riittämätön, jolloin verkon haltijan on annettava siitä luotettava selvitys. Kapasiteettirajoite ei voisi olla kuitenkaan pysyvä este. Verkonhaltijalla on velvoite kehittää verkkoaan asiakkaiden kohtuullisten tarpeiden mukaisesti ja kohtuujassa pyrkiä täyttämään ne.

Siirtovelvollisuus koskisi esityksen mukaan pääsääntöisesti kaikkia luvanhaltijoita ja katkaisi siten sähköverkot kantaverkosta paikallisiin jakeluverkkoihin. Yhtäläinen kohtelu on tässä perusteltu lähtökohta, koska muutoin osa sähkökaupan osapuolista jäisi eriarvoiseen asemaan. Ei liioin ole syytä sulkea jotain sähkökäyttäjryhmää pysyvästi vapautuvan sähkökaupan ulkopuolelle.

Koska esitetty järjestely aiheuttaisi kuitenkin sopeutumistarpeita etenkin jakeluportaan toimintatapoihin, markkinoita olisi syytä avata kilpailulle asteittain. Siirtovelvoite tulisi rajata asetuksella alkuvaiheessa 0,5 megawatin tehoa suurempiin siirtoihin siirtymäajaksi, jonka keston tulisi olla vähintään 1 mutta enintään 2 vuotta lain voimaantulosta. Mikäli markkinoiden sopeutuminen näyttäisi vaativan siirtymäajan pidentämistä, se olisi tehtävissä asetusta muuttamalla.

Maiden välisiä sähkönsiirtoja koskee ETA-sopimukseen sisältyvä transidirektiivi. Se velvoittaa nimetyt verkkoyhtiöt tietyin edellytyksin siirtämään sähköä runkoverkoissaan, kun siirron alku- tai loppupiste on ETA-valtion alueella ja siirto ylittää vähintään yhden jäsenvaltioiden välisen rajan. Se on pantu toimeen ETA-sopimuksen voimaantullessa kauppa- ja teollisuusministeriön ja verkkoyhtiöiden välisin sopimuksin. Nyt ehdotettu yleinen siirtovelvoite koskisi myös siirtoja maiden rajojen yli, joten direktiivi ei vaadi siirtovelvoitteen osalta omaa säännöstä ja mainitusta sopimusmenettelystä voidaan luopua.

2.2.3. Verkkopalvelujen hinnoittelu

Kohtuullisuus, julkisuus ja syrjimättömyys

Sähköverkko on luonnollinen monopoli. Vain poikkeustapauksissa verkonkäyttäjällä on valittavana kahden pisteen välillä useamman kuin yhden verkonhaltijan tarjoamia johtoyh-

teyksiä, eikä suuria pääomia vaativien rinnakkaisjohtojen rakentaminen ole taloudellisesti perusteltua. Verkonhaltijalla ei ole siis markkinoilta tulevaa painetta pitää hintojaan alhaalla tai kannustinta tehostaa toimintaansa. Mahdollinen kustannustehottomuus on mahdollista kompensoida korkeammilla hinnoilla.

Monopoliaseman väärinkäytön ehkäisemiseksi sähkömarkkina-alueissa on syytä asettaa verkkopalvelujen hinnoittelulle ja tehokkuudelle vaatimuksia, joita ei ole tarpeen edellyttää kilpailuilla markkinoilla toimivilta sähköliiketoiminnoilta.

Hinnoittelun tulisi olla kohtuullista. Toisin sanoen hintojen tulee vastata verkkotoiminnan kustannuksia ja liiketoiminnasta saatava voitto on pidettävä kohtuullisena.

Verkkopalveluista perittävien maksujen kohtuullisuuden arvioiminen on ollut usein hankalaa ulkopuolisille, koska siirron kustannukset ja maksut on yleensä paketoitu sähköyhtiöissä yhteen sähkön hankinnan ja myynnin kanssa. Lakiehdotuksen vaatimus toimintojen eriyttämisestä parantaisi toiminnan läpinäkyvyyttä ja helpottaisi valvontaa (tarkemmin kohdassa 2.2.9). Verkkotoiminnan tuloslaskelmasta ja taseesta nähdään toiminnan tulos yrityksen käyttämällä hintatasolla ja toteutuneilla kustannuksilla. Sen perusteella on mahdollista arvioida hintatason kustannusvastaavuutta ja voiton kohtuullisuutta.

Tuloslaskelma ja tase eivät kuitenkaan mitaa varsinaisesti toiminnan tehokkuutta. Kannustaakseen yrityksiä tehokkuuteen ja kohtuullisuuteen viranomaiset eräissä maissa vahvistavat verkkopalvelujen hintoja tai asettavat rajarvoja pääoman tuotolle. Suomessa on luovuttu käytännöllisesti katsoen kokonaan talouselämän hintasäännöstelystä. Sen sijaan tässä laissa ehdotetaan pitkälle menevää hinta-, kannattavuus- ja tehokkuustietojen julkisuutta kaikissa verkoissa. Verkonhaltijan olisi julkistettava palvelujensa hinnat ja ehdot sekä niiden määräytymisperusteet. Toiminnan tuloslaskelma ja tase olisivat julkisia. Lisäksi verkkonhaltijan tulisi julkistaa palvelujen hintatasoa ja kannattavuutta kuvaavia tietoja sekä toiminnan tehokkuutta ja laatua kuvaavia teknis-taloudellisia tunnuslukuja. Ministeriö antaisi tarkemmat määräykset julkistettavista tiedoista.

Esityksen mukaan hinnoittelun olisi oltava syrjimätöntä. Se edellyttää, että siirtopalveluja myydään kaikille tasapuolisesti, asiallisin perustein. Sama palvelu maksaa saman hinnan

riippumatta asiakkaasta. Verkonhaltijan julkistamat hinnoitteluperusteet olisivat tätä sitovia eikä niistä saisi poiketa muusta kuin perustelusta syystä.

Sähkömarkkinaviranomaisen tehtävänä olisi seurata verkkonhaltijoiden hinnoittelua ja toiminnan tehokkuutta yhteistyössä kilpailuviraston kanssa.

Muut hinnoitteluperiaatteet

Edellä todetut velvoitteet siirtovelvoitteesta sekä kohtuullisesta ja syrjimättömästä hinnoittelusta eivät vielä yksistään takaa kilpailun lisääntymistä Suomen sähkömarkkinoilla. Kehitys riippuu myös siitä, miten helpoksi verkkonhaltijoiden hinnoittelu- ja palveluperiaatteet tekevät pääsyn verkkoon ja sitä kautta markkinoille.

Suomessa sähköverkkojärjestelmä muodostuu monilukuisista, eri omistajien hallitsemista verkoista. Nykyisen käytännön mukaan pääs näiden verkkojen yhdessä muodostamaan markkinapaikkaan vaatisi asiakkaalta siirtoyhteyksien varaamista kaikista verkoista, joiden kautta haluaisi sähköä kuljettaa. Tämä tilanne vaikeuttaa sähkökauppaa kahdella tavalla:

Ensinnäkin asioista sopiminen useiden tahojen kanssa on aikaavievää ja hankalaa. Se voi vaikeuttaa etenkin niiden markkinoillepääsyä, joille verkkopalveluista sopiminen ei ole vakiintunutta toimintaa. Lisäksi aikaviiveet voivat yksinkertaisesti estää nopearytmisen kaupan kehittymistä. Siitä syystä ehdotetaan, että verkkopalveluja tarvitsevan asiakkaan on voitava sopia kaikista palveluista sen verkkonhaltijan kanssa, jonka verkkoon on liittynyt. Tämä edellyttää velvoitetta verkkonhaltijoille ja näiltä keskinäistä yhteistyötä.

Toiseksi, nykyinen siirtokanavien varaaminen sähkön toimittajan ja vastaanottajan sijaintipisteiden välille ja siirron hinnoittelu pisteiden maantieteellisen etäisyyden perusteella eivät vastaa kuin poikkeustapauksessa sähkön todellista kulkua kantaverkossa tai verkkopalvelusta aiheutuvaa kustannusta. Tämä käytäntö ohjaa ja rajaa siten tarpeettomasti kaupankäyntiä lähietäisyydellä olevien osapuolten välille sekä voi suosia perusteettomasti yksittäisiä sähkökaupan osapuolia.

Lakiehdotuksen tavoitteena on muuttaa verkkopalvelujen hinnoitteluperiaatteita. Verkot tulisi nähdä järjestelmänä, jonka verkon-

haltijat tarjoavat yhteistyössä asiakkaiden käyttöön erilaisten järjestelmäpalvelujen muodossa. Asiakkaan tulisi asianomaiset maksut maksamalla saada oikeus käyttää koko maan sähköverkkoa liittymispisteestään käsin. Tällöin hän pääsisi käymään kauppaa periaatteessa kaikkien niiden kanssa, jotka ovat liittyneet Suomen sähköverkkoon.

Verkkopalvelujen hinnoittelussa markkinaosapuolten maantieteelliset etäisyydet menettäisivät merkitystään hintatekijänä. Hinta määräytyisi sen mukaan, mitä ja minkä laatuista palveluja asiakas järjestelmästä tarvitsee ja missä verkkoportaassa ja verkossa hänen liittymispisteensä sijaitsee.

Tämä pistehinnoitteluksi kutsuttu periaate merkitsisi muutosta nykykäytäntöön lähinnä alue- ja kantaverkoissa (jännite vähintään 110 kilovoltia). Se ei vaikuttaisi verkkotoiminnasta saatavaan myyntituloon vaan tapaan jolla kustannukset kohdistetaan asiakkaille. Jakeluverkoissa hinnoittelu ei asiallisesti ottaen muuttuisi. Jokaisen verkonhaltijan on kuitenkin huolehdittava, että oma hintajärjestelmä on yhteensopiva muiden verkkojen järjestelmiin, joiden kanssa se muodostaa kokonaisuuden.

Ehdotettu hinnoittelu tukisi osaltaan uudentyyppisten kauppapaikkojen kuten esimerkiksi sähköpörssin kehittymistä. Pohjoismaisten markkinoiden integroituminen myös helpottuisi, jos verkkopalvelut olisi hinnoiteltu samantyyppisin periaattein. Norjassa on pistehinnoittelu käytössä ja se on tulossa myös Ruotsiin.

2.2.4. Järjestelmävastuu

Maamme sähköjärjestelmän tekninen toimivuus on nykyään hoidettu verkkoyhtiöiden ja sähköntuottajien keskenään sopiman yhteiskäyttöjärjestelmän puitteissa. Yhteiskäyttöjärjestelmällä ylläpidetään ja käytetään sähkön tuotanto- ja siirtojärjestelmää teknisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Sähkömarkkinoiden vapautuessa voi olla uhkana, että vapaaehtoinen yhteiskäyttöjärjestelmä ei enää kaikilta osin toimisi kunnolla. Sähköjärjestelmän teknisen toimivuuden varmistamiseksi sähkömarkkinaviranomainen määräisi sähköverkkoluvassa yhden tai useamman keskeisen kantaverkkoyhtiön järjestelmävastuuseen. Järjestelmävastuu tarkoittaa verkon käytönvalvontaa, sähkön hetkellisen tuotannon ja kulutuksen tasapainon ylläpitämistä sekä häiriöiden hallintaa.

Olisi tarpeellista, että järjestelmävastuun toteuttamiseksi siitä vastuulliset kantaverkkoyhtiöt voisivat asettaa verkkoonsa liitettävien voimalaitosten ja muiden verkkojen käyttämiselle järjestelmävastuun toteuttamiseksi tarpeellisia ehtoja.

2.2.5. Sähköverkon rakentaminen

Valtakunnallisten sähkönsiirtolaitteistojen eli sähköjohtojen ja -asemien rakentamishankkeista täytyy voimassa olevan sähkölain mukaan tehdä rakentamisilmoitus kauppa- ja teollisuusministeriölle. Vastaavasti pienemmät hankkeet ilmoitetaan sähköhuollon aluesuunnitelmissa. Hankkeen on voinut toteuttaa ilmoituksen mukaisesti, ellei ministeriöllä ole ollut painavia syitä puuttua hankkeeseen.

Sellaisia tapauksia, joissa ministeriön olisi ollut tarpeen puuttua hankkeisiin, ei ole ollut ja sillä perusteella nykyisestä menettelystä voitaisiin kokonaan luopua. Ehdotetun sähkömarkkinalain asettamat erityisvaatimukset verkonhaltijoille vaatisivat kuitenkin edelleen kanta-verkon rakentamisen tietynasteista valvontaa ja ohjausta.

Laukkautettavan aluesuunnittelu- ja ilmoitusjärjestelmän tilalle ehdotetaan rakentamislupajärjestelmää. Lupajärjestelmä koskisi vähintään 110 kilovoltin eli kanta- ja alueverkon sähköjohtoja, mutta ei sähköasemia. Luvan myöntäisi sähkömarkkinaviranomainen, ulko-maanyhteyksien osalta kuitenkin ministeriö.

Ehdotettu sähköjohtojen lupajärjestelmä on perusteltu sekä sähköhuollon että ympäristönäkökohtien vuoksi. Lupajärjestelmällä voitaisiin estää mahdolliset päällekkäiset ja tarpeettomat johtohankkeet. Lupajärjestelmä helpottaisi myös ehdotettujen hinnoitteluperiaatteiden toteutumista, koska sillä voitaisiin estää rinnakkaisten johtojen rakentaminen.

Luvan myöntämistä harkitessaan lupaviranomainen ottaisi samanaikaisesti huomioon myös muut kuin sähköhuollolliset seikat, erityisesti ympäristönäkökohdat. Lupajärjestelmä helpottaisi sähköhuollon tarpeiden ja ympäristönäkökohtien yhteensovittamista.

Verkonhaltijoille tulisi kohdassa 2.2.2 esitetyn mukaisesti velvollisuus kehittää verkkoa sähköjärjestelmän ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Jakeluverkoissa verkonhaltijoille määrättäisiin yksikäsittiset vastualueet verkon ylläpidosta ja kehittämisestä. Sen sijaan kanta-

ja alueverkoissa ei määriteltäisi vastuu-alueita, mutta kehittämisvelvoite koskisi verkonhaltijan tosiasiallista toiminta-aluetta.

2.2.6. Sähkön vähittäismyynti ja sähkön käyttäjän asema

Yleistä

Ehdotetussa sähkömarkkina-olosuhteisiin vaikuttava sääntely kohdistuisi lähinnä verkkotoimintaan, kun taas myynti sähkön käyttäjille jäisi suurelta osin vapaan markkinaohjauksen varaan. Nykytilanne muuttuisi sähkömyynnissä sikäli, että kenelläkään myyjällä ei olisi enää lakimääräistä yksinmyyntioikeutta tietyllä jakelualueella. Käytännössä on kuitenkin tarpeen kiinnittää erityishuomiota kotitalouksien ja muiden pienten ja keskisuuren sähkön käyttäjien asemaan. Ainakin alkuvaiheessa näillä on suurkanalattajaa rajoitetummat mahdollisuudet valita sähköntoimittaja ja valvoa etujaan myyjään nähden.

Mittarointi ja toimitusvelvollisuus

Mikäli samassa jakeluverkossa sähköä myy useampi kuin yksi myyjä, näiden myyjien toimittama sähkö voidaan erottaa toisistaan vain sähkön käyttäjäpäässä tehtävillä mittauksilla. Siksi sähkön käyttäjällä, joka kilpailuttaa sähkön toimituksiaan, tulee olla asianmukainen mittauslaitteisto.

Koska tällainen mittaus on toistaiseksi suhteellisen kallista, kilpailu ei käytännössä ainoakaan alkuvaiheessa tulisi koskemaan kotitalouskuluttajia tai muita pieniä ja keskisuuria sähkön käyttäjiä. Nykyinen paikallinen sähkön myyjä pysyisi siten käytännössä tavallisten kotitalouskuluttajien kannalta ainoana mahdollisena sähkön toimittajana ja on monopoliasemassa. Tosin aikaa myöten mittalaitteiden halventuessa kilpailu koskee yhä pienempiä sähkön käyttäjiä. Lisäksi voi olla tapauksia, että isokaan asiakas ei saa kilpailevia tarjouksia. Tällaiselle vähittäismyyjälle, jonka asiakkaat eivät voi kilpailuttaa myyjä, ehdotetaan säädettäväksi velvoite toimittaa sähköä kohtuulliseen hintaan sähkön käyttäjille. Toimitusvelvollisuutta ei olisi niiden asiakkaiden osalta, jotka voivat kilpailuttaa sähkön myyjä.

Kuten edellä todettiin, kunkin sähkön käyt-

täjän alueella olisi verkkoluvan perusteella vastuullinen sähköverkon haltija, joka on velvollinen korvausta vastaan liittämään jokaisen sähkön käyttäjän jakeluverkkoon. Se olisi myös velvollinen siirtämään kenen tahansa myyjän sähköä kuluttajalle.

Myyntitariffien julkisuus ja kohtuus

Koska jakeluportaan myyjät ovat myös tulevaisuudessa pääsääntöisesti määräävässä markkina-asemassa ja pienten kuluttajien osalta useimmiten monopoliasemassa markkina-alueellaan, tulisi niiden toimintaa koskeaa samanlainen julkisuus kuin sähkön siirtäjäkin. Julkisuusvaatimukset on laissa kohdistettu pääasiassa sellaisille vähittäissähkön myyjille, joiden asiakkaille sähkön myyjällä on toimitusvelvollisuus eli joiden suhteen myyjä on monopoliasemassa. Kilpailunrajoituslaki asettaa myös vaatimuksia niihin asiakkaisiin nähden, joiden suhteen myyjä on määräävässä markkina-asemassa. Jälkimmäinen on laajempi ryhmä.

Esityksen mukaan vähittäismyyjällä tulisi olla toimitusvelvollisuuden piirissä oleville asiakkaille julkiset vähittäismyyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet, joilla asiakkaat saavat ostaa vähittäismyyjältä sähköä. Niistä hinnoista ja ehdoista ei saisi poiketa muusta kuin perustellusta syystä, joka voisi olla esimerkiksi asiakkaan vaatima poikkeava palvelutaso.

Määräävässä markkina-asemassa olevaa myyjää koskee asiakkaiden syrjimättömyys- ja tasapuolisuusperiaate. Kilpailun piirissä olevien asiakkaiden kohdalla vähittäismyyjällä on kuitenkin oikeus tapauskohtaiseen hinnoitteluun. Vähittäismyyjän hinnoittelun tulee kuitenkin olla sillä tavalla kustannusvastaavaa, ettei niiden asiakkaiden hinnoilla, joiden suhteen myyjä on määräävässä markkina-asemassa, tueta kilpailun piirissä olevia sähköasiakkaita. Tätä edellyttää jo kilpailunrajoituslaki.

Verkkopalvelun ja sähkön hinta tulisi esityksen mukaan erottaa, mikä sähkölaskussa parantaa hinnoittelun läpinäkyvyyttä ja helpottaa verkkopalveluehtojen tasapuolisuuden valvontaa julkisuuden avulla. Asiakas voisi suoraan verrata omaa siirtohintansa verkon haltijan julkiseen tarffiin ja todeta niiden vastaavuuden. Vertaamalla omaa sähkön hintansa esimerkiksi oman kuluttajaryhmänsä koko maata koskevaan sähkön keskihintaan, asiakas saa

kuvan oman sähkön hintansa tasosta verrattuna muihin sähköasiakkaisiin. Toimitusvelvollisuuden piirissä oleva sähköasiakas voisi lisäksi varmistua, että hänen sähkömaksunsa vastaa vähittäismyyjän julkaisemaa vähittäismyyntitariffia.

Tukkusähkön myyjillä olisi myös velvollisuus esittää, mikä osuus tukkusähkön hinnasta on siirtomaksuja. Tämä parantaisi hinnoittelun läpinäkyvyyttä ja antaisi edellytykset kantaverkon verkkopalvelujen tasapuolisuuden valvontaan julkisuuden avulla.

Vähittäismyyjien edellytettäisiin ilmoittavan kuluttajaryhmien keskimääräistä hintatasoa ja hintarakennetta kuvaavia lukuja tilastointia varten. Näiden lukujen perusteella tuotetaan koko maata koskevia kuluttajaryhmien keskihintoja, joiden avulla sähköasiakkaiden on mahdollista arvioida oman sähkönmyyjänsä kilpailukykyisyyttä muihin sähkönmyyjiin verrattuna.

Sopimukset ja myyntiehdot

Esityksen mukaan vähittäismyyjien on noudatettava jatkossakin kauppa- ja teollisuusministeriön määrittämiä sähkönmyyntiehtoja, joissa määritellään sähkönmyyntiin liittyvät myyjän ja asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet.

Myyjä ja siirtäjä eli verkonhaltija ovat tulevaisuudessa sähkön käyttäjän kannalta eri tahoja. Sähkön käyttäjä ostaa sähkön myyjältä. Myyntisopimus voi sisältää myös sähkönsiirron edellyttämät verkkopalvelut, jolloin myyjällä on sopimus verkonhaltijan kanssa sähkön siirrosta. Sähkön käyttäjä voi ostaa verkkopalvelut myös suoraan verkonhaltijalta.

Jatkossakin useimpien kotitalouksien ja muiden pienten ja keskisuuren sähkön käyttäjien kannalta on helpointa tehdä sähköntoimituksesta ainoastaan yksi sopimus, joka sisältää sekä sähkön myynnin että verkkopalvelun. Tällöin sähkön käyttäjän tarvitsee olla yhteydessä sähköntoimitusta koskevissa asioissa vain yhteen osapuoleen. Tämän vuoksi toimitusvelvollisuuden piirissä olevalla sähkön käyttäjällä olisi aina mahdollisuus tehdä vähittäismyyjän kanssa sopimus, joka sisältää myös verkkopalvelut. Tällöin myyjä vastaisi asiakkaaseen nähden myös verkkopalveluista. Jos häiriön syy johtuu verkonhaltijan vastuulla olevasta toi-

minnasta, myyjä ja verkon haltija selvittävät asian keskinäisten sopimustensa pohjalta.

Sähkön toimittaminen sähkön käyttäjälle voitaisiin keskeyttää maksulaiminlyönnin vuoksi. Keskeyttämiseen liittyvistä maksukehoituksista ja määräajoista määrättäisiin sähkönmyyntiehdoissa. Keskeyttämisen seuraukset voivat olla kuitenkin kohtuuttomia, jos sähkö katkaistaan kylmänä vuoden aikana asunnosta, jonka lämmitys on riippuvainen sähköstä. Tämän vuoksi ehdotetaan, ettei tällaisesta asunnosta saa katkaista sähköä lokakuun alun ja huhtikuun lopun välisenä aikana ennen kuin on kulunut neljä kuukautta laiminlyödyn maksun eräpäivästä.

Sähkön myyjä ja verkonhaltija tekisivät keskenään sopimuksen, jolla he järjestäisivät keskinäiset suhteensa. Sopimusta kutsutaan tässä verkkopalvelusopimukseksi. Verkkopalvelusopimuksella sovitaan muun muassa, miten sähkön myyjä on velvollinen ilmoittamaan verkonhaltijalle asiakkaille toimitetun sähkön keskitehot. Myyjällä on velvollisuus antaa ennakoon paikalliselle myyjälle, joka optimoi omaa ostoaan, arviot asiakkaitensa tuntikohtaisesta kulutuksesta. Verkkopalvelusopimuksella sovitaan myös menettelystä tilanteissa, joissa myyjän ennakoon antamat tiedot tulevista sähkön toimituksista poikkeavat todellisista toimituksista. Samalla sovitaan myös mittauksien käytöstä ja laskutuksesta.

Nykyisin liittymismaksua käytetään sähkölaskun vakuutena. Uudistuksen jälkeen sähkön myyjä ja liittymismaksun saaja voivat olla eri yhteisöissä, jolloin entisenlainen vakuuskäytäntö ei olisi enää mahdollinen. Verkonhaltijan ja myyjän välisestä vakuuskäytännöstä voitaisiin sopia verkkopalvelusopimuksella.

2.2.7. Energian säästö

Energiansäästötoiminnan edistäminen julkisen vallan toimenpitein perustuu valtioneuvoston energiansäästöohjelmaan. Hallituksen eduskunnalle antamassa energiaselonteossa syksyeltä 1993 luvataan laatia uusi energiansäästöohjelma vuoteen 1995 mennessä. Selonteon mukaan säästötavoitteita tiukennetaan ja esille tuotaneen entistä enemmän säädösten ja normien käyttöön perustuvia toimenpiteitä.

Nykyiset sähkölaitokset ja tulevaisuudessa paikalliset sähkön siirtoa ja myyntiä harjoittavat yritykset ovat luonnollisia tahoja säästötoi-

minnan harjoittajiksi, sillä ne ovat lähellä sähkön käyttäjiä ja niille karttuu tieto asiakkaiden sähkönkäytön kehityksestä ja sähkönkäytön olosuhteista.

Toistaiseksi sähkölaitokset ovat hyvin vaihtelevasti käynnistäneet säästötoimintaa. Osa yrityksistä on ollut aktiivisia mutta osalla ei ole ollut juuri mitään säästötoimintaa. On myös havaittu, että vaikka kuluttajat suhtautuvat energian säästöön myönteisesti, niin he eivät ole valmiita maksamaan kannattavistakaan säästötoimenpiteistä kaikkia niiden aiheuttamia kustannuksia. Sähkömarkkinalain tulisi antaa mahdollisuus kannustaa energiansäästötoimintaa. Olisikin syytä säätää, että energian säästön edistäminen kuuluu sähköalalla toimivien yritysten normaaliin palvelutoimintaan. Lisäksi olisi tarpeen luoda järjestelmä, joka kannustaa niitä aktiiviseen säästötoimintaan.

Jakeluverkonhaltijan voidaan olettaa sähkön myyjää auliimmin edistävän energian tehokasta käyttöä, koska sillä ei ole kilpailun aiheuttamaa painetta karsia lisäkustannuksia aiheuttavaa toimintaa. Myyjän näkökulmasta energian säästötoimenpiteet saattavat pienentää myyntikatetta enemmän kuin yrityksen omat sähkön hankintakulut pienenevät, mikä vähentää kiinnostusta säästötoimiin. Verkonhaltijan ei tarvitse pelätä vastaavia menetyksiä. Koska verkonhaltijat joutuvat toimimaan kustannusvastaavasti, ne eivät ehkä voisi tarjota säästöpalveluja asiakkailleen ainakaan vastikkeetta. Siksi juuri verkonhaltijalle annettaisiin lakiehdotuksen mukaan mahdollisuus veloittaa kohtuullinen säästötoiminnan kustannus asiakailta. Oikeus rajattaisiin koskemaan vain pienille sähkönkäyttäjille tarjolla olevaa neuvontaa ja opastusta. Se ei koske palveluja tai asiakasryhmiä, joissa on kilpailevaa tarjontaa. Näitä ovat esimerkiksi teollisuuden energiakatselmukset.

Ehdotettu järjestely ei luonnollisesti estä muita alan yrityksiä osallistumasta energiansäästötoimintaan ja laskuttamasta palveluitaan.

2.2.8. Sähkön mittaus

Osa asiakkaiden aiheuttamista hankinnan kustannuksista ja verkkokustannuksista riippuu asiakkaiden käyttämästä tehosta ja energiankäytön ajoittumisesta eri vuorokauden aikoina. Näiden kustannusten laskutus perustuu

nykyisin vain kaikkein suurimpien asiakkaiden osalta tuntikohtaiseen tietoon. Tavallisten kotitalouskuluttajien ja muiden pienien sähkön käyttäjien osalta käytetään vähemmän tarkkaa tyyppikulutuskäyriin perustuvaa menetelmää. Eri sähkönkäyttäjien aiheuttamat kustannukset jaetaan näiden periaatteiden mukaan kuluttajien ja kuluttajaryhmien kesken.

Tämä on ollut mahdollista, koska nykyisin jakelu- ja myös usein muissa verkoissa on vain yksi myyjä. Tarkkaa, asiakaspäässä tehtävää sähkötehon ja -energian erittelyä ei tarvita. Tulevaisuudessa myyjien määrä kasvaa, mikä vaatii eri myyjien asiakkaiden kulutuksen erittelemistä. Myyjien välisessä kustannustenjaossa saattaa kyse olla suurista taloudellisista arvoista.

Eri myyjien sähkö tulee kanta- tai alueverkon kautta yleensä samalle sähköasemalle, jossa myyjien sähköä ei voida erottaa toisistaan. Sähköasemalta myyjien sähkö siirretään jakeluverkon kautta sähkönkäyttäjille. Myyjien välisten kustannusten jako voi perustua vain kuluttajapäässä tehtävään kulutuksen mittaukseen tai muuhun erittelyyn. Se olisi esityksen mukaan verkonhaltijan tehtävä.

Luotettava mittaus lisää myös asiakkaiden oikeusturvaa. Kilpailun piirissä olevien asiakkaiden riittävän seikkaperäisellä mittauksella voidaan vaikeuttaa kustannuksien siirtämistä kilpailun ulkopuolella olevien asiakkaiden maksettaviksi. Toisaalta hyvin tarkka mittaus on nykytekniikalla suhteellisen kallista, mikä toistaiseksi rajoittaa kilpailun ulottumista pieniin kuluttajiin. Rekisteröivä tuntikohtainen mittalaitteisto maksaa useita tuhansia markkoja ja reaaliaikainen laitteisto tiedonsiirtoineen kymmeniä tuhansia markkoja. Mittaus muodostaa siten esteen kilpailulle. Lakiehdotuksessa lähdetään kuitenkin siitä, että tuntikohtainen mittaus olisi tarpeen.

Tuntikohtainen mittaus koskisi vain kilpailun piiriin tulevia asiakkaita. Periaatteena olisi lisäksi, että kukin asiakas maksaa aiheuttamansa mittaus- ja laskutuskustannukset. Asiakas voi näin itse arvioida mittauksen ja sillä saavutettavan edun liiketaloudellista kannattavuutta omalta kohdaltaan.

Laskutusperusteiden tulee olla joustavia niin, että ostajat, myyjät ja verkkoyhtiö voivat yhteisestä sopimuksesta käyttää myös muuta kuin tarkkaan tuntikohtaiseen mittaukseen perustuvaa laskutusperustetta. Energian tehokkaan

käytön kannalta on kuitenkin tarpeen, että loppukuluttaja voi seurata mittaukseen perustuvaan energiankulutustaan.

Lisäksi on odotettavissa, että mittauskustannukset alenevat tekniikan kehittyessä. Yhä pienemmät sähkönkäyttäjät pääsevät tällöin kilpailun piiriin. Samalla kilpailun ulkopuolelle, toimitusvelvollisuuden piiriin jäävien sähkön käyttäjien määrä laskee. Myöhemmässä vaiheessa voikin olla syytä harkita myös toimitusvelvollisuuden poistamista tai uudelleen rajamista ja jäljellä olevien pienimpien kuluttajien osalta esimerkiksi tyyppikulutuskäyriin perustuvan menettelyn käyttöönottoa. Sähkömarkkinaviranomaisen tehtäviin kuuluu tilanteen seuraaminen ja arviointi.

Tässä lakiehdotuksessa ja sen perusteella annettavissa muissa säännöksissä mittausjärjestelmälle asetettavat vaatimukset muotoillaan niin, että ne ottavat huomioon tekniikan kehityksen ja kannustavat verkonhaltijoita, asiakkaita ja mittarivalmistajia omaehtoiseen kehitystyöhön ja siten kilpailun esteiden pienentämiseen aikaa myöten.

Mittaustiedon tuottaminen kantaverkossa ja mittauksista vastaavan tiedonsiirron järjestäminen tulee järjestettäväksi järjestelmävastuun kautta. Mittauksen yksityiskohtainen järjestäminen on tarkoitus jättää alan yritysten organisoitavaksi, koska se on yritysten normaalia toimintaa.

2.2.9. Toimintojen eriyttäminen

Sähköalan yrityksissä voi olla integroituneena monia eri liiketoimintoja kuten esimerkiksi sähkön tuotantoa, verkkotoimintaa sekä tukku- ja vähittäismyyntiä. Yrityksissä voi olla usein myös esimerkiksi kaukolämpötoimintaa, polttoainemyyntiä, teknistä suunnittelua, laitemyyntiä tai asennusta. Osa näistä toiminnoista on monopoli- tai määräävässä markkina-asemassa ja osa toimii kilpailluilla markkinoilla. Osa sähköalan yrityksistä on lisäksi kunnallisia sähkölaitoksia ja toimii osana kuntaa, joka tuottaa muitakin palveluja monopoliasemassa ja on lisäksi verottajana erityisasemassa.

Verkkotoiminta on luonteeltaan luonnollinen monopoli. Kaukolämpö- ja maakaasun jakelutoiminta on yleensä määräävässä markkina-asemassa palvelun piiriin liittyneiden asiakkaiden kannalta. Sähkön myyntitoiminta siirtyisi sähkömarkkinalain myötä kilpailluille markkinoille. Paikallisen sähkön vähittäismyy-

jän määräävä markkina-asema tosin säilyy pieniasiakkaiden kohdalla ainakin aluksi mittaroinnin kalleuden vuoksi. Sähkön tuotanto ja sähköalan yritysten muut liiketoiminnot toimivat yleensä kilpailluilla markkinoilla.

Sähkömarkkinalain tavoitteena on luoda tehokkaasti toimivat sähkömarkkinat. Terve ja toimiva kilpailu sähkömarkkinoilla tarkoittaa, että kilpailevat sähköliiketoiminnot toimivat liiketaloudellisesti kannattavasti eikä niitä tueta monopolitoiminnoilla (ristiinsubventointi). Tämä edellyttäisi nykyistä suurempaa läpinäkyvyyttä yritysten toimintaan. Sen vuoksi ehdotetaan, että määräävässä markkina-asemassa olevat sähköliiketoiminnot edellytettäisiin eriytettäväksi kirjanpidollisesti kilpailluilla markkinoilla toimivista sähköliiketoiminnoista. Lisäksi sähköliiketoimintaa harjoittava kunnallinen laitos tulisi eriyttää kirjanpidollisesti kunnasta.

Eriytettävistä toiminnoista muodostettaisiin omia liiketoimintojaan, joille laadittaisiin tilikausittain tuloslaskelma ja pääomavaltaisille toiminnoille myös tase. Tässä noudatettaisiin soveltuvin osin kirjanpitolain (655/73) säännöksiä. Tuloslaskelma kohdistaa toiminnoille tuotot ja kulut, tase taas varat ja velat.

Osa sähköliiketoiminnasta on pääomavaltaista. Investoinnit ovat liikevaihtoon nähden isoja ja ristiinsubventointia voi tapahtua merkittävässä määrin rahoituksen avulla. Rahoituksellisen ristiinsubventoinnin vaikeuttaminen edellyttää, että pääomavaltaisille toiminnoille laaditaan myös tase.

Eriyttäminen koskisi aina verkkotoimintaa, jolle tulisi siis laatia tuloslaskelma ja tase. Näin saadaan esiin verkkopalveluiden hinnoittelun ja kustannusten vastaavuus. Eriyttäminen on edellytys myös hinnoittelun uskottavalle tasapuolisuudelle.

Sähkön myynti ja tuotanto tulisi eriyttää omiksi toiminnoikseen, jos sähkönmyyjä on määräävässä asemassa markkina-alueellaan. Sähkön tuotantotoiminnan eriyttämislaskelman tulee sisältää erillisen sähköntuotannon lisäksi mahdollinen sähkön ja lämmön yhteistuotanto.

Tuotannon ja myynnin eriyttäminen omiksi liiketoiminnoikseen tulisi tehdä myös silloin, kun yrityksellä on merkittävää muuta toimintaa, joka on määräävässä asemassa. Tällaista olisi esimerkiksi merkittävä kaukolämmön tai

maakaasun jakelutoiminta, joilla voitaisiin subventoida kilpailun alaista sähköliiketoimintaa.

Myynnille riittäisi laatia pelkkä tuloslaskelma, kun tuotanto tarvitsisi myös taseen. Merkitykseltään vähäistä tuotantoa ei tarvitsisi eriyttää myynnistä.

On tärkeää, että toimintojen eriyttäminen näkyy hinnoittelussa asiakkaalle saakka. Sähkön siirron maksut ehdotetaankin eriytettäväksi laskutuksessa energian hankinnan ja myynnin maksuista (kohta 2.2.6).

Toimintojen eriyttämisen yhtenä tavoitteena on selkeyttää kunnallisen sähkölaitoksen ja kunnan välistä taloudellista liityntää ja vaikeuttaa monopolihinnoittelun kautta tapahtuvaa piiloverotusta. Sähköliiketoimintaa harjoittava kunnallinen laitos tai kuntayhtymä tulisi eriyttää kirjanpidollisesti kunnasta ja sille tulisi laatia osakeyhtiön tilinpäätöksen kanssa vertailukelpoinen tuloslaskelma ja tase.

Laissa ei olisi tarkoitus ottaa kantaa siihen, miten alan yritykset ja laitokset organisoivat eriytettävät liiketoiminnot. Niistä voidaan muodostaa esimerkiksi sisäisiä liiketoimintoja tai erillisiä osakeyhtiöitä.

Toimintojen eriyttäminen vaatisi uudelleenjärjestelyjä muun muassa yritysten organisaatiossa ja laskentatoimessa. Järjestelyt voivat viedä aikaa varsinkin kunnallisten laitosten päätöksenteossa. Lisäksi kuntalakiehdotukseen sisältyvät kirjanpitovelvollisuutta, tilinpäätösten laadintaa ja tilintarkastusta koskevat uudistukset tullevat voimaan vuoden 1997 alusta. Tavoitteena on, että sähkömarkkinalain eriyttämistä koskevat säännökset olisivat sopusoinnussa kuntalain etenemisaikataulun kanssa. Järjestelyjen voimaantulo kytkeytyy lisäksi ajallisesti tilikausiin. Näistä syistä on tarpeen säätää siirtymäaika, jonka kuluessa järjestelyt on toteutettava.

2.2.10. Luvat ja ilmoitukset

Esityksellä on tarkoituksena viedä päätöksen sähkön hankintakapasiteettiin liittyvien, tarvehankintalupamenettelyjen purkamisen, joka pantiin alulle nykyisen sähkölain muutoksella vuonna 1989.

Voimalaitosluvut ja rakentamisilmoitukset

Jäljellä olevista voimalaitosten rakentamislupa-

vista luovutettaisiin pääosin. Vähintään 250 megawatin tehoisilta voimalaitoksilta on vaadittu rakentamislupa, jonka yhteydessä valtioneuvosto on arvioinut hankkeen tarpeellisuutta sähköhuollon kannalta. Voimalaitoksen tarpeellisuuden arviointi on keskeisesti investoijan omassa intressissä, koska tämä kantaa siitä taloudellisen vastuun. Ei ole syytä epäillä investoijan kykyä ja halua pyrkiä mahdollisimman luotettavaan arvioon. Lupamenettely ehdotetaan siten tarpeettomana poistettavaksi. Todettakoon, että voimalaitoksien rakentaminen vaatisi edelleen lupia ympäristö-, ydinenergia-, vesi- rakennus- ja muun lainsäädännön perusteella.

Mainittua kokorajaa pienemmiltä laitoksilta on edellytetty rakentamisilmoitus. Hankkeet on saanut toteuttaa ilmoituksen mukaisesti, ellei ministeriöllä ole ollut painavia syitä puuttua hankkeeseen. Ministeriö ei ole käynnistänyt yhtään kertaa tähän liittyvää neuvottelumenettelyä. Ilmoitusvelvollisuus ehdotetaan nyky-muodossa poistettavaksi.

Sen sijaan varataan ministeriölle mahdollisuus velvoittaa voimayhtiöt informoimaan ministeriötä voimalaitoshankkeista ja sähkömarkkinaviranomaista merkittävistä siirtolaitehankkeista ennen niiden rakentamisen käynnistymistä. Tämä on tarpeen, jotta viranomaisen on mahdollista arvioida sähköjärjestelmän kehitystä muun muassa varmuusnäkökulmasta sekä suoriutua erinäisistä lupa- ja muista viranomaistehtävistä, jotka perustuvat kriisivalmius-, ydinenergia-, ympäristö-, vesi- ja muuhun lainsäädäntöön. Ilmoitusvelvollisuutta ei olisi tarpeen panna täytäntöön, jos viranomaiset saavat vastaavat tiedot muuta kautta, kuten esimerkiksi sähköalan järjestöiltä.

Lakiin jäisi edelleen mahdollisuus asettaa luvanvaraiseksi sellainen voimalaitosten rakentaminen, jota Suomen kansainväliset sitoumukset edellyttävät. Nykyisin se koskee öljykäyttöisiä yli 10 megawatin laitoksia, joiden luvanvaraisuus perustuu ETA-sopimuksen sisältämään direktiiviin öljytuotteiden käytön rajoittamisesta voimalaitoksissa.

Sähkön tuonti ja vienti

Sähkön tuontiin ja vientiin on vaadittu valtioneuvoston lupa sähköenergian siirtämisestä maan rajojen yli annetun lain perusteella. Luvan myöntää valtioneuvosto. Lupa voidaan

myöntää määrääjäksi tai toistaiseksi. Luvan määräysten valvonta kuuluu kauppa- ja teollisuusministeriölle.

Sähkömarkkinoiden toimivuuden kannalta on tärkeää, että sähkön tuonti- ja vientikaupan esteet olisivat mahdollisimman vähäisiä. Markkina-alueen ulottuminen yli kansallisten rajojen lisää markkinaosapuolien määrää ja siten kilpailua. Lisäksi tulevaisuuden laajemmat sähkömarkkinat, esimerkiksi pohjoismainen sähkökauppa sähköpörsseineen edellyttäisivät maiden välisten kaupan esteiden poistamista. Nykyistä laajempi sähkökauppa on sähkön käyttäjien ja kansantalouden edun mukaista.

Maan rajojen sisäpuolella oleva niin sanottu oma kapasiteetti sekä sähkön tuonti ovat maan sähköjärjestelmän toimivuuden kannalta yhtä tärkeitä. Samojen pelisääntöjen pitäisi koskea kumpaakin osakapasiteettia. Koska oman tuotannon osalta luovutaan jäljellä olevista sähkölain mukaisista rakentamisluvista, niin myöskään tuontia ei pitäisi säännellä. Sääntelyn yhteensopivuus yhdentymiskehityksen kanssa kävisi myös kyseenalaiseksi. Edellä mainituista syistä sähköenergian siirtämisestä maan rajojen yli annettu laki ehdotetaan kumottavaksi sähkömarkkinalain säätämisen yhteydessä.

2.2.11. Alueellinen suunnittelu ja yhteistoiminta

Nykyisen kaltainen lakisääteinen sähköhuollon alueellinen yhteistoiminta ja suunnittelu, jota on selostettu kohdassa 1.1.1, on katsottu sekä sähkölaitosten että ministeriön taholta tarpeettomaksi. Käytännössä ministeriöllä ei ole ollut huomauttamista aluesuunnitelmien hankkeisiin eikä sen ole tarvinnut näin käynnistää sähkölain mukaista neuvottelumenettelyä. Ministeriön mukanaolo sähköhuollon alueellisessa yhteistoiminnassa ja suunnittelussa tuntuu tarpeettomalta. Yhteistoimintaa voitaisiin edelleen jatkaa ja kehittää mutta yritysten vapaaehtoisen toiminnan pohjalta.

Lakisääteisestä alueellisesta suunnittelusta ja yhteistyöstä ehdotetaan luovuttavaksi. Uudessa laissa ei olisi sitä koskevia säännöksiä.

2.2.12. Valvonta

Kilpailun lisääntyminen sähkömarkkinoilla lisää markkinaosapuolten keskinäistä valvontaa pelisääntöjen noudattamisessa. Siitä huoli-

matta sähkömarkkinalain tavoitteiden toteutuminen vaatisi viranomaisten ohjausta ja valvontaa. Laki asettaisi monia sääntöjä ja määräyksiä kilpailun ulkopuolella olevalle sähköliiketoiminnalle ja niiden toteutumista tulisi voida valvoa. Kyse on lisäksi alalla merkittävästä muutoksesta, joka tulisi viedä lävitse hallitusti ja tarvittaessa sen kulkua korjaten.

Yleisvalvonta lain tavoitteiden toteutumisen ja sähkömarkkinoiden kehityksestä kuuluisi kauppa- ja teollisuusministeriölle. Käytännön valvontatehtäviin ehdotetaan perustettavaksi erityinen sähkömarkkinaviranomainen, jolla olisi riittävät edellytykset suoriutua tehtävästä. Sen tehtäviä olisivat muun muassa verkkolupien myöntäminen, vastualueiden määrittelyt, lakia soveltavien määräysten valmistelu ja ylläpito ministeriön apuna, verkkotoiminnan hinnoittelun ja tehokkuuden valvonta sekä neuvonta- ja muut asiantuntijapalvelut alalle ja muille viranomaisille. Sähkömarkkinaviranomaisen menot katettaisiin sen suorittaman valvonta- ja palvelutoiminnan maksuilla. Ministeriön ja sähkömarkkinaviranomaisen ratkaisuisia valitettaisiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Myös muut viranomaiset valvovat sähkömarkkinoilla toimivia elinkeinonharjoittajia, ja niiden toiminnalla on yhtymäkohtia ehdotettuun sähkömarkkinalakiin.

Kuluttaja-asiamies valvoo alan yritysten ja sähkön pienkuluttajan välisten sopimusehtojen kohtuullisuutta. Toiminnan tarkoituksena on saada sopimusehdot kuluttajansuojalain vaatimusten mukaisiksi, jolloin ehkäistään ennalta erimielisyyksien syntyä. Riitatapaukset käsittelee kuluttajavalituslautakunta tai käräjäoikeus.

Kilpailuvirasto valvoo kilpailunrajoituslain perusteella muun muassa määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä sähköalalla. Ehdotetun lain säännöksillä asetettaisiin erityisiä määräyksiä tässä asemassa olevien sähköliiketoimintojen toimintatavoille paljolti kilpailupoliittisin perustein. Kilpailunrajoituslaki on luonteeltaan yleislaki ja ehdotettu sähkömarkkinalaki erityislaki. Sähkömarkkinaviranomainen käsittelee nimenomaisesti näihin erityissäännöksiin kuten toimintojen eriyttämiseen, hinnoitteluperusteisiin tai siirtovelvoitteen määräytymiseen liittyviä kysymyksiä.

Koska rajanveto näiden kahden viranomaisen välillä voi olla joissain tapauksissa epäselvää, tulisi varmistaa, että asia tulee käsitellyksi, vaikka se olisi tullut alunperin väärän viran-

omaisen käsiteltäväksi. Siksi ehdotetaan, että sähkömarkkinaviranomainen voisi siirtää selkeät kilpailunrajoitustapaukset kilpailuvirastolle.

Tavanomaisia, yritysten välisiä sopimusriitoja käsittelevät alioikeudet.

2.2.13. Siirtymäsäännökset

Sähkön siirtovelvoite tulisi asteittain kosemaan kaikkia verkkoja ja kuluttajia 1—2 vuoden siirtymäajalla, kuten kohdassa 2.2.2 on esitetty.

Verkkotoiminnan hinnoitteluperiaatteet, jotka edellyttäisivät muutoksia kantaverkon ja osin alueverkon hinnoitteluun, tulisivat voimaan noin puolen vuoden kuluttua lain voimaantulosta (kohta 2.2.3)

Toimintojen kirjanpidollinen eriyttäminen tulisi toteuttaa yrityksissä lain voimaantuloa seuraavan vuoden alusta tai jos yrityksen tilikausi on tuolloin kesken, välittömästi seuraavan tilikauden alusta.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

3.1.1. Vaikutukset energiamarkkinoilla

Yleistä

Uudistuksella tehdään selvä ero sähkömarkkinoiden kilpaillun osan ja monopolitoimintojen toimintaolosuhteiden välillä. Kilpailua tuotannossa ja myynnissä pyritään lain käytettävissä olevin keinoin lisäämään, minkä yhtenä edellytyksenä on verkkomonopolioiden toiminta-periaatteiden muuttaminen ja valvonta.

Seurauksena ostajan valinnanmahdollisuudet kasvaisivat, samalla hänen neuvotteluasemansa myyjään päin vahvistuisi. Tämä koskisi tukkumyyjältä ostavia suuria käyttäjiä ja jälleenmyyjä sekä vähittäismyyjältä ostavia keskisuuria käyttäjiä, myöhemmin mahdollisesti myös muita kuluttajia.

Kilpailun piiriin tuleminen vaatisi asiakkaalta nykyistä enemmän hinta- ja markkinatietoisuutta. Tuotteet eli sähköpalvelut voivat monipuolistua ja niiden hinnoittelu tulla kustannusvastaavammaksi. Esimerkiksi sähkön saantivarmuuden ja muun laadun suhteen voi tehdä

ainakin jossain määrin valintoja ja maksaa tarpeensa mukaisesta palvelusta. Nykyään sähkölaitos päättää niistä asiakkaan puolesta noudattamalla itse määrittelemäänsä laatutasoa.

Sähkön hintakehitys

Muista kuin ehdotetusta laista johtuvista syistä sähkön hintatasoon kohdistuu tulevaisuudessa nousupaineita. Esimerkiksi eräs tukkumyyjä on ilmoittanut nostavansa sähkön hintaa huomattavasti sähkömarkkina-riippumattomista syistä. Samoin ympäristövaatimusten kiristyminen nostaa myös sähkön hintaa. Jatkossa rakennettavissa oleva kapasiteetti on muutenkin yhä kalliimpaa. Myös ympäristöverotus saattaa nostaa sähkön hintaa. Lisäksi esimerkiksi jakeluyritysten yhtiöittämisellä ja myymisellä voidaan aiheuttaa asiakkaille lisäkustannuksia, mikäli järjestelyn seurauksena yrityksen omaisuus arvostetaan aiempaa korkeampaan hintaan tai pääoman tuottovaatimuksia nostetaan.

Lakiuudistuksen luoma kilpailun lisääntyminen ja monopolivalvonnan tiukentuminen parantaisivat toiminnan tehokkuutta ja aikaansaisivat kustannussäästöjä. Tämä näkyisi sähkön hinnan alenemisena tai ainakin nousupaineiden vähenemisellä.

Uudistuksen täsmällisestä vaikutuksesta sähkön yleiseen hintatasoon Suomessa ei ole mahdollista antaa luotettavaa etukäteisarviota. Muiden maiden kuten Englannin ja Norjan kokemus osoittaa merkittäviä kustannussäästöjä syntyvän, mutta määrä riippuu maan lähtötilanteesta uudistuksen alkaessa. Suomessa sähköjärjestelmä on tehokkaampi ja vaikutukset jäänevät suhteellisesti pienemmiksi. Kyse on kuitenkin merkittävistä taloudellisista arvioista: 1 prosentin tehokkuuslisä sähköjärjestelmässä merkitsee yli 200 miljoonan markan säästöä kansantaloudessa.

Alueelliset erot sähkön hinnassa pienenisivät maan eri osien välillä. Nykyisin on esimerkiksi läänien keskihintoissa 20 %:n eroja niin kotitalouskuluttajien kuin keski-suuren teollisuuden tariffeissa. Kilpailun avautuminen ja aiempaa vähäisempi etäisyysriippuvuus sähkön siirron hinnoittelussa kanta- ja alueverkkojen osalta tasoittaisivat näitä eroja.

Erot jakeluyritysten välillä voivat olla nykyisin vielä edellä esitettyä suurempia. Tilastojen mukaan samantyyppisistä teollisuusasiakkaista

toinen voi joutua maksamaan runsaan kolmanneksen enemmän kuin toisen myyjän asiakas. Kotitalouksille ero voi olla jopa 50 %. Onkin selvää, ettei ainakaan lähellä toisiaan sijaitsevien vähittäismyyjien hintataso voi pitemmän päälle poiketa merkittävästi toisistaan. Verkkotoiminnassa kustannustasoerot (taajama -haja-asutus, isoja asiakkaita — kotitalouskuluttajia) estävät kuitenkin sähkönhinnan täyden tasoitumisen kautta maan myös uuden lain aikana.

Jakelualueiden sisällä on nykyisin käytössä tasahinnoittelu sikäli, että samantyyppiselle sähköön käyttäjälle hinta on sama riippumatta siitä, missä päin aluetta kulutuspaikka sijaitsee. Tämä tilanne säilyisi muuttumattomana uudistuksen jälkeenkin. Verkonhaltija säilyttäisi monopolinsa eikä hänellä olisi tarvetta muuttaa nykyistä tasahinnoittelua sähkönsiirrossa.

Hyntasuhteiden muutoksia eri sähkönkäyttäjärühmien välillä on käsitelty kohdissa 3.1.3 ja 3.1.4.

Sähköalan yritysten asema

Sähköön tuottajat joutuvat tehostamaan omalta osaltaan toimintaansa kilpailun lisääntyessä, sillä uusien yrittäjien pääsy alalle helpottuu. Uudistus ei vaaranna minkään tuottajan mahdollisuutta harjoittaa elinkeinoaan edellyttäen, että tuottajat pitävät yllä riittävää kilpailukykyä.

Tukkumyyjillä on uudistuksen jälkeen mahdollisuus tehdä aiempaa helpommin tarjous sähköntoimituksista isoille yksittäisille asiakkaille ohi vähittäismyyntiportaiden. Tältä osin lakiuudistus vahvistaa tukkumyyjien asemaa. Toisaalta sähköön ostajat voivat entistä paremmin kilpailuttaa useita tukkumyyjiä, joten tukkumyyjien aseman todellista muutosta on vaikea arvioida.

Kantaverkkoyhtiöiden asema selkiytyy uudistuksen myötä. Lakiehdotus turvaa edellytykset harjoittaa verkkotoimintaa omana liiketoimintana. Lakiehdotus antaa tällaiselle liiketoiminnalle selkeät pelisäännöt ja estää kohtuuttoman voiton tavoittelun monopoliluonteisella verkkotoiminnalla. Uudistuksen jälkeen verkko toiminta on entistä selvemmin liiketoimintaa, jonka palveluja kuka tahansa asiakas voi niin halutessaan käyttää hyväkseen.

Jakeluverkkotoiminta säilyy selkeänä, luvan vaativana monopolitoimintana. Uudistus ei siten muuta jakeluverkonhaltijoiden toiminta-

kenttää tai liiketoiminnan harjoittamismahdollisuuksia. Uudistus ei myöskään välittömästi muuta liikkeenjohdon asemaa. Verkkotoiminnan harjoittajien taloudelliset tulokset ja toiminnan tehokkuutta kuvaavat tunnusluvut tulevat kuitenkin tarkemman julkisen kontrollin kohteeksi, joten verkkotoiminnan voidaan olettaa tehostuvan. Nykyisestä jakelulaitostoiminnan katteesta pääosa tulee verkkotoiminnasta.

Sähkömarkkinoiden vapauduttua paikallinen sähköön vähittäismyyjä voi varmuudella olettaa asiakkaiskseen vain ne asiakkaat, jotka eivät voi kilpailuttaa myyjiä. Muista asiakkaista osa voi siirtyä pois ja ostaa sähkönsä muualta, ellei nykyinen myyjä ole kilpailukykyinen.

Sähköön vähittäismyyjä joutuu varaamaan (ja maksamaan) kutakin asiakastaan varten tietyn tilaustehon. Tilaustehoa ei nykyisten tukkutariffien vallitessa voi alentaa eikä vastaavasti kustannuksista voi vapautua. Vähittäismyyjä voisi joutua kohtuuttomaan asemaan, mikäli merkittävä osa asiakkaista siirtyisi pois. Viimeistään vuoden 1995 aikana tuottajien tai tukkumyyjien ja vähittäismyyjien väliset tukkutariffit kuitenkin muuttuvat. Tällöin vähittäismyyjä voi nykyistä paremmin varautua muutuviin markkinaolosuhteisiin eli esimerkiksi kysynnän vaihteluun tekemällä perinteisten pitkäaikaisten sopimusten lisäksi lyhytaikaisia sähköhankintasopimuksia. Joustavuus sähköhankinnassa tarjoaa vähittäismyyjille mahdollisuuden tehdä entistä joustavampia sopimuksia myös asiakkaitensa kanssa. Tulevaisuudessa mahdolliset sähkökauppaa harjoittavat pörssit lisäävät joustavuutta. Siten paikallisen vähittäismyyjän toimintaedellytykset eivät vaarannu, jos tämän toiminta on muuten tehokasta.

Vähittäismyyjät ovat jo nyt ennen lain voimaantuloa perustaneet hankinta- ja myyntiyhtiöitä. Onkin ilmeistä, että myyntitoiminnan luonteesta johtuen (vähän työllistävää, läpilas-kutusta) pieniä myyntiyksiköitä yhdistellään myös jatkossa. Lain vaikutusta fuusioiden määrään on kuitenkin mahdotonta arvioida varsinkin kun kyseinen kehitys on muutoinkin käynnissä muista syistä.

Uudistus vahvistaa kehitystä, jossa myyntiyhtiöt muuttuvat yhä enemmän palveluyrityksiksi.

Sopimussääntely ja muutoksen hallinta

Valtakunnan tasolla sähköjärjestelmä on jat-

kossa entistä dynaamisempi. Sama koskee myös jakeluverkkoja. Tarve ennakoida tulevia tilanteita kasvaa, mikä edellyttää useita uusia osapuolten välisiä sopimuksia. Niiden avulla voidaan taata tarpeellinen sähkön tuotannon ja jakelun varmuus sähkömarkkinoilla.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin kantaverkkojen osalta järjestelmävastuusta ja kantaverkko-yhtiöiden yhteistyöstä siinä. Jakeluverkkojen osalta säädettäisiin verkkoyhtiön ja sähkön käyttäjän välisistä liittymishdoista sekä myyjän ja sähkön käyttäjän välisistä myyntiehdoista. Samoin myyjä ja verkonhaltija joutuvat tekemään keskenään sopimuksen. Verkkopalveluista joudutaan tekemään myös erillisiä siirtosopimuksia. Tulevaisuudessa erilaiset kaikille sähkökaupan osapuolille avoimet kauppapaikat, kuten säätösähkö- ja muut pörssit voivat vähentää tarvetta säänneltyyn sopimukseen.

Uudistuksen toteutukseen on varattu eri pituisia siirtymävaiheita erilaisille muutoksille, jotta markkinoiden syntymiseen liittyvät kitkatelijat jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Siirtymävaihe määriteltäisiin tarkemmin asetuksella, jolloin markkinoiden kehitykseen ja mahdollisiin ongelmiin voidaan reagoida tarvittavalla tavalla. Sähkömarkkinaviranomaisen tehtävänä on seurata markkinoiden kehitystä ja tehdä tarpeellisia esityksiä toimenpiteistä. Myös kuluttajien ja muiden sähkön käyttäjien sopimusoikeudellisen ja muun aseman kehitystä seurataan. Tarpeellisten toimenpiteiden esittäminen annetaan nimettävän määräaikaisen elimen tehtäväksi.

Uusiutuva energia ja energiansäästö

Sähköä ja lämpöä tuottavien yhteistuotantolaitosten rakentaja on mitoittanut voimalaitoksen oman kulutuksensa mukaan, sillä rakentajalla ei ole yleensä ollut mahdollisuutta myydä sähköä ulkopuolelle. Tämän on estänyt vapaan sähkönsiirto-oikeuden puuttuminen jakeluverkoissa. Lisäksi kantaverkossa siirtotariffi on nykyään pääosin matkariippuva, mikä rajoittaa mahdollisuuksia löytää sähkölle ostajaa.

Sähkömarkkinalakiehdotuksen mukainen siirtotariffi kantaverkossa riippuisi nykyistä vähemmän siirtomatkastasta, joten sähköerä saattaisi löytää ostajansa nykyistä paremmin eri puolilta Suomea. Avautuvilla sähkömarkkinoilla toimiva investoija voisi siten mitoittaa

laitoksen yli oman tarpeen ja myydä sähköä käypään hintaan koko maassa. Uudistus helpottaa näin uutta tekniikkaa edustavien turvetta, puuta tai puujätettä polttavien kaasutusta tai paineistettua polttoa hyödyntävien laitosten markkinoille pääsyä. Sama koskee maakaasukombeja ja dieselvoimalaitoksia. Juuri edellä mainituissa laitoksissa syntyy sähköä usein yli oman tarpeen. Lailla ei vaikuteta näiden tai minkään muidenkaan laitosten tuotantokustannuksiin tai kilpailukykyyn, mutta sillä poistetaan perusteettomia markkinoille pääsyn esteitä. Uudistus helpottaa myös tuuli- ja pienvesivoimasähkön pääsemistä markkinoille.

Uudistus koskee myös uusiutuvaa energiaa polttavia lauhdutusvoimalaitoksia. Ne voidaan tulevaisuudessa sijoittaa entistä vapaammin, sillä siirtotariffit eivät ohjaa niiden sijoittelua siten kuin nykyään. Tällaisen laitoksen voi jatkossa rakentaa esimerkiksi eri puolilla Suomea toimivat tuottajaosakkaat yhdessä.

Avautuvilla markkinoilla myyjät kilpailevat paitsi sähkön hinnalla ja laadulla myös palvelulla. Energiansäästöä edistävät neuvontaynnä muut palvelut voivat tulla entistä selvemmin erääksi kilpailukeinoksi. Verkonhaltijoille ehdotettu oikeus periä osa säästöpalvelujen kustannuksista siirtotariffissa luo konkreettisen mahdollisuuden ja kannustimen paikallisille sähköyrityksille edistää energian tehokasta käyttöä.

3.1.2. Julkistaloudelliset vaikutukset

Esitys vähentää eräitä energiaviranomaisen lupa- ja valvontatehtäviä ministeriössä, mutta toisaalta sähkömarkkinoiden seuranta ja edelleenkehittäminen sitovat nämä pienehköt säästöt. Lain tavoitteiden toteuttamista valvomaan perustettaisiin suppea viranomaistoiminto. Sähkömarkkinaviranomaistoiminnon vuotuisiksi kustannuksiksi arvioidaan 5 miljoonaa markkaa. Se olisi nettobudjetoitu yksikkö, joka kattaisi menonsa valvonta- ja palvelumaksutuloillaan. Ensimmäisenä toimintavuotenaan viranomaisen toiminnan käynnistäminen edellyttäisi kuitenkin rahoitusta budjetista. Nämä järjestelyt tarkentuvat vuoden 1995 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä.

Lakiehdotus saattaa vähentää joidenkin kunnallisten energialaitosten sähkötariffien avulla harjoittamaa piiloverotusta. Lakiehdotus voi siten lisätä kyseisten kuntien tarvetta nostaa

veroäyriä. Uudistuksella ei ole kuitenkaan veronmaksajan kannalta nettovaikutusta.

Uudistus tuo kustannussäästöjä alentamalla myös julkisen toiminnan sähkölaskua.

3.1.3. Vaikutukset elinkeinoelämään

Sähköä käyttävä teollisuus, palveluala ja kasvihuoneviljelmät pystyvät jatkossa hankimaan sähkönsä edullisimmasta mahdollisesta lähteestä. Eniten uudistuksesta hyötyisi ilmeisesti pieni ja keskisuuri teollisuus. Eräiden arvioiden mukaan edellä mainittujen asiakkaiden hintahyöty voisi olla jopa 10 — 15 %. Uudistuksen vaikutus kansantalouden tasolla voi olla suuri. Esimerkiksi 1 prosentin lasku keskimääräisessä sähkölaskussa merkitsee elinkeinoelämälle likimain 100 miljoonan markan säästöä vuodessa.

Elinkeinoelämä on monissa tapauksissa joutunut maksamaan monopolimyyjälle todellista markkinahintaa korkeampaa hintaa ja siten subventoimaan kotitalouskuluttajaa. Vinoutuneet hintasuhteet olisi näissä tapauksissa pakko korjata markkinoiden avautuessa.

Uudistuksen jälkeen elinkeinonharjoittajat olisivat keskenään entistä tasa-arvoisemmassa asemassa yrityksen maantieteellisestä sijainnista tai sähkön toimittajasta riippumatta.

3.1.4. Vaikutukset kotitalouksiin

Kotitaloudet eivät pääsisi uudistuksen alkuvaiheessa kilpailuttamaan myyjää tarvittavan mittaroinnin kalleuden vuoksi. Tekniikan kehittyessä mittauskustannusten oletetaan alenevan ja markkinoiden avautuvan yhä suuremmalle osalle kuluttajia.

Ensi vaiheessa pienkuluttajat hyötyvät muutoksesta paikallisen sähköyrityksen toiminnan tehostuessa (verkkotoiminnan julkisuus ja eriyttäminen) ja tämän päästessä kilpailuttamaan tukkumyyjiä. Tämä heijastunee alentavasti tariffien tasoon yleensä.

Kuluttajan sähkölasku voi alentua myös, jos kunnassa on harjoitettu piiloverotusta sähkön hinnan kautta. Se käy tulevaisuudessa vaikeammaksi.

Siellä, missä kotitaloustariffeja on subventoitu perimällä elinkeinoeläältä todellista markkinahintaa korkeampaa hintaa, joudutaan hintasuhteita korjaamaan.

Eri tekijöiden nettovaikutusta kotitalouksien sähkönhintaan on vaikeaa luotettavasti arvioi-

da ja se vaihtelee tapauksittain. On mahdollista, että tehokkuus- ynnä muut hyödyt kompensoivat subvention poistumisen aiheuttaman korotuspaineen. Esimerkiksi Norjassa ja Englannissa kotitaloustariffit eivät ole sähkömarkkinauudistuksen seurauksena nousseet. Yhden prosentin muutos kotitalouksien sähkölaskussa Suomessa merkitsee aina noin 100 miljoonan markan säästöä.

3.2. Ympäristövaikutukset

Uudistuksen välittömät ympäristövaikutukset ovat suhteellisen vähäisiä, mutta positiivisia.

Nykyään johto- ja voimalaitosrakentaminen vaatii sähkölain mukaisen luvan tai ilmoituksen. Luvassa ja ilmoituksessa vaaditaan selvitys ympäristövaikutuksista. Lakiehdotuksen mukaan vähintään 110 kilovoltin jännitteisten johtojen rakentaminen vaatisi jatkossakin lakiehdotuksen mukaisen rakentamisluvan. Maa-alueiden käyttöön ja ympäristövaikutuksiin liittyvällä lainsäädännöllä huolehditaan siitä, että johdot ja voimalaitokset rakennetaan tulevaisuudessaakin ympäristön edellyttämällä tavalla. Voimalaitosrakentamisen luvan- ja ilmoituksenvaraisuus pääsääntöisesti poistuu.

Kilpailun ja sähkökaupan vilkastuminen ei vaikuta tarpeeseen rakentaa sähköverkkoja. Esitetty jakeluverkon vastuualuemuuttelu sekä nykyisen vapaan rakentamisoikeuden muuttaminen kantaverkossa luvanvaraiseksi turvaavat sen, että johdonrakentaminen rajoittuu koko verkon kannalta välttämättömiksi arvioituihin hankkeisiin.

Kohdassa 3.1.1 kuvattu mahdollinen uudistuvan energian käytön lisäys voisi vähentää hieman päästöjä. Myös verkonhaltijoiden energiansäästötoimilla olisi myönteisiä seurannaisvaikutuksia ympäristön kannalta.

3.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Sähkömarkkinalaki vähentäisi lupa- ja muuta viranomaisohjausta investointien suunnittelussa ja toteutuksessa, sähkön tuotannossa sekä sähkön ulkomaankaupassa ja myynnissä. Näissä tehtävissä on valvottu ensi sijassa sähköjärjestelmän varmuutta, teknistä toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tehtävistä on vastannut kauppa- ja teollisuusministeriö.

Uusi laki toisi uuden tyyppisiä viranomais-tehtäviä, jotka liittyisivät pääosin sähköverkko-

jen toimintaperiaatteiden ohjaamiseen ja toiminnan valvomiseen. Niitä ovat muun muassa verkkolupien myöntäminen, vastualueiden määrittelyt, lain toimeenpanossa tarvittavien määräysten valmistelu ja ylläpito, verkkotoiminnan ja vähittäismyynnin hinnoittelun ja tehokkuuden valvonta, erilaiset asiantuntija- ja neuvontapalvelut sähköalan yrityksille, viranomaisille ja sähkön käyttäjille sekä markkinoiden seuranta ja sitä koskevien analyysien ja tilastojen laatiminen.

Näistä osa, kuten sitovien määräysten antaminen, kuuluisi ministeriön tehtäviin. Sen sijaan monet muut tehtävät soveltuisivat luonteensa ja vaatimansa erityisosaamisen puolesta niihin keskittyvälle asiantuntijaviranomaiselle. Se voisi toimia ministeriön alaisena joko jonkin olemassa olevan viranomaisorganisaation yhteydessä tai erillisenä. Viranomaisen perustamisesta säädettäisiin erillisellä lailla, jonka yhteydessä ratkaistaisiin myös viranomaisen organisaatorinen asema.

Sähkömarkkinaviranomaisen työn sisältöä, organisointia ja resurssitarpeita on alustavasti selvitetty (Pumaco Oy: Sähkömarkkinaviranomaisen tehtävät, resurssit sekä hallinnon ja talouden järjestäminen). Kyse olisi selvityksen mukaan suhteellisen suppeasta, enintään 10 hengen organisaatiosta. Sen vuotuiset kustannukset arvioidaan yhteensä noin 5 miljoonaksi markaksi. Kustannukset olisi tarkoitus kattaa valvontatoimintaan liittyvillä maksuilla, joita perittäisiin valvonnan kohteilta eli verkkonhaltijoilta. Valvonnan kustannukset, suuruusluokkaa alle promille verkkotoiminnan liikevaihdosta, olisivat varsin pienet suhteessa kustannustehokkuuden paranemiseen, jonka avautuva kilpailu ja tiukempi verkkovalvonta aikaansaisi.

Vastaavia viranomaisia on perustettu yleensä muissakin maissa, joissa sähkömarkkinoita on avattu kilpailulle. Teletuominnassa, joka verkkosidonnaisuutensa vuoksi on osin vertailukelpoinen sähkösektorin kanssa, avautuvan kilpailun pelisääntöjä valvoo liikenneministeriön apuna telehallintokeskus.

On syytä huomata, että myös muut viranomaiset valvovat sähköalan yritysten toimintaa. Kilpailuvirasto valvoo kilpailunrajoituslain nojalla sähkömarkkinoita ja muun muassa määräävän aseman väärinkäyttöä verkkotoiminnassa. Tämä valvonta helpottuisi ja tehostuisi sähkömarkkinalain voimaan tullessa, koska alan läpinäkyvyys paranee ja uudet peli-

säännöt lisäävät markkinoiden omaa valvontaa.

Myös kuluttajaviranomaisten valvonta, joka kohdistuu paljolti paikallisten verkkonhaltijoiden ja sähkönmyyjien suhteisiin pienkuluttajaa kohtaan, helpottuisi.

Uudistus vaikuttaa sähköalan yritysten organisaatioon. Toimintojen kirjanpidollinen eriyttäminen voi johtaa niiden yhtiöittämiseen, vaikkei laki sitä sinänsä vaadi.

Viime vuosina lisääntyneet yrityskaupat, fuusiot ja muut omistusjärjestelyt etenkin jakeluportaassa ovat voineet saada lisäpontta sähkömarkkinalain valmistelun käynnistämisestä. Kehitys johtuu kuitenkin monista muistakin syistä ja sen voi odottaa joka tapauksessa jatkuvan.

Lain velvoitteet aiheuttavat jonkin verran lisätyötä yrityksissä, etenkin toimintojen eriyttämisessä. Myös verkkopalvelujen hinnoitteluperiaatteiden muutos vaatii työtä alan yrityksissä ja yhteistyötä verkkonhaltijoiden kesken. Moni sähkömyyjä joutuu panostamaan aiempaa enemmän sähkön ja siihen liittyvien palvelujen myyntityöhön, joka ei ole ehkä sitonut juurikaan resursseja monopolitilanteessa.

Toiminnan tehostamistarve edellyttää kaikkien kustannustekijöiden arviointia yrityksissä. Sähkömarkkinalain vaikutuksia alan henkilöstömäärään, joka on noin 23 000 henkilöä, on kuitenkin vaikea arvioida. Toimintaa tehostetaan koko ajan sähkömarkkinalakiuudistuksesta riippumattomasti. Edellä todettu omistus- ja rakennekehitys aiheuttaa päällekkäisten toimintojen karsimista. Lisäksi sähköverkon rakentamistarve on vähentynyt, mikä heijastuu alan työvoimatarpeeseen.

Jakeluportaan yrityksissä, joihin sähkömarkkinalaki aiheuttaa ehkä suurimmat sopeutuspaineet, pääosa henkilöstöä on verkkotoiminnan piirissä. Toiminta säilyy lain mukaan monopolina. Verkkomonopolien toiminnan tehokkuutta valvotaan kuitenkin nykyistä enemmän. Niissä yrityksissä, joissa verkkotoiminta on jo nyt tehokasta, henkilöstön aseman ei pitäisi vaarantua sähkömarkkinalain perusteella.

4. Asian valmistelu

4.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti mar-

raskuussa 1990 toimikunnan (Sähkölaitostoitomikunta), jonka tehtävänä oli selvittää jakelusähkölaitosten organisaation ja toimintojen kehittämistarpeita ja laitosten omistajapohjan muutosten vaikutuksia. Näiden selvitysten pohjalta toimikunnan tuli tehdä tarvittavat toimenpide-ehdotukset. Toimikunnassa olivat edustettuina voimayhtiö- ja sähkölaitostahot, kilpailuvirasto, kuluttajavirasto sekä kauppa- ja teollisuusministeriö. Sähkölaitostoitomikunta luovutti mietintönsä (komiteamietintö 1992:15) ministeriölle helmikuussa 1992.

Toimikunnan toimenpide-ehdotusten lähtökohtana oli sähkölaitosten asiakkaiden etu, jota voidaan edistää lisäämällä kilpailua sähkölaitossektorilla ja sähkönjakelun rationalisoinnilla, sekä ETA-sopimuksen vaatimat muutokset sähkölaitostoitominnan sääntelyyn ja EY:ssä vireillä olleet, sähkölaitostoitomintaa koskevat suunnitelmat. Toimikunta esitti seuraavia toimenpiteitä:

- sähköverkon omistajille asetetaan sähkön siirtovelvollisuus sekä kanta- että jakeluverkoissa,

- nykyistä sähkölaitoslupajärjestelmää muutetaan siten, että luvanvaraisia olisivat vain sähkönjakelua harjoittavat laitokset,

- luvanvaraisilla sähkölaitoksilla olisi sähköntoimitusvelvollisuus luvassa määritellyllä jakelualueellaan, mutta myös muut voisivat rakentaa alueelle sähköverkkoa ja toimittaa sähköä alueen sähkönkäyttäjille,

- vertikaalisen integraation epäkohtien sekä ristiinsubventoinnin ja piiloverotuksen estämiseksi sähkölaitosten tulee eriyttää eri toimintonsa omiksi kirjanpidollisiksi tulosityksiköikseen tai erillisiksi yhtiöiksi,

- sähkölaitosten omistajapohjan julkisuutta tulee lisätä,

- sähkön hinnan läpinäkyvyyden parantamiseksi tulee sähkönkäyttäjille kertoa, miten sähkön hinta muodostuu,

- kauppa- ja teollisuusministeriön hyväksymät yleiset sähköntoimitusehdot tulee tarkistaa,

- lakisääteinen sähköhuollon alueellinen yhteistoiminta ja suunnittelu voidaan nyky muodossaan lopettaa.

Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti helmikuussa 1992 työryhmän (Sähkölakityöryhmä), jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esityksen muotoon ehdotus laiksi, joka korvaa nykyisen sähkölain muilta kuin sähköturvallisuutta koskevin osin. Uusi laki koskisi siten erityisesti

sähköhuollon suunnittelua, lupamenettelyjä ja mahdollista muuta viranomaissääntelyä sekä alan kilpailuolosuhteita. Työryhmän ehdotuksessa tuli ottaa huomioon ETA-sopimuksen nykyiset ja nähtävissä olevat säädstarpeet, maamme kilpailu-, energia- ja ympäristöpolitiikan asettamat vaatimukset, sähkölaitostoitomikunnan mietinnössä esitetyt periaatteet ja tavoitteet sekä mahdollisuudet tukea säädstesteitse sähköalan toimia sähkön käytön tehostamiseksi asiakaskunnassaan.

Työryhmässä olivat edustettuina kauppa- ja teollisuusministeriö, kilpailuvirasto ja ympäristöministeriö sekä asiantuntijoina teollisuus-, voimayhtiö- ja sähkölaitostahot.

Työryhmä luovutti ehdotuksensa ministeriölle maaliskuussa 1993.

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle huhtikuussa 1992 energiapolitiittisen selonteon, jossa käsiteltiin muun muassa kilpailun lisäämistä sähkömarkkinoilla. Hallitus ilmoitti antavansa tätä koskevan lakiehdotuksen eduskunnalle. Marraskuussa 1993 annetussa energiapolitiittisessa selonteossa hallitus täsmensi sähkölain säädännön uudistuksen suuntaviivat ja asetti tavoitteeksi uuden sähkömarkkinalain saamisen voimaan vuoden 1995 alusta.

Sähkömarkkinalakiehdotusta muokattiin virkamiestyönä kauppa- ja teollisuusministeriössä sähkölakityöryhmän ehdotuksen ja siitä saatujen lausuntojen perusteella. Valmistelutyössä todettiin, että eräistä asioista on vielä teetettävä asiantuntijaselvityksiä. Selvityksiä teetettiin sähkön siirron hinnoittelusta, sähkön mittauksesta, sähköliiketoimintojen kirjanpidollisesta eriyttämisestä ja hinnoittelun julkisuudesta. Valmistelun yhteydessä oltiin tiiviissä yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

4.2. Lausunnot

Kauppa- ja teollisuusministeriö on pyytänyt lakiehdotuksesta lausunnot kahdessa vaiheessa. Ministeriö pyysi ensin lausunnot sähkölakityöryhmän ehdotuksesta. Lausuntoja saatiin valtiovarainministeriöltä, ympäristöministeriöltä, oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, puolustusministeriöltä, maa- ja metsätalousministeriöltä, kilpailu- ja kuluttajaviranomaisilta, energiapolitiikan ja ympäristöneuvostoilta, keskeisiltä sähköalan ja sähkönkäyttäjien järjestöiltä, kunnallisliitoilta, sähköalan työntekijä- ja työnantajajärjestöiltä sekä keskeisiltä kanta-

verkkoyhtiöiltä. Lausuntoja saatiin noin 40.

Lähes poikkeuksetta lausunnoissa pidettiin sähkölainsäädännön uudistamista tarpeellisenä ja ehdotetun sähkömarkkinalain periaatteita ja suuntaviivoja oikeasuuntaisina. Lausunnoissa esitettiin lukuisia muutosehdotuksia lakiehdotuksen eri kohtiin. Monissa lausunnoissa esitettiin huolestuneisuus pienkuluttajan asemasta, sähkön toimitusvarmuudesta, asiakkaiden tasapuolisesta kohtelusta ja sähköalan investointihalukkuudesta. Sähköalaa edustavat lausunnonantajat pitivät yleisesti lain ehdotettua voimaantuloajankohtaa, vuoden 1994 alkua, liian aikaisena ja siirtymäkausia liian lyhyinä. Vaahtimusta toimintojen (verkkotoiminta, myynti) kirjanpidollisesta eriyttämisestä pidettiin liian raskaana ja osittain mahdottomana toteuttaa. Muiden oikeutta rakentaa verkostoa verkkoyhtiön vastuualueella pidettiin liian laajana.

Toisessa vaiheessa ministeriö pyysi lausunnot virkamiestyönä valmistuneesta lakiehdotuksesta samoilta tahoilta kuin ensimmäisellä lausuntokerralla. Monet lausunnonantajat katsoivat uuden lakiehdotuksen parantuneen ja aiemmissa lausunnoissa esittämiensä ongelmakohtien korjaantuneen. Toisaalta eräät lausunnonantajat katsoivat viranomaisohjailun ja byrokratian lisääntyneen uudessa ehdotuksessa.

Useimmat lausunnonantajat esittivät lakiehdotuksen yksityiskohtiin muutoksia, joilla pääosin turvattaisiin kyseisen tahon etuja sähkömarkkinoilla. Ehdotetut muutokset ovat osittain vastakkaisia. Sähkön käyttäjiä edustavat tahot suhtautuvat uuteen luonnokseen pääosin

myönteisesti. Sähkön myyjät ovat sensijaan kriittisempiä. Kuluttajia edustavat tahot pitivät uutta ehdotusta kuluttajien kannalta parempana. Molempien lausuntokertojen lausunnoista on kauppa- ja teollisuusministeriössä tehty yhteenvedot.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

5.1. Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnan käsiteltäväksi on syksyllä 1994 tarkoitus antaa valmisteilla oleva hallituksen esitys sähköturvallisuuslaiksi. Molemmat lait on tarkoitus saattaa voimaan samanaikaisesti, jolloin voimassa oleva sähkölaki voidaan kokonaisuudessaan kumota.

5.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Esityksessä on ETA-sopimukseen sisältyvän direktiivin 90/547/ETY mukaiset säännökset, jotka koskevat siirto- ja ilmoitusvelvollisuutta runkoverkkojen kautta tapahtuvassa sähkön siirrossa maiden välillä. Näistä on väliaikaisesti sovittu kantaverkkoyhtiöiden ja kauppa- ja teollisuusministeriön välisillä sopimuksilla ETA-sopimuksen voimaantulon ja tämän lain voimaantulon väliseksi ajaksi.

YKSITYSKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Maamme sähkömarkkinat toimivat jo nyt tehokkaasti. Kilpailun lisäämisellä ja turhan sääntelyn purkamisella pyritään tehokkuutta vielä lisäämään. Sähkömarkkinoilla ei kuitenkaan voida saavuttaa täydellistä kilpailutilannetta. Esimerkiksi sähkönjakeluverkot ovat tyypillisiä luonnollisia alueellisia monopoleja. Tästä syystä tietty määrä sääntelyä on tarpeen sähkömarkkinoilla toimivien eri osa-

puolten oikeuksien ja velvollisuuksien sekä sähkömarkkinoiden toimivuuden turvaamiseksi.

Alan yritysten toimintaa tulisi kehittää nykyistä enemmän energiapalveluyhtiöiksi. Nykyään monet sähköä myyvät yritykset neuvovat asiakkaitaan myös energiansäästötoimissa. Tämän lakiehdotuksen mukaan kaikkien sähkömarkkinoilla toimivien yritysten tehtäviin voi kuulua myös tulevaisuudessa sähkönsäästön edistäminen. Sähkön säästön edistämisestä ei kuitenkaan tämän lain perusteella tehdä oikeudellisesti velvoittavaa toimintaa. Verkonhalti-

joille annettaisiin 15 §:ssä oikeus kattaa koh-
tuulliset säästötoiminnan kustannukset siirtota-
riffissa.

Tarkempia määräyksiä siitä, miten säästö-
neuvonta käytännössä tapahtuu, ei annettaisi
tässä lainsäädännössä, vaan se jäisi alan yritys-
ten ja niiden järjestöjen tehtäväksi. Valtiovalta
tukisi myös omalta osaltaan yritysten energi-
ansäästötoimintaa.

2 §. Pykälässä määritellään lain soveltamis-
alue. Uusi sähkömarkkinalaki sääntelisi sähkö-
markkinoita, kun taas sähköturvallisuutta
säänneltäisiin valmisteilla olevalla sähköturval-
lisuuslailla, joka on suunniteltu tulemaan voima-
an samanaikaisesti sähkömarkkinalain
kanssa. Nämä yhdessä muodostaisivat sähkö-
alan keskeisen lainsäädännön.

Pykälän 2 momentin mukaan puolustushal-
linnon sähköverkkojen ja voimalaitosten osalta
voitaisiin poiketa tämän lain säännöksistä ase-
tuksella tarkemmin säädettyä tavalla. Vastaava
pykälä on myös nykyisessä sähkölaissa. Menettely
on tarpeen muun muassa maanpuolustuksen
kannalta oleellisten asioiden salassapitoa varten.

3 §. Pykälässä on määritelty laissa esiintyviä,
sähköverkkoon sekä sähköön siirtoon ja myyntiin
liittyviä termejä. Nykyinen sähkölaitos-
käsite on korvattu sähköverkkotoiminnon osalta
termillä verkonhaltija (sähköverkkoluvan
haltija) ja sähkönnmyyntitoiminnon osalta sähkö-
nnmyyjä-termillä. Verkonhaltija voi olla yhtiö-
muotoinen yritys tai se voi olla myös esimerkiksi
kunnallinen laitos. Se voi myös olla yhteisön tai
laitoksen erillinen liiketoiminta. Sähkönnmyyjä
voisi olla myös henkilö.

Maamme sähköverkon eri jännitetason osista
käytettävät nimitykset eivät ole täysin va-
kiintuneet. Tässä laissa on tarpeen määritellä
vain jakeluverkko. Jakeluverkkoon kuuluisivat
ne verkot, joiden nimellisjännite on pienempi
kuin 110 kilovoltia (kV). Pääosan jakeluverkko-
a muodostavat 400 voltin pienjänniteverkko ja
20 kilovoltin suurjänniteverkko. Jakeluverkkoon
kuuluvat myös 10, 30 ja 45 kilovoltin verkot,
joiden määrä on maassamme vähäinen.

Jakeluverkkoa suurempijännitteisestä verkosta
eli verkosta, jonka jännite on vähintään 110
kilovoltia, käytetään tämän lain perusteissa
termejä kantaverkko ja alueverkko. Kantaverkkoon
kuuluvat 400 ja 220 kilovoltin verkot sekä tärkeimmät
110 kilovoltin johdot

ja asemat. Muista 110 kilovoltin johdoista ja
asemista käytetään nimitystä alueverkko.

Pykälän 6 kohdassa määritellyllä sähköverk-
kotoiminnalla tarkoitetaan sähköverkon tar-
joamista korvausta vastaan sähkönsiirtoa ja
 muita verkon palveluita tarvitsevien käyttöön.
Siihen kuuluvat myös siirron toteuttamiseksi
tarvittavat toiminnot, joita ovat muun muassa
verkon suunnittelu, rakentaminen, ylläpito ja
käyttö silloin, kun ne kohdistuvat omaan verk-
koon. Myös sähkön mittaaminen kuuluisi sähkö-
verkkotoimintaan. Sähköverkkotoimintaan ei
kuuluisi sähkön osto eikä myynti lukuun otta-
matta sähkön ostoa verkostohäviöiden kat-
tamiseen tai milloin se muuten on verkon
toiminnan kannalta tarpeen.

2 luku. Sähköverkkolupa

4 §. Sähköverkon keskeinen asema sähköjär-
jestelmässä ja verkkotoiminnan monopoliluonne,
joka säilyisi myös uusissa, sähkömarkkinalain
mukaisissa olosuhteissa, tekevät tarpeelliseksi,
että yhteiskunta voi valvoa ja säännellä verkon-
haltijoiden toimintaa lupamenettelyn avulla.
Sähköverkkolupa korvaisi nykyisen sähkölaitos-
luvan, mutta luvanvaraisuus olisi suppeampi.
Luvan tarvitsisivat asetuksella säädettyihin
poikkeuksiin vain ne yhteisöt ja laitokset, joilla
on hallinnassaan sähköverkkoa. Sen sijaan
sähkön tuottaminen ja myynti eivät olisi enää
luvanvaraisia.

Luvan myöntäisi sähkömarkkinaviranomainen.
Se myönnettäisiin yleensä toistaiseksi, mutta
joissakin poikkeustapauksissa voisi olla tarpeen
rajata luvan voimassaoloaika. Lupa voitaisiin
myöntää vain yhteisölle tai laitokselle, ei
yksityiselle henkilölle. Luvan joutuisivat
hakemaan myös lain voimaan tullessa toimivat
sähköverkon haltijat.

Asetuksella on tarkoitus säätää, ettei sähkö-
verkkolupaa tarvitsevana sähköverkkotoimintana
pidetä sellaisen yhteisön tai laitoksen toimintaa,
jonka hallinnassa olevalla sähköverkolla
hoidetaan vain kiinteistön tai sitä vastaavan
kiinteistöryhmän sisäistä sähkönjakelua.
Lisäksi sähkömarkkinaviranomainen voisi
yksittäistapauksissa vapauttaa verkonhaltijan
luvanvaraisuudesta määräajaksi tai toistaiseksi,
jos kyseisellä verkolla olisi vain vähäinen
merkitys sähkönn siirron kannalta.

5 §. Lupa myönnettäisiin, jos hakijalla olisi
tekniset, taloudelliset ja organisatoriset edelly-

tykset huolehtia hakemastaan sähköverkkotoiminnasta. Asetuksella on tarkoitus säätää, että luvan hakijalla tulee olla käytettävissään riittävät tekniset ja taloudelliset resurssit, jotta se pystyy vastaamaan sähköverkon rakentamisesta ja käytöstä asiakkaiden tarpeita vastaavasti. Hakijan tulee pystyä myös vastaamaan verkon turvallisuudesta sähköturvallisuutta koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Luvan hakijalla tulee olla palveluksessaan yksi henkilö, joka on kelpoinen johtamaan sähkölaitteistojen käyttö- ja huoltotöitä, sekä, milloin hakija suorittaa sähkölaitteistojen suunnittelu-, rakennus- ja korjaustöitä, lisäksi yksi henkilö, joka on kelpoinen johtamaan näitä töitä. Hakijalla tulee olla muutenkin palveluksessaan tai käytettävissään riittävä henkilöstö.

Luvan hakijalla tulee olla riittävät taloudelliset edellytykset kannattavaan sähköverkkotoimintaa muun muassa vakavaraisuuden osalta. Luvan hakijan tulee täyttää myös ne vaatimukset, jotka luvanhaltijalle asetetaan tässä laissa ja sen nojalla annettavien säännösten ja määräysten nojalla muun muassa kirjanpidollisen eriyttämisen osalta.

Lain voimaan tullessa toiminnassa olevien luvanhakijoiden osalta edellytysten arviointi perustuisi pääosin edellisten toimintavuosien tietoihin, muun muassa tuloslaskelmiin ja taseisiin. Uusien verkkoyhtiöiden tulisi toimittaa lupahakemuksen yhteydessä vastaavat suunnitelmat sähkömarkkinaviranomaiselle.

Sähköverkkolupaa ei voitaisi siirtää toiselle yhteisölle tai laitokselle. Jos esimerkiksi verkkoluvanhaltijan verkkotoiminta yhtiötetään, on uuden yhtiön haettava uusi verkkolupa. Tämä on tarpeen, jotta luvan myöntäjä voi tarkistaa, että luvan myöntämisedellytykset ovat olemassa myös uuden verkkoyhtiön osalta.

6 §. Jakeluverkon haltijoille tulisi kullekin yksiselitteinen maantieteellinen alue vastuulleen. Siihen liittyvät verkonhaltijan oikeudet, velvoitteet ja vastuut säädettäisiin toisaalla tässä laissa. Vastuualue vastaisi nykyistä sähkölain mukaista jakelualueetta. Nykyisin jakelualue määritetään sähköhuollon aluesuunnitelmassa, mutta koska sen laatimisesta luovuttaisiin, vastuualue määritettäisiin sähköverkkoluvassa. Jokaisella jakeluverkkoyhtiöllä olisi maantieteellisesti yksiselitteisesti määritetty vastuualue. Vastuualueet eivät olisi päällekkäisiä. Yhdessä ne kattaisivat koko maan lukuun-

ottamatta Ahvenanmaata, jota tämä laki ei koske.

Luvanhaltijat voisivat sopia keskenään vastuualueen muutoksesta esimerkiksi verkosto-kaupan tai fuusion seurauksena. Muutoksesta olisi ilmoitettava sähkömarkkinaviranomaiselle määräajassa ja samalla annettava siitä ministeriön määräämät tiedot. Muutoksesta olisi ilmoitettava myös kyseisen alueen sähköverkkoon liittyjille, siten kuin ministeriö määrää. Myös sähkömarkkinaviranomainen voisi muuttaa vastuualueita oma-aloitteisesti tai vain toisen verkonhaltijan esityksestä, jos tähän on paivana syy esimerkiksi muuttuneiden olosuh- teiden vuoksi.

7 §. Sähköverkkoluvan peruuttaminen tulisi käytännössä yleensä kysymykseen vain silloin kun luvanhaltijan toiminta loppuu esimerkiksi fuusion seurauksena.

8 §. Nykyisessä sähkölaissa ei ole säännöksiä siitä, miten menetellään, jos sähkölaitoslupa peruutetaan ja siitä aiheutuisi vaikeuksia jakelutoiminnan jatkumiselle. Sähkömarkkinalakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, miten menetellään, jos sähköverkkolupa joudutaan peruuttamaan ja verkkotoiminnan jatkumista ei voida alueella turvata vapaaehtoisella verkostokaupalla. Tällöin sähkömarkkinaviranomainen voisi päättää verkoston siirtämisestä toiselle verkonhaltijalle, joka on halukas hoitamaan verkkotoimintaa kyseisellä alueella. Ehdotettu menettely tullee sovellettavaksi erittäin harvoin, jos koskaan.

3 luku. Verkkotoiminnan yleiset velvoitteet ja hinnoitteluperiaatteet

9 §. Verkonhaltijalla olisi yleinen velvollisuus ylläpitää, käyttää ja kehittää sähköverkkoon sähkömarkkinoiden tarpeiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että verkonhaltijan tulisi pitää verkon käyttövarmuus yleisesti hyväksyttävällä tasolla. Lisäksi verkonhaltija rakentaisi ja vahvistaisi verkkoaan niin, että asiakkaiden tavanomaiset, ennakoitavissa olevat palvelutarpeet tulevat tyydytetyiksi.

Asiakkaalle tulee turvata myös riittävän hyvälaatuinen sähkön saanti. Sähkön laatu ja sähkökatkosten tiheys ja pituus riippuvat pääasiassa sähköverkkoston rakenteesta ja kunnosta. Verkonhaltijan tulee huolehtia, että sähköverkosto on tältä osin riittävässä kunnossa myös haja-asutusalueilla. Tarkempia määräyk-

siä sähkön laadusta ja sallituista sähkökatkok-sien pituuksista annettaisiin 26 §:n nojalla an-nettavissa sähkönmyyntiehtoissa sekä sähkön laatustandardeissa, joihin myyntiehtoissa vii-tattaisiin.

Verkon kehittämisvelvollisuus olisi tarpeen, koska verkonhaltija on pääsääntöisesti mono-poliasemassa. Muilla ei ole yleensä mahdolli-suuksia rakentaa verkkoa olemassa olevan ver- kon vaikutusalueelle; se olisi jakeluverkkojen osalta lailla estetty ja muissakin verkoissa useimmiten taloudellisesti tai ympäristösyistä mahdotonta. Asiakkaan mahdollisuudet saada verkkopalveluja ovat siten riippuvaisia sen ver- konhaltijan toimenpiteistä, jonka verkkoon on liittynyt tai haluaisi liittyä. Asiakkaalla tarkoi-tetaan tässä sähkönkäyttöpaikkaa tai sähkön- tuotantolaitosta.

Verkonhaltijan velvollisuuden kehittää verk- koaan rajoittuvat kuitenkin siihen, mitä voi- daan pitää kohtuullisena. Asiakkaan haluaman palvelun poikkeuksellinen laatu, tarvittavan verkonvahvistamisen vaatima aika, verkonra- kentamisen lupamenettelyt ynnä muut seikat voivat estää tai rajoittaa verkonhaltijaa toimi- masta asiakkaan haluamalla tavalla.

Verkonhaltijalla olisi pyynnöstä velvollisuus liittää kaikki toiminta-alueensa halukkaat ver- konkäyttäjät verkkoonsa. Tämä koskisi siis uuden johdon tai sähkön vastaanotto- tai luovutuspuolelta liittämistä samoin kuin sovitun siirtotehon muutosta olemassa olevassa liitty- mässä.

Jakeluverkossa toiminta-alue olisi sama kuin luvassa määritelty vastuualue. Korteampijän- nitteisessä alue- ja kantaverkossa (110–400 kilovoltia) verkonhaltijan liittämismahdollisuus koskee aluetta, jolla sijaitsevien asiakkaiden on teknisesti, taloudellisesti tai maankäytöllisesti edullisempaa liittyä hänen kuin jonkun toisen verkkoon. Useimmissa tapauksissa rajanveto toiminta-alueiden välillä on selvä myös alue- ja kantaverkossa. Koska verkonhaltijalla on mah- dollisuus periä kaikki liittämistä aiheutuvat, kohtuulliset kustannukset asiakkaalta, edellisellä ei ole syytä torjua halukasta asiakasta liittymästä mutta asiakkaalla on syy etsiä verk- ko, johon on edullisinta liittyä.

Liittämismahdollisuuden tarkoituksena on turva- ta, että kaikilla sähkönkäyttäjillä olisi mahdol- lisuus ostaa sähköä. Samoin kaikki sähkön- tuottajat pääsisivät verkkoon myymään säh- köä, mikä koskisi yhtäläisesti myös sähkön pientuottajia.

Jakeluportaassa liittämismahdollisuus yhdessä 10 §:ssä säädetyn siirtovelvollisuuden ja 22 §:ssä sähkön myyjälle säädetyn sähkön toimitusvel- vollisuuden kanssa vastaisivat nykyisen lain sähköntoimitusvelvollisuutta.

Kuten nykyisinkin, verkonhaltijalla olisi oi- keus periä liittämistä kohtuullinen liittymis- maksu. Liittämisen edellytyksenä olisi myös, että liitettävä sähkölaitteisto täyttää tarvittavat teknilliset vaatimukset.

Nykyisen sähkölain mukaan jakelusähkölai- tosten tulee noudattaa ministeriön hyväksymiä sähköntoimitusehtoja, joissa on kaksi osaa: liittymisehdot ja sähköntoimitusehdot. Tätä menettelyä ehdotetaan myös sähkömarkkina- laissa. Jakeluverkonhaltijaa koskisivat pää- sääntöisesti nykyisen kaltaiset liittymisehdot ja sähkönmyyjää sähkönmyyntiehtot. Ehdot oli- sivat nykyistä yksityiskohtaisemmat. Jos säh- könkäyttäjän ja myyjän välinen sopimus sisäl- tää myös siirron edellyttämät verkkopalvelut, sovelletaan sähköntoimitusehtoja koko sopi- mukseen. Nykyiset sähköntoimitusehdot kos- kevat vain pienjänniteliittymiä ja pienjännite- myyntiä. Uudet ministeriön määrittämät liitty- misehdot koskisivat myös enintään 20 kilovol- tin suurjänniteliittymiä. Sen sijaan suurempi- jännitteisille liittymille ministeriö ei vahvistaisi liittymisehtoja.

10 §. Pykälässä asetetaan verkonhaltijalle ko- ko sähkömarkkinalain tavoitteiden kannalta keskeinen vaatimus, niin sanottu siirtovelvolli- suus. Se tarkoittaa, että monopoliasemassa olevat verkot on avattava tietyin edellytyksin kaikkien halukkaiden käyttöön. Verkkoa omis- tava myyjä ei voisi enää estää verkkoonsa liittyneitä asiakkaita valitsemasta toimittajaansa vapaasti kilpailun perusteella.

Sähkön siirtovelvollisuus koskisi eräin poik- keuksin kaikkia sähköverkoja: kanta-, alue- ja jakeluverkoja. Verkkotoiminta on liiketoimin- ta, jossa toiminnan harjoittajalla on oikeus asianmukaiseen korvaukseen myymistään pal- veluista. Sen perusteena olevista hinnoittelupe- riaatteista säädetään seuraavissa pykälissä.

Siirtovelvoite koskee myös sähkönsiirtoa maan rajojen yli siten kuin ETA-sopimuksen sisältävä niin sanottu transitdirektiivi edellyt- tää. Se velvoittaa nimetyt verkonhaltijat tietyin edellytyksin siirtämään sähköä kantaverkois- saan, kun siirron alku- ja loppupiste on ETA- valtion alueella ja siirto ylittää vähintään yhden jäsenvaltioiden välisen rajan. Velvoite ei vaadi tähän lakiin omaa säännöstä, mutta siihen

liittyvästä ilmoitusmenettelystä ja erimielisyyksien ratkomisesta koskien sopimukseenpääsyä säädettäisiin 11 ja 53 §:ssä.

Siirtovelvoitteen käytännön pelisääntöjä olisi tarpeen täsmentää asetuksessa osapuolten etujen turvaamiseksi. Verkonhaltijan tulee tehdä tarjous asiakkaalle, jos kapasiteetti ja muut perusedellytykset ovat olemassa, tai päinvastaisessa tapauksessa esittää perustelut esteelle. Kapasiteetin puute on perusteltu este, mutta toisaalta verkkonhaltijalla on 9 §:n perusteella kohtuujassa velvollisuus vahvistaa siirtokapasiteettiaan asiakkaiden tarpeiden mukaan.

Riittävän sopeutumisajan antamiseksi markkinaosapuolille kilpailua olisi syytä lisätä asteittain. Siirtovelvoite tulisi rajata asetuksella alkuvaiheessa 0,5 megawatin käyttöpaikkakohtaista tehoa suurempiin siirtoihin siirtymäajaksi, jonka keston tulisi olla vähintään 1 mutta enintään 2 vuotta lain voimaantulosta.

Kaikki jakeluverkkoon liittyneet sähköön käyttäjät voisivat ostaa sähköön siirtopalveluja suoraan jakeluverkonhaltijalta tai 27 §:n nojalla myyjän välityksellä. Sähköön käyttäjän ostaessa siirtopalvelun suoraan jakeluverkonhaltijalta hänen ja jakeluverkonhaltijan sähköön siirrosta tekemään sopimukseen ei sovellettaisi 26 §:n nojalla annettavia sähkönmyyntiehtoja. Jatkosakin todennäköisesti suuri osa pienistä ja keskisuurista sähköön käyttäjistä ostaa sähköntoimituksen edellyttämän siirtopalvelun myyjän välityksellä, jolloin siirtopalveluunkin sovellettaisiin sähkönmyyntiehtoja. Jos jakeluverkkoon liittyneet sähköön käyttäjät kuitenkin tekevät paljon erillisiä sopimuksia sähköön siirrosta ja jos ensisijassa sähköön käyttäjän aseman turvaamiseksi osoittautuu tarpeelliseksi, voisi ministeriö 2 momentin mukaan määrätä sähköön siirtopalveluun sovellettavat ehdot. Ne koskisivat samoja käyttäjäryhmiä, kuin 9 §:ssä tarkoitettut liittymisehdot ja 26 §:ssä tarkoitettut sähkönmyyntiehdot.

11 §. Pykälässä tarkoitettut ilmoitukset ovat tarpeen muun muassa ETA-sopimukseen liittyvän transidirektiivin (90/547/ETY) toteuttamiseksi.

12 §. Verkonhaltijan asettamat myyntihinnat ja -ehdot mukaan lukien liittymishinnat ja -ehdot ilmaisevat edellytykset, joilla asiakkaat pääsevät verkkoon ja käyttämään sen palveluja. Hintojen ja ehtojen määräytymisperusteet tarkoittavat sääntöjä, joita käyttäen verkkonhaltija kohdistaa toimintansa kiinteät ja muuttuvat kustannukset asiakkailleen. Ne sisältävät

tyypillisesti verkkopalvelun teknisiin ominaisuuksiin liittyviä yksikköhintoja ja muita vastaavia tekijöitä (esimerkiksi mk/kWh, mk/MW, mk/asiakas), joilla määräytyvä palvelun hinta vastaa mahdollisimman paljon siitä aiheutunutta kustannusta. Asiakkaan tulee palveluja saadakseen täyttää lisäksi verkon asettamat tekniset ehdot.

Hinnoittelun olisi oltava julkista ja verkkonhaltijan olisi saatettava palvelujensa hinnat, ehdot ja niiden määräytymisperusteet kirjallisessa muodossa yleisesti saataville. Niiden tulisi sisältää riittävät tiedot, jotta asiakas voisi periaatteessa itse niiden perusteella laskea palvelun hinnan.

Hinnoittelun julkisuusvaatimus on tärkeä lakiehdotuksen tavoitteiden kannalta. Vain siten asiakkailla ja viranomaisilla on mahdollisuus valvoa monopoliasemassa olevan verkkonhaltijan hinnoittelun oikeellisuutta. Tätä edesauttavat myös seuraavan pykälän säännökset.

13 §. Verkkotoiminnan valvomiseksi tulisi sähkömarkkinaviranomaisella olla ajantasaiset tiedot eri verkkonhaltijoiden soveltamista hinnoitteluperusteista. Lisäksi viranomaiset ja asiakkaat tarvitsisivat palvelujen hintatasoa sekä verkkotoiminnan teknistä suoritustasoa ja kannattavuutta koskevaa koottua vertailutietoa.

Pykälän tarkoituksena on saada koottua tämä tieto vertailujen ja muiden arviointien tekemistä ja julkaisemista varten. Se on tarpeen, jotta viranomaiset ja asiakkaat voisivat valvoa ja arvioida verkkomonopolin toimintaa. Tietojen julkisuus ja vertailtavuus muihin verkkonhaltijoihin nähden luovat verkkonhaltijalle kannustimen kohtuulliseen hinnoitteluun ja tehokkaiseen toimintaan.

Ministeriö voi määrätä verkkonhaltijan toimittamaan voimassa olevat myyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet sähkömarkkinaviranomaiselle tai valtuuttamalleen yhteisölle. Yhteisö voi olla esimerkiksi toimialajärjestö tai muu yhteisö, jonka kanssa ministeriö on tehnyt sopimuksen tietojen kokoamisesta, käsittelystä ja julkaisemisesta. Kun tiedot ovat luonteeltaan julkisia, niitä voisi koota myös muu kuin viranomainen.

Verkonhaltijan tulee julkaista palvelujensa keskimääräistä hintatasoa kuvaavia tietoja. Niitä olisivat esimerkiksi tyypikkuluttajahinnat ja eri kuluttajaryhmien keskimääräiset hinnat. Tietojen perusteella verkkopalvelujen tarvitsijat ja viranomaiset voisivat vertailla eri verkkonhal-

tijoiden hintatasoa ja sen yrityskohtaista kehitystä sekä tehdä päätelmiä hinnoittelun kohtuullisuudesta.

Verkonhaltijan edellytettäisiin julkaisevan lisäksi verkkotoiminnan tehokkuutta ja laatua kuvaavia tunnuslukuja. Tehokkuutta koskevia tietoja voisivat olla esimerkiksi käyttö- ja kunnossapitokustannusten tasoa sekä henkilöstön määrää kuvaavat tunnusluvut. Laatua voisivat koskea verkon vikautuvuutta ja jännitetasoa vaihtelua kuvaavat tiedot. Näiden tietojen avulla viranomaisten ja asiakkaiden on mahdollista arvioida verkkotoiminnan tehokkuutta ja investointitason kohtuullisuutta.

Verkkotoiminnan kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut laskettaisiin verkkotoiminnan tulolaskelman ja taseen perusteella. Luvut kuvasivat verkkotoiminnan hinnoittelun ja kustannusten vastaavuutta ja taloudellista asemaa.

Toiminnan volyymiä ja toimintaympäristöä koskevat tiedot, kuten asiakasmäärä, siirretyn sähkön määrä ja johtomäärä antaisivat taustatietoa tunnuslukujen vertailua ja arviointia varten.

Osa tunnusluvuista julkaistaisiin verkkotoiminnan tulolaskelman ja taseen lisätietona. Osan tiedoista verkkonhaltija olisi velvollinen toimittamaan sähkömarkkinaviranomaiselle tai ministeriön siihen valtuuttamalle yhteisölle tilastointia ja alaa koskevia selvityksiä varten.

Kunakin vuonna samalla tavalla lasketut tunnusluvut kuvaisivat parhaiten kunkin yrityksen omaa yrityskohtaista kehitystä. Asiakkaiden ja viranomaisten kannalta olisi lisäksi tärkeää saada toimialan vertailutietoa, johon yrityskohtaisia tunnuslukuja voidaan verrata. Tätä tarvetta varten ministeriö voisi tehdä sopimuksen esimerkiksi toimialajärjestön tai muun yhteisön kanssa tunnuslukutietojen keräyksestä, käsittelystä ja julkaisemisesta. Tilastoissa voitaisiin esittää yritys- ja yritysryhmäkohtaisia sekä koko maata koskevia vertailutietoja.

14 §. Hinnoitteluperiaatteiden tulisi olla asiakkaille tasapuolisia. Se merkitsee, että tietty palvelu on tarjottava samoilla, yhtenäisillä ehdoilla kaikille asiakkaille. Siirtohintaa ei esimerkiksi riippuisi siitä, kenen sähköä siirretään. Sähkön ostajan maksama siirtomaksu ei saisi liioin muuttua perusteesta, kun sähkön myyjä vaihtuu.

Verkkopalvelujen käytön suhteen eri kokoisten tai tyyppisten asiakkaiden välillä voisivat

siirtomaksut vaihdella kuten nykyäänkin. Saman tyyppiäsiakasryhmän sisällä tulee kuitenkin olla sama hinnoittelu.

Yleisistä myyntiehtoista ja -hinnoista voisi poiketa vain erityisissä tapauksissa. Esimerkiksi asiakas voi edellyttää tavanomaisesta poikkeavaa palvelua, jonka hintaa ei voi määrittellä yleisen tariffin perusteella. Sitä vastoin verkkonhaltijan kilpailutilanne viereisen verkkonhaltijan kanssa, mikä on joissain tapauksissa mahdollinen, ei oikeuttaisi soveltamaan kilpailun kohteena olevaan asiakkaaseen muista poikkeavaa hinnoittelua.

Monopoliasemassa olevalta verkkotoiminnalta tulisi edellyttää hinnoittelun kohtuullisuutta. Kohtuullisuus ei ole täsmällinen käsite ja sitä joudutaan arvioimaan kussakin tapauksessa erikseen. Peruseriaatteena on, että hinnoittelun tulisi vastata toiminnan kustannuksia. Kilpailunrajoituslakia sovellettaessa otetaan huomioon monopolihinnoittelun arvioinnissa lisäksi, mikä on yrityksen kustannustaso verrattuna kustannuksiin, joihin yrityksellä olisi tosiasiallinen mahdollisuus. Korkeat kustannukset eivät siis välttämättä oikeuta korkeisiin hintoihin.

Toisaalta hinnoittelun tulisi turvata riittävä tulo- ja vakavaraisuus. Tulot saisivat kattaa verkon ylläpidon, käytön ja rakentamisen kohtuulliset kustannukset sekä antaa sijoitulle pääomalle kohtuulliseksi katsottavan tuoton.

Verkonhaltijan hintataso voi olla tavallista korkeampi suurten investointihankkeiden tai paremman palvelutason vuoksi, mikä olisi hyväksyttävää. Jos korkea hinta johtuu tehotuomuksesta, yli-investoinneista tai tarpeettoman korkeasta varmuus- tai muusta laatutasosta, asiakkailla ja viranomaisilla olisi aihetta puuttua asiaan.

Pykälän 3 momentin tarkoituksena on turvata, että verkkopalvelujen ehdot ovat asiallisia eivätkä perusteettomasti rajoita asiakkaan mahdollisuuksia käyttää verkkoa. Esimerkiksi siirtoehtoissa on otettava huomioon sähköjärjestelmän toimintavarmuus ja tehokas käyttö. Sen vuoksi verkkonhaltijalla on oikeus asettaa verkon toiminnan turvaamisen kannalta perusteltuja ehtoja, jotka voivat rajoittaa tai muuten vaikuttaa asiakkaan edellytyksiin käyttää verkkoa. Sitä vastoin rajoitukset, jotka olisivat näennäisesti yleisiä ja tasapuolisia mutta tosiasiallisesti räätelöity koskemaan vain muita

kuin asianomaista verkkoa omistavaa myyjää, olisivat kiellettyjä.

15 §. Oikeus sisällyttää siirtotariffiin energiansäästötoiminnan kustannuksia koskevia palveluita, jotka ovat tarjolla lukumääräisesti suurille sähkökäyttäjryhmille, kuten kotitalouksille ja palvelualan pienille yritysasiakkaille. Kohderyhmän määrittelyllä on tarkoitus rajata energiansäästömaksu koskemaan palveluja, joista ei ole kilpailevaa tarjontaa. Palveluiden on oltava yleisesti tarjolla kaikille saman kuluttajaryhmän sähkökäyttäjille. Tariffiin voidaan sisällyttää verkonhaltijan itse tarjoaman tai yhteistyössä muiden palveluiden tarjoajien kanssa harjoittaman neuvonta- ja opastustoiminnan, kulutukseen liittyvän palautetiedon jakamisen sekä sähkökäyttölaitteiden kuntoa ja suorituskykyä koskevien tarkastusten (katselmukset) kustannuksia. Tariffiin voidaan sisällyttää kustannukset, joita informaation välittäminen kuluttajille saatavilla olevista säästöpalveluista aiheuttaa.

Toiminnan tavoitteista, seuraamisesta, raportoinnista ja kohtuullisen kustannustason määrittelystä sovitaan erikseen alan yritysten, järjestöjen ja viranomaisen kesken. Tällöin otetaan huomioon muun muassa se, että toimintaa ei uloteta palveluihin, joista on kilpailevaa tarjontaa.

On tarpeen voida valvoa, että verkonhaltija käyttää keräämänsä varat asianomaiseen tarkoitukseen. Siksi säästötoiminnan vuotuiset kustannukset ja niiden kattamiseksi kerätyt varat on tarkoitus vaatia esitettäväksi 35 §:ssä mainittujen ministeriön määräysten mukaisesti verkkotoiminnan tuloslaskelmassa tai sen lisätietona.

16 §. Kilpailun lisääminen sähkökaupassa edellyttää, että kaupan osapuolet pääsevät mahdollisimman helposti markkinapaikalle, jonka sähköverkot kokonaisuutena muodostavat. Kun maan verkkojärjestelmä muodostuu useista, eri omistajien hallitsemista verkoista, verkkopalveluista sopiminen ja niiden erilaiset hinnoitteluperiaatteet voivat vaikeuttaa huomattavasti kaupankäyntiä. Sen vuoksi olisi tarpeen velvoittaa verkonhaltijoita noudattamaan tiettyjä, tässä pykälässä ehdotettuja yhteisiä periaatteita, jotka helpottavat järjestelmän palvelujen saantia asiakkaiden kannalta.

Pykälän 1 momentin periaatteen mukaan asiakas eli verkkoon liittyjä sopisi kaikista verkkopalveluistaan sen verkonhaltijan kanssa, jonka verkkoon on liittynyt. Tämä niin sanottu

yhden luukun periaate helpottaisi sellaisten palvelujen saantia, jotka vaatisivat muutoin sopimuksia useamman verkonhaltijan kanssa.

Käytännössä säännös tarkoittaisi sitä, että verkonhaltijoiden olisi luotava keskinäisin sopimuksin edellytykset tällaiselle palvelulle. Koska yhteistoiminnasta sopiminen on verkonhaltijoille jokapäiväistä toimintaa, velvoite ei aiheuttaisi kohtuutonta rasitetta alan yrityksille. Se vain varmistaisi, että jokainen verkonhaltija huolehtii osaltaan asiasta.

Pykälän 2 momentissa asetetaan lain tavoitteiden kannalta keskeinen hinnoitteluperiaate verkkopalveluille, niin sanottu pistehinnoittelu. Sen mukaan asiakas, joka on liittynyt yhdessä pisteessä verkkoon ja maksanut tarpeelliset maksut, saa oikeuden käyttää koko maan sähköverkkoa liittymispisteestään käsin. Toisin sanoen, hän pääsisi käymään kauppaa periaatteessa kaikkien niiden kanssa, jotka ovat liittyneet Suomen verkkoon.

Se merkitsi muutosta nykyiseen hinnoittelukäytäntöön osassa sähköverkkoa, lähinnä suurjännitteisessä 110—400 kilovoltin alue- ja kantaverkossa. Siinä siirtohinta on riippunut yleensä merkittävästi sähkön myyjän ja ostajan välisestä maantieteellisestä etäisyydestä.

Jatkossa asiakkaan maksama hinta riippuisi verkkoportaasta ja verkosta, johon on liittynyt, sen kustannustasosta ja muista vastaavista seikoista. Sen sijaan ostajan ja myyjän liityntäpisteiden välisellä maantieteellisellä etäisyydellä olisi olennaisesti nykyistä vähäisempi merkitys. Jakeluverkossa se ei vaikuttaisi hintaan lainkaan eli nykykäytäntö jatkuisi. Kantaverkossa kuormitustilanne eri alueilla ja alueiden väliset pullonkaulat voisivat vaatia hintojen jonkinasteista porrastamista. Siksi sähkön syöttö kantaverkkoon voisi olla erihintaista maan eri osissa, samoin sen vastaanotto.

Ehdotetussa pistehinnoittelussa sähköverkko tulkitaan järjestelmäksi, jonka verkonhaltijat asettavat asiakkaiden käyttöön järjestelmäpalveluina. Samaan perustuu esimerkiksi tele(verkko)toiminnan hinnoittelu.

Säännös edellyttää verkonhaltijoiden yhteistyötä periaatteiltaan yhtenäisen, eri verkkoportaata yhdistävän hierarkisen hinnoittelukäytännön luomiseksi. Tariffirakenteet olisivat yhteensopivia ja muodostaisivat kokonaisuuden. Sen sijaan verkonhaltijoiden soveltamat hintatasot voisivat poiketa toisistaan, koska ne riippuvat verkkojen erilaisista kustannuksista.

Lain tavoitteena on, että pistehinnoittelu

muodostuisi vallitsevaksi periaatteeksi verkkopalvelujen hinnoittelussa kaikissa verkoissa Suomessa. Sitä sovellettaisiin kaikkiin tavanomaisiin verkkopalveluihin. Kaikki sähkömarkkinoiden osapuolet osallistuisivat siten pääsääntöisesti yhtenäisin perustein markkina- paikan ylläpitokustannuksiin eikä ”vapaamatkustus” olisi mahdollista. Myös jakeluverkkoon liittyntä asiakasta koskisivat samat oikeudet käydä sähkökauppaa Suomen verkon alueella sekä velvollisuudet osallistua koko verkon kustannuksiin jakeluverkkopalvelujen maksuissa.

Poikkeuksellisiin tarpeisiin ja tilanteisiin voisi verkonhaltijoilla olla kuitenkin erityispalveluja. Niiden hinta voisi määräytyä yleisperiaatteesta poikkeavalla tavalla.

Siirtyminen uuteen hinnoittelujärjestelmään voisi joissain tapauksissa nostaa siirtohintaa merkittävästi nykyisestä, ellei asiaan kiinnitetä eri huomiota hinnoittelussa. Lähinnä se koskisi eräitä kantaverkkosiirtoja lähietäisyydellä olevien liityntäpisteiden välillä. Verkkoyhtiöiden alustavien selvitysten mukaan uudessa järjestelmässä on mahdollista estää erityisjärjestelyin kohtuuttomat hintamuutokset.

Pistehinnoittelu ei koskisi maan rajojen ylittäviä johtoyhteyksiä. Hinnoitteluperiaate edellyttää, että sähköverkossa on pääsääntöisesti riittävä kapasiteetti. Ulkomaanyhteyksiä on toistaiseksi rajoitettu ja niiden kapasiteetti on yleensä varattu soveltuihin sähkökauppoihin naapurimaiden välillä. Siirtokapasiteetin kasvassa ja pohjoismaisten sähkömarkkinoiden mahdollisesti integroitua asia on arvioitava uudelleen.

Asetuksella olisi tarkoitus säätää, että 2 momentissa tarkoitettujen hintajärjestelmän tulisi olla käytössä viimeistään vuoden 1996 alusta. Hinnoittelu koskisi sen jälkeen tehtäviä sopimuksia.

Pykälän 3 momentissa edellytettäisiin verkkopalvelujen tasahinnoittelua jakeluverkoissa. Saman jakeluverkon alueella siirtohinta voisi vaihdella eri tyyppisten asiakasryhmien välillä mutta ei samantyyppisten eli samalla tavalla sähköä käyttävien asiakkaiden välillä, sijaitseva asiakas missä tahansa. Liittymismaksut riippuisivat kuitenkin sijainnista. Tämä vastaa nykyistä käytäntöä eikä siis aiheuta muutoksia yritysten toimintaan. Säännöksellä halutaankin selvyyden vuoksi varmistaa lähinnä haja-asutusalueiden pienkuluttajien asema muuttuvilla

sähkömarkkinoilla sekä jakeluverkkojen hinnoittelun yhteensopivuus pistehinnoitteluun.

Laissa olisi tarkoitus asettaa yhteiset periaatteet verkkopalvelujen hinnoittelulle. Yrityksille jäisi tehtäväksi yhteistyönä määritellä niille verkkotoiminnan ja sähkömarkkinoiden kannalta tarkoituksenmukainen toteutustapa. Siinä tulisi ottaa huomioon kauppaa edistävien tavoitteiden lisäksi hinnoittelulle asetettavat muut vaatimukset kuten selkeys ja yksinkertaisuus sekä ohjaavuus kustannustehokkuuteen verkonhaltijan ja asiakkaiden toiminnassa.

Ministeriö voisi tarvittaessa lisämääräyksin täsmentää pistehinnoitteluperiaatteen sisältöä ja helpottaa sen toimeenpanoa.

4 luku. Järjestelmävastuu

17 §. Sähköjärjestelmä on tekniseltä luonteeltaan integroitu kokonaisuus. Alan yritykset ovat toiminnassaan toisistaan teknisesti riippuvia. Yhden yrityksen toimenpiteet vaikuttavat myös muiden toimintaan. Tämä edellyttää tiedonvaihtoa ja tiettyjen teknisten vastuiden järjestämistä. Sähköjärjestelmän tekninen toimivuus on nykyään hoidettu verkonhaltijoiden ja sähköntuottajien keskenään sopiman yhteiskäyttöjärjestelmän puitteissa.

Sähkömarkkinoiden vapautuessa on mahdollista, että vapaaehtoinen yhteiskäyttöjärjestelmä ei enää kaikilta osin toimisi markkinoiden edellyttämällä tavalla. Sähköjärjestelmän teknisen toimivuuden varmistamiseksi sähkömarkkinaviranomainen määräisi sähköverkkoluvassa yhden tai useamman keskeisen kantaverkkoyhtiön järjestelmävastuuseen. Keskeisiä kantaverkkoyhtiöitä olisivat yhtiöt, joiden hallussa on merkittävä määrä kantaverkkoa. Järjestelmävastuuseen määrättävällä kantaverkkoyhtiöllä tulee myös olla edellytykset hoitaa tasapuolisesti järjestelmävastuuseen kuuluvat tehtävät.

Järjestelmävastuuseen kuuluvat verkon käytönvalvonta, koko maan sähköntuotannon ja kulutuksen tasapainon ylläpitäminen eli sähköntaajuuden ylläpito sekä häiriöiden hallinta. Järjestelmävastuuseen ei sen sijaan kuulu sähköntuotantokapasiteetin riittävyyden varmistaminen pitkällä aikavälillä.

Järjestelmävastuun toteuttamiseksi vastuullinen kantaverkkoyhtiö voisi asettaa järjestelmävastuun toteuttamiseksi tarpeellisia ehtoja verkkoonsa liitettävien voimalaitosten ja mui-

den verkkojen käyttämiselle sekä sähkön tuonnille ja viennille. Ehdolla ei voisi rajoittaa eri yritysten välistä kaupallista toimintaa eikä sähkömarkkinoiden kilpailua. Järjestelmävastuun käytännön toteuttamisesta ja sen ehdoista voitaisiin sopia verkkoyhtiöiden ja sähköntuottajien järjestössä kuten nykyisinkin tehdään.

5 luku. Sähköverkon rakentaminen

18 §. Jakeluverkon osalta luvanhaltijalla olisi yksinoikeus verkon rakentamiseen ja rakennuttamiseen vastuualueellaan kuten nykyisinkin. Muut voisivat rakentaa alueelle jakeluverkkoa vain pykälässä mainituissa tapauksissa. Esimerkiksi sähkönkäyttäjä voisi rakennuttaa sähköurakoitsijalla oman liittymisjohtonsa, jolla sähkönkäyttöpaikka liitetään jakeluverkkoon. Toisen rakentama verkonosa jäisi rakentajan tai rakennuttajan hallintaan ja tämä myös vastaisi verkonosan käytöstä ja kunnossapidosta, ellei vastuualueen luvanhaltijan kanssa muusta sovit.

Uuden verkonosan liittämällä on vaikutuksia olemassa olevaan sähköverkkoon sekä käytövarmuuden että turvallisuuden kannalta. Siksi on tarpeen, että toisen rakentama uusi verkko täyttää vastuualueen luvanhaltijan asettamat rakenteelliset vaatimukset verkoston rakentamiselle. Uuden verkonosan liittamisestä aiheutuu yleensä kustannuksia olemassa olevan verkon haltijalle, muun muassa voi olla tarpeen vahvistaa vanhaa verkkoa. Alueen luvanhaltija voisi periä nämä kustannukset liitettävän verkon haltijalta. Myös liitettävän verkon käytöstä aiheutuu vastuualueen luvanhaltijalle yleensä kustannuksia, jotka se voisi periä uuden verkonosan haltijalta.

19 §. Kanta- ja alueverkon rakentamisesta sovitaan nykyään sähköhuollon aluetoimikunnissa. Kanta- ja alueverkkohankkeet, sekä sähköjohdot että -asemat, sisällytetään sähköhuollon aluesuunnitelmiin. Valtakunnalliset sähkölaitokset voivat kuitenkin ilmoittaa tärkeimmät kantaverkkohankkeensa suoraan ministeriölle. Aluesuunnitelmien ja hankeilmoitusten avulla ministeriö valvoo kanta- ja alueverkon rakentamista. Poistuvan aluesuunnittelu- ja ilmoitusjärjestelmän tilalle ehdotetaan rakentamislupajärjestelmää. Lupajärjestelmä koskisi kanta- ja alueverkon sähköjohtoja, mutta ei sähköasemia.

Ehdotettu sähköjohtojen lupajärjestelmä on

perusteltu sekä sähköjärjestelmän että ympäristönäkökohtien vuoksi. Lupajärjestelmällä voitaisiin estää mahdolliset päällekkäiset ja tarpeettomat johtohankkeet. Lupajärjestelmä helpottaisi myös 3 luvussa esitettyjen hinnoitteluperiaatteiden toteutumista, koska sen avulla voitaisiin estää sähköjärjestelmän kannalta turhien, niin sanottujen tariffijohtojen rakentaminen.

Luvan myöntämistä harkitessaan lupaviranomainen ottaisi samanaikaisesti huomioon myös muut kuin sähköhuollolliset seikat, erityisesti ympäristönäkökohdat. Lupajärjestelmä helpottaisi sähköjärjestelmän tarpeiden ja ympäristönäkökohtien yhteensovittamista.

Rakentamisluvan myöntäisi sähkömarkkinaviranomainen lukuun ottamatta sähkön tuontia tai vientiä varten rakennettavia ulkomaanyhteyksiä. Ulkomaanyhteydet ovat sähkönsiirron kannalta erityisasemassa, mistä syystä niiden osalta luvan myöntäjänä olisi ministeriö. Ulkomaanyhteydet kytkevät maamme sähköjärjestelmän naapurimaiden vastaaviin järjestelmiin ja sitä kautta myös muiden maiden järjestelmiin. Useissa maissa sähkömarkkinat ovat muuttumassa ja kansainvälinen sähkökauppa lisääntymässä. Markkinoiden ja niiden sääntelyn kehitys on eri maissa eri vaiheessa. Lupajärjestelmällä voidaan turvata, että sähkön ulkomaankaupan lisääntyminen on maamme kannalta hallittua eikä se vaaranna maamme sähköjärjestelmän toimivuutta.

Rakentamisluvan myöntäminen olisi ensisijaisesti tarveharkintaa sähköjärjestelmän tarpeiden näkökulmasta. Lupa voitaisiin myöntää, jos johdon rakentaminen on sähkön siirron turvaamiseksi tarpeellista. Uutta johtoa tarvittaisiin silloin, kun sähkön siirtoa ei kohtuudella enää voida hoitaa olemassa olevalla verkolla. Uusi johto voi olla tarpeellista rakentaa myös verkostohäviöiden pienentämiseksi tai varayhteydeksi.

Ulkomaanyhteyksien rakentamisen edellytyksenä olisi lisäksi, että johdon rakentaminen olisi muutoinkin sähkömarkkinoiden kehityksen kannalta tarkoituksenmukaista.

Sähkömarkkinalain mukaista rakentamislupaa haettaessa ei yleensä sähköjohdon yksityiskohtainen reitti ole vielä tiedossa. Mahdollisia reittivaihtoehtoja voi tässä vaiheessa olla myös useampia. Sähkömarkkinalain mukaisessa rakentamisluvassa ei määriteltäisi johdon reittiä, vaan johtoreitin aluevaraus hoidettaisiin kaa-

voituksessa, yleensä seutukaavassa, tai johtoreitille tulisi saada kunnan suostumus 21 §:ssä esitetyllä tavalla.

20 §. Lupahakemuksen sisällöstä säädetäisiin asetuksella ja ministeriö antaisi siitä tarkemmat määräykset. Hakemuksessa tulisi esittää johdon tärkeimmät teknilliset tiedot, rakentamisaikataulu, kustannusarvio, selvitykset johdon tarpeellisuudesta, ympäristövaikutuksista ja soveltuvuudesta alueen maankäyttöön sekä mahdolliset muut lupakäsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain mukaista niin sanottua YVA-menettelyä sovellettaisiin aina 400 kilovoltin voimajohtoihin. Arviointimenettelyä voitaisiin yksittäistapauksessa soveltaa muuhunkin johtohankkeeseen, joka todennäköisesti aiheuttaa laadultaan ja laajuudeltaan 400 kilovoltin johtohankkeen vaikutuksiin rinnastettavia merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia. Laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 1994.

21 §. Nykyisen sähkölain 27 §:n mukaan sähkönsiirto- ja jakelulaitteiston rakentamiseen on saatava kunnanvaltuuston suostumus, jos laiteisto rakennetaan kaupungin asema- tai rakennuskaava-alueelle, jollei rakentamishanke ole kokonaan omalla maalla. Suostumusta ei kuitenkin saa evätä ilman pätevää syytä eikä sen myöntämiselle asettaa ehtoja, jos epäamisestä tai ehdoista aiheutuu hakijalle kohtuutonta haittaa. Kunnanvaltuuston päätöksestä voi valittaa kauppa- ja teollisuusministeriöön. Vastaavan sisältöinen säännös oli myös ennen nykyistä sähkölakia voimassa olleessa sähkölaitoslaissa, joka annettiin vuonna 1928. Säännöksellä on alunperin haluttu turvata kaupunkilaitosten yksinoikeus hoitaa sähkönjakelua alueellaan.

Säännös ei enää ole nykyisessä muodossaan tarpeellinen. Kaupunkikuntia ei ole tarpeen asettaa tässä suhteessa erityisasemaan. Kaupungit, kuten muutkin kunnat, voivat vaikuttaa sähköjohtojen ja -asemien sijoitteluun kaavoituksen avulla ja myös maanomistajina. Kanta- ja alueverkon johtojen osalta kunnan vaikutusmahdollisuus johtoreitin valintaan on tarpeen säilyttää niissä tapauksissa, joissa johdon rakentamiseen ei ole varauduttu kaavoituksessa.

Ehdotettu 21 § korvaisi nykyisen lain 27 §:n tarpeellisilta osin. Kunnan suostumus tarvittaisiin sellaisen kanta- tai alueverkkoon kuuluvan johdon rakentamiseen, joka rakennetaan muu-

alle kuin kaavassa tätä varten varatulle alueelle tai jos tällaista aluevarausta ei ole. Kaavalla tarkoitetaan lainvoimaista seutu-, yleis- tai yksityiskohtaista kaavaa.

Nykyisen sähkölain 27 §:ään verrattuna suostumus laajennettaisiin koskemaan kaikkia kuntamuotoja ja muitakin alueita kuin asema- ja rakennuskaava-alueita. Toisaalta suostumus rajattaisiin koskemaan vain vähintään 110 kilovoltin jännitteisiä johtoja niissä tapauksissa, jossa johdolle ei ole varausta kaavassa tai sitä ei rakenneta kaavassa varatulle alueelle. Suostumuksen antava kunnan toimielin määräytyisi kunnallislain mukaan.

Suurimmalla osalla kanta- ja alueverkon johdoista on nykyään aluevaraus seutukaavassa tai muussa kaavassa. Tarkoituksena on, että myös tulevaisuudessa johtojen aluevaraukset tehtäisiin pääosin jo seutukaavoja laadittaessa.

Suostumusta antaessaan kunta ei voisi harkita johdon tarpeellisuutta, vaan tarveharkinnan tekisi kauppa- ja teollisuusministeriö tai sähkömarkkinaviranomainen käsitellessään 19 §:n mukaista rakentamislupaa. Suostumuksen antamisessa ja siihen mahdollisesti liitettävissä ehdoissa kunnan harkinta kohdistuisi maankäyttöllisiin ja ympäristönäkökohtiin. Kunnan harkintavaltaa ehdotetaan rajattavaksi niin, ettei suostumuksen epäminen tai sen ehdot saisi aiheuttaa sähkönsiirron turvaamiselle tai hakijalle kohtuutonta haittaa. Erityisesti useamman kunnan alueelle rakennettavan johdon osalta olisi otettava huomioon, että johtoreitti muodostuu kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaiseksi sekä sähköjärjestelmän tarpeet että ympäristönäkökohdat huomioon ottaen.

Kunnan päätöksestä ei valitettaisi enää kauppa- ja teollisuusministeriöön, vaan valitus tehtäisiin normaalia kunnallisvalitustietä.

6 luku. Sähkön myynti ja sähkönkäyttäjän asema

22 §. Vähittäismyyjällä, joka yleisesti markkinoi tietyllä alueella sähköä asiakkaille, joilla ei ole yleensä mahdollisuutta ostaa sähköä muilta myyjiltä, on velvollisuus toimittaa sähköä näille sähkönkäyttäjille (toimitusvelvollisuus). Kyse on siis myyntivelvollisuudesta. Myyjä on tällöin yleensä monopoliasemassa tai vähintäänkin kilpailunrajoituksista annetun lain 3 §:ssä tarkoitettulla tavalla määrävässä

markkina-asemassa kyseisen kuluttajaryhmän kannalta. Tällainen myyjä on yleensä, lain käsitteistöä käyttäen, nykyisen sähkölaitoksen myyntitoimintaa jatkava myyjä tai usean sähkölaitoksen myyntitoimintaa jatkava myyntiyhteensiihtymä. Kilpailunrajoituksista annetun lain 7 §:n mukaan monopoliasemassa tai määräävässä markkina-asemassa oleva elinkeinonharjoittaja tai näiden yhteensiihtymä ei saa pidättäytyä liikesuhteesta ilman asiallista syytä.

Toimitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat yleensä suhteellisen pienet kuluttajat, joiden ei kannata hankkia tarvittavan tasoista mittauslaitteistoa (25 §). Samoin siirtymäaikana (55 §) osa suuremmista sähköön käyttäjistä ei voi kilpailuttaa sähköön myyjä ja kuuluvat siksi toimitusvelvollisuuden piiriin. Sama koskee sellaista sähkönkäyttäjää, jolla saattaa olla tarvittavan tasoinen mittari, mutta jolla ei ole mahdollisuutta saada kilpailukykyisiä tarjouksia useammalta myyjältä. Tällainen syy voisi olla sähköön kulutuksen ja siten saatavissa olevan myyntikatteen vähäisyys.

Lisäksi sähköverkossa saattaa olla alueita, joita ei jostain teknisestä tai muusta syystä voida avata kilpailulle. Esimerkiksi Pohjois-Suomessa on alueita, jotka on kytketty poikkeuksellisesti Suomen valtakunnan verkon sijasta rajan takaiseen sähköverkkoon.

Aikaa myöten, kun mittauskustannukset halpenevat, toimitusvelvollisuuden piirissä olevien asiakkaiden määrä vähenee. Kyseessä on siten järjestely, joka takaa siirtymäkauden hallitun ja pienien asiakkaiden aseman turvaavan kehityksen.

Niiden sähköön käyttäjien osalta, joilla on tosiasiallinen mahdollisuus ostaa sähköä usealta eri myyjältä, ei ole tarpeen säilyttää toimitusvelvollisuutta. Tosiasiallinen mahdollisuus katsotaan olevan silloin, kun sähköön käyttäjä on kytkeytyneenä sellaiseen sähköverkkoon, jossa useat myyjät tarjoavat sähköä kyseiselle kuluttajaryhmälle. Tällaisilla sähköön käyttäjillä on 25 §:n vaatimukset täyttävä sähkön mittauslaitteisto. Määräävässä markkina-asemassa olevalla sähköön myyjällä ei ole toimitusvelvollisuutta myöskään niiden kuluttajien osalta, jotka ovat antamallaan suostumuksella vaihtaneet sähköön myyjää, vaikka mittaus ei perustukaan tuntimittaukseen.

Sähköön hinnan on oltava toimitusvelvollisuuden piirissä oleville asiakkaille kohtuullista, eli sähköön hinnan tulee vastata mahdollisimman pitkälle näiden kuluttajien aiheuttamia

kustannuksia. Kilpailunrajoituksista annetun lain 7 §:n mukaan määräävässä markkina-asemassa oleva elinkeinonharjoittaja tai näiden yhteensiihtymä ei saa soveltaa kohtuutonta tai kilpailun rajoittamista ilmeisesti tarkoittavaa hinnoittelua. Kilpailun piirissä olevien asiakkaiden osalta vähittäismyyjällä olisi oikeus tapauskohtaiseen hinnoitteluun. Vähittäismyyjän hinnoittelun tulee kuitenkin olla sillä tavalla kustannusvastaavaa, ettei niiden asiakkaiden hinnoilla, joiden suhteen myyjä on määräävässä markkina-asemassa, tueta kilpailun piirissä olevia sähköasiakkaita. Tästä ei ole omaa säännöstä ehdotetussa sähkömarkkina-laissa, vaan kilpailunrajoituksista annetun lain 9 § edellyttää tätä. Sen mukaan toiminnalla, joka estää tai vaikeuttaa toisen elinkeinon harjoittamista terveen tai toimivan kilpailun kannalta sopimattomalla tavalla, katsotaan olevan vahingollisia vaikutuksia. Kyseisellä pykälällä viitataan ristiinsubventioon.

Sähkömarkkinaviranomaisella olisi oikeus määrätä vähittäismyyjää toimittamaan sähköä. Sähkömarkkinaviranomainen voisi käyttää oikeuttaan, mikäli myyjä lopettaa toimintansa esimerkiksi konkurssin seurauksena tai ei pysty toimittamaan sähköä jostain muusta ylivoimaisesta syystä, ja muita myyjä ei ole alueella oma-aloitteisesti tarjoamassa sähköä.

23 §. Vähittäismyyjällä tulisi olla toimitusvelvollisuuden piirissä oleville asiakkaille julkiset vähittäismyyntiehdot ja -hinnat, joilla nämä voivat ostaa vähittäismyyjältä sähköä. Julkiisuus on tarpeen, jotta toimitusvelvollisuuden piirissä olevat sähköön käyttäjät voivat tehdä päätelmiä hinnoittelun oikeellisuudesta ja tasapuolisuudesta. Vähittäismyyntiehdot ja -hinnat ovat myyjä sitovia. Niistä voisi poiketa vain perustellusta syystä, joka voisi olla esimerkiksi asiakkaan vaatiman palvelutason erilaisuus.

Ministeriö voi määrätä vähittäismyyjää toimittamaan voimassa olevat vähittäismyyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet sähkömarkkinaviranomaiselle tai valtuutetun yhteisölle. Yhteisö voisi olla esimerkiksi toimialajärjestö. Vastaavia tietoja kootaan ja julkaistaan nykyisinkin.

24 §. Sähköön ostajat maksavat verkon käyttöoikeudesta sille verkon haltijalle, jonka verkkoon he ovat liittyneet. Sähköasiakas voi ostaa verkkopalvelut suoraan verkonhaltijalta tai sähköön myyjän kautta, joka on tehnyt niin sanotun verkkopalvelusopimuksen verkonhalti-

jan kanssa. Tällaisia sopimuksia tarkastellaan lähemmin 25 §:n perusteluissa.

Jos sähköasiakas ostaa verkkopalvelut sähkömyyjältä, joka läpilaskuttaa siirtomaksut asiakkaalta, tulee sähkön myyjän ilmoittaa laskutuksessaan siirtomaksun suuruus ja mahdollinen läpilaskutuslisä sekä sähkömaksun suuruus ja välilliset verot siten kuin ministeriö määrää. Sähkömaksu sisältää sähkön hankintahinnan (ostohinta tukkusähkömyyjältä tai omalta tuotantolaitokselta), myynti- ja hankintatoimen kustannukset ynnä muut myyjän kustannukset ja sähkömyyjän katteen. Toimitusvelvollisuuden piirissä oleville asiakkaille jaotelu voidaan tehdä myös kerran vuodessa tasauslaskun yhteydessä.

Vähittäismyyjän tulisi esittää toimitusvelvollisuuden piirissä oleville asiakkaille esimerkiksi kerran vuodessa tasauslaskun yhteydessä asiakkaan kuluttajaryhmän (tyyppikuluttajan) keskihinta ja sen muodostuminen seuraavasti: sähkön hankintahinta, siirtohintaa, muut maksut ja verot. Sähkön hankintahinta vastaa sähkön ostohintaa tukkusähkömyyjältä tai omalta tuotannolta sisältäen voimalaitosten verkkopalvelumaksut. Muut maksut vastaavat myynti- ja hankintatoimen kustannuksia, mukaanlukien laskutuksen sekä myyjän katevaatimuksen. Verot tarkoittavat välillisiä veroja. Tiedon perusteella toimitusvelvollisuuden piirissä oleva asiakas voi arvioida myyjän hankintatoimen tehokkuutta ja katteen kohtuullisuutta.

Vähittäismyyjien tulee laskea kuluttajaryhmien keskimääräistä hintatasoa kuvaavia lukuja sekä tyyppikuluttajahintoja ministeriön antaman määräyksen mukaisesti. Tunnusluvut toimitetaan sähkömarkkinaviranomaiselle tai ministeriön valtuuttamalle yhteisölle tilastointia ja toimialaa koskevia selvityksiä varten. Tunnusluvut antavat tietoa eri sähkömyyjien hintatasosta sekä kuluttajaryhmien välisestä hintaeroista, joiden perusteella voidaan arvioida hinnoittelun syrjimättömyysperiaatteen toteutumista.

Niiden kuluttajaryhmien tietoja, jotka ovat kilpailluilla markkinoilla, voidaan julkaista vain siten, että kilpailluilla markkinoilla toimivien myyjien liikesalaisuus ei vaarannu. Tämän turvaa lakiehdotuksen 50 § tietojen salassapidosta.

25 §. Useiden myyjien tulo samaan verkkoon edellyttää eri myyjien asiakkaiden erittelemistä muun muassa laskutusta varten, mikä puoles-

taan vaatii riittävää tietoa asiakkaiden sähkökäytöstä. Erittely voi perustua vain mittaukseen. Mittauskustannukset ovat kantaverkoissa suhteellisesti melko vähäisiä. Siksi mittauksen ja mittauksen vastaavan tiedonsiirron järjestämisen kantaverkossa voidaan jättää alan yritysten organisoitavaksi ilman, että tähän lakiin otettaisiin asiaa koskevia tarkempia säännöksiä. Lisäksi järjestelmävastuussa oleva kantarverkonhaltija voi asettaa vaatimuksia mittaus-tietojen saatavuudelle ja raportoinnille. Sen sijaan jakeluverkoissa mittarointikustannukset asiallisesti määräävät sen, miten pitkälle kilpailu vähittäismyyntiasiakkaista voi laajeta.

Jotta mittarointikustannukset muodostaisivat mahdollisimman pienen esteen kilpailulle vähittäismyyntissä (jakeluverkkosiirrot), on mittaustarpeet syytä rajata mahdollisimman vähiin. Asetuksella on tarkoitus säätää, että kilpailun piiriin tulevien asiakkaiden laskutuksen tulee perustua rekisteröivän tuntimittauksen antamiin tietoihin, ellei osapuolten kesken muuta sovita. Mittaus voidaan järjestää myös niin, että tuntimittauksella seurataan kuluttajaryhmän tehon ja energian käyttöä ja loppukuluttajakohtainen laskutus järjestetään esimerkiksi energiamittauksen perusteella.

Asiakkaan, joka on kilpailluilla markkinoilla tai haluaa päästä sinne, on hyväksyttävä siitä aiheutuva mittaustarve ja kustannukset. Tällainen asiakas on muu kuin 22 §:n 1 momentin mukainen asiakas. Toisaalta tarkoituksena on varmistaa, että mittauksesta ja mittauskustannuksista muodostuisi mahdollisimman pieni este kilpailun etenemiselle. Asetuksella pyritään varmistamaan se, että mittarointi järjestettäisiin mahdollisimman edullisesti. Siksi on tarkoitus edellyttää, että mittarointikustannukset ovat julkisia. Mittauskustannukset esitetään eriteltyinä verkkotoiminnan tuloslaskelmassa ministeriön antamissa määräyksissä vaadittavalla tavalla. Lisäksi verkonhaltijan tulisi perustaa mittalaitteiden valinta julkiseen tarjouskilpailuun.

Verkonhaltija ei voisi myöskään vaatia sähkön käyttäjää maksamaan reaaliaikaista kulu-tustietojen seurantaa. Reaaliaikainen tiedonsiirto voi tulla kysymykseen vain, jos sähkönkäyttäjät voivat siten säästää kustannuksia tai jos se on energiansäästön ja tariffikokeilujen kannalta perusteltua. Asiakkaalla olisi velvollisuus maksaa vain rekisteröivää tuntimittauksella vastaavat kustannukset.

Rekisteröivän tuntimittauksen heikkoutena

on se, että paikallisen sähkön myyjän hankinnan huippukulutuksen aikana saattaa ennakoilmoituksista poikkeava kulutus aiheuttaa paikalliselle myyjälle lisäkuluja. Vain reaaliaikainen mittaaminen mahdollistaisi kulutuksen ja tuotannon täydellisen optimoinnin. Asia ei ole vain verkonhaltijan ja sähkönkäyttäjän välinen kysymys. Myös myyjä ja verkonhaltija joutuvat varautumaan kyseisiin tapauksiin keskenäisillä sopimuksilla (myöhemmin selostettavalla verkkopalvelusopimuksella). Periaatteena tulisi edellä mainituissa tapauksissa olla, että se, joka saa hyödyn kalliimmasta, esimerkiksi reaaliaikaisesta mittaussjärjestelystä, vastaa myös siitä aiheutuvista lisäkustannuksista.

Asetuksella on tarkoitus säätää, että kilpailun piirissä olevalla ostajalla olisi oikeus asenta oma, verkonhaltijan tekniset vaatimukset täyttävät mittauslaitteet. Tällöin ostaja vapautuisi verkonhaltijan vastaavista mittarointikustannuksista.

Asetuksella on tarkoitus säätää, että mittauksen ja laskutuksen järjestäminen ja siihen liittyvän tiedon raportointi samoin kuin mittauksen tarkistaminen ja mittalaitteiden huolto kuuluvat jakeluverkonhaltijan tehtäviin. Raportointi sisältää myyjän ja sähkön käyttäjän tarvitseman mittauksien tuottamisen ja välittämisen eteenpäin asianomaisille. Kaikilla sähkökaupan osapuolilla tulee olla mahdollisuus tarkistaa mittaus. Verkonhaltija voi antaa mittauksen ja laskutuksen myös jonkun muun tehtäväksi. Tällöin verkonhaltija ei kuitenkaan vapaudu mittauksen oikeellisuuden valvonnasta.

Pykälän 3 momentin mukaan näistä asioista sovitaan sopimuksella, jota voidaan kutsua esimerkiksi verkkopalvelusopimukseksi. Se tarjoaa menettelytavat kauppa- ja teollisuusministeriön antamien tarkempien ohjeiden ja määräysten mukaisesti myyjän ja verkonhaltijan väliselle yhteistyölle sähkötaseiden ylläpidossa, siirron kustannusperusteissa ja mittausperiaatteissa. Verkkopalvelusopimukseen voidaan liittää myös muita, esimerkiksi myyjältä verkonhaltijan vaatimiin taloudellisiin vakuuksiin liittyviä näkökohtia. Vakuus olisi tarkoitettu kattamaan verkonhaltijan menetyksiä tilanteissa, jossa myyjä ei muutoin maksa verkonhaltijalle verkkopalveluiden kustannuksia. Vakuus suojaisi myös sähkön käyttäjän asemaa silloin, kun sähkön käyttäjä on maksanut myyjälle sähkölaskunsa, mutta myyjä ei suorita verkonhaltijalle asianomaisia maksuja.

Verkkopalvelusopimus turvaa osaltaan sähkön käyttäjän asemaa tilanteissa, joissa myyjän ennakkoon verkonhaltijalle ilmoittamat toimitukset sekä myyjän todelliset toimitukset poikkeavat sähkön käyttäjän todellisesta kulutuksesta. Tällöin varsinaisen myyjän toimituksen ja kulutuksen erotus saatetaan joutua toimittamaan asiakkaalle verkkopalvelusopimuksen mukaisesti muiden myyjien toimesta.

Vaikka 10 §:n mukaan verkonhaltijalla on velvollisuus tarjota siirtopalveluja, niin silti myyjän ja verkonhaltijan yhteistoiminta edellyttää sopimista useista käytännön asioista.

26 §. Tällä säännöksellä jatkettaisiin nykyistä sähkölakiin perustuvaa käytäntöä sähkönmyyntiehtojen osalta. Sähkönmyyntiehdot vastaisivat sähköntoimitusehtoja nykyisissä ministeriön antamissa yleisissä sähköntoimitusehdoissa. Ehdot olisivat nykyisiä ehtoja yksityiskohtaisemmat. Jos sähkön käyttäjä on tehnyt verkonhaltijan kanssa sopimuksen sähkön siirrosta, ei sähkönmyyntiehtoja sovellettaisi tähän sopimukseen. Ministeriön määräämät sähkönmyyntiehdot koskisivat samoja sähkönkäyttäjryhmiä kuin 9 §:ssä mainitut liittymisehdot.

27 §. Nykyisin sähkön käyttäjät tekevät sopimuksen sähkön toimittamisesta sähkölaitoksen kanssa. Sopimus sisältää sekä sähkön myynnin että sähkön siirron edellyttämät verkkopalvelut. Sähkön toimittamista koskeissa asioissa asiakkaan on tarpeen olla yhteydessä ainoastaan yhden tahon, sähkölaitoksen, kanssa.

Lakiehdotuksen mukaan verkonhaltija ja sähkön myyjä tulee eriyttää kirjanpidollisesti toisistaan ja ne voivat olla jatkossa eri tahoja. Sähkönkäyttäjä voi ostaa verkkopalvelut suoraan verkonhaltijalta tai myyjän kautta, joka on tehnyt sopimuksen sähkön siirrosta verkonhaltijan kanssa. Sähkön käyttäjän kannalta saatetaan olla hankalaa tehdä yhdestä hyödykkeestä, sähköstä, sopimukset kahden eri tahon kanssa ja ratkaista yksittäistapauksissa, kummalle niistä jokin sähkön toimittamiseen liittyvä asia kuuluu.

Pykälässä ehdotetaan, että toimitusvelvollisuuden piirissä olevalla asiakkaalla olisi aina mahdollisuus tehdä sähkön toimittamisesta ainoastaan yksi sopimus, joka sisältää sekä sähkön myynnin että sähkön siirron edellyttämän verkkopalvelun. Vähittäismyyjä vastaisi asiakkaalle myös sähkön verkkopalvelusta. Ministeriön antamat sähkönmyyntiehdot tulisivat näin sovellettaviksi myös verkkopalveluun. Sähkön

käyttäjän asema pysyisi hänen niin halutessaan nykyisellään. Suurimmalla osalla sähkön pienkäyttäjistä olisi todennäköisesti jatkossakin sähkön toimittamisesta ainoastaan yksi sopimus, joka sisältäisi sekä sähkön myynnin että verkkopalvelun.

Sähkön käyttäjällä olisi mahdollisuus tehdä kuitenkin verkkohaltijan kanssa erillinen sopimus verkkopalvelusta. Tähän sopimukseen ei sovellettaisi ministeriön antamia sähkönmyyntiehtoja.

28 §. Jakeluverkonhaltijalla olisi 10 §:n mukaan sähkön siirtovelvollisuus. Määräävässä markkina-asemassa olevalla vähittäismyyjällä olisi 22 §:n mukaan sähkön toimitusvelvollisuus. Sähkönkäyttäjien aseman selkeyttämiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin sähkön käyttäjän sopimusrikkomukset oikeuttavat sähköntoimituksen keskeyttämiseen. Pykälän mukaan tällaisia sopimusrikkomuksia olisivat maksulaiminlyönnit sekä muut oleelliset sopimusrikkomukset. Muita sopimusrikkomuksia voisivat olla esimerkiksi käyttäjän turvallisuusvaatimusten vastaiset sähköasennukset ja sähkölaitteet, jotka aiheuttaisivat vaaraa tai häiriötä verkohaltijan siirtolaitteistolle tai toisille sähkönkäyttäjille. Säännös koskisi myös niitä vähittäismyyjiä, joilla ei ole 22 §:ssä tarkoitettua toimitusvelvollisuutta.

Ministeriön antamissa sähkönmyyntiehtoisia määrättäisiin tarkemmin, mitä huomautuksia ja ilmoituksia vähittäismyyjän tulee ennen sähköntoimituksen keskeyttämistä antaa sekä kuinka pian laiminlyönnin jälkeen sähköntoimitus voidaan keskeyttää. Samoin ehdoissa voitaisiin määrätä markkamäärä, jota pienemmän sähkölaskun laiminlyönti ei vielä oikeuttaisi sähköntoimituksen keskeyttämiseen. Ministeriön määräämiä sähkönmyyntiehtoja ei kuitenkaan sovellettaisi sähkön käyttäjän jakeluverkonhaltijan kanssa tekemään erilliseen sähkön siirtoa koskevaan sopimukseen.

Sähkö on sen käyttäjälle välttämättömyyspalvelu. Sen toimituksen keskeyttäminen voi johtaa käyttäjän kannalta kohtuuttomiin seurauksiin. Erityisen vakava käyttäjän kannalta tilanne on silloin, kun keskeytyksen vuoksi asunnosta lakkaa lämmitys kylmänä vuodenaikana. Maksuvaikeuksissa olevat henkilöt eivät aina pysty hoitamaan raha-asioitaan tai saamaan niiden maksamiseen esimerkiksi toimeentulutukea kovin nopeasti, vaikka heillä siihen halua olisikin. Tämän vuoksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että vakituksena asuntona

käytettävästä rakennuksesta tai sen osasta voitaisiin katkaista sähkö lokakuun alun ja huhtikuun lopun välisenä aikana aikaisintaan neljän kuukauden kuluttua erääntyneen laskun eräpäivästä, jos asunnon lämmitys on riippuvainen sähköstä. Tällöin sähkön käyttäjälle jäisi kohtuullisesti aikaa järjestää raha-asiansa niin, että hän voisi maksaa erääntyneet sähkölaskunsa. Vähittäismyyjä tai jakeluverkonhaltija voisi kuitenkin periä erääntyneitä maksuja normaalia tietä, vaikkei sillä olisikaan mahdollisuus keskeyttää sähköntoimitusta.

7 luku. Toimintojen eriyttäminen

29 §. Kirjanpidollisen eriyttämisen päätavoitteena on lisätä sähköliiketoiminnan avoimuutta (läpinäkyvyyttä) ja siten vaikeuttaa ristiinsubventointia määräävässä markkina-asemassa olevien liiketoimintojen ja kilpailuilla markkinoilla toimivien liiketoimintojen välillä. Ristiinsubventiolla tarkoitetaan käytännössä toisen toimialan käyttöön annettuja ylivertaisia taloudellisia voimavaroja, joita käytetään kilpailuilla markkinoilla toimivan liiketoiminnan tukemiseen. Pykälä sisältää pääperiaatteen, jota täsmennettäisiin seuraavissa pykälissä ja asetuksessa ja yksityiskohtaisemmin ministeriön määräyksissä ja ohjeissa.

Koska kyse on sähköalaa koskevasta lainsäädännöstä, säännöksillä voidaan puuttua vain sähköliiketoimintojen asemaan. Alan yrityksillä on kuitenkin usein merkittäviä muita toimintoja, jotka ovat määräävässä tai jopa monopoliasemassa markkinoillaan. Tällaisessa tapauksessa keskeiset sähköliiketoiminnot tulisi eriyttää kirjanpidollisesti erilleen yrityksen muusta toiminnasta ottamatta kantaa siihen, miten tämä muu toiminta järjestetään laskentatoimen osalta.

Kilpailunrajoituksista annetun lain 3 §:n mukaan määräävässä markkina-asemassa on elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä, jolla on koko maassa tai tietyllä alueella yksinoikeus tai muu sellainen määräävä markkina-asema tietyillä hyödykemarkkinoilla, että se merkittävästi ohjaa hyödykkeen hintatasoa tai toimitusehtoja. Käsitteen tulkinta on sähkömarkkinoilla toimivien yritysten ja niiden liiketoimintojen kohdalla useimmiten selkeää. Kilpailuvirasto selvittää määräävän markkina-aseman olemassaolon tarvittaessa sähkömarkkinaviranomaisen pyynnöstä.

Käytännössä eriyttäminen koskisi aina verk-

kotoimintaa ja yrityksen tilanteesta riippuen mahdollisesti myös sähkön tuotantoa ja myyntiä. Seuraavassa on käsitelty tarkemmin, mitkä toiminnot tulisi eri tilanteissa eriyttää. Tarkoituksena on, että asetuksella ja ministeriön antamilla määräyksillä ja ohjeilla tarkennettaisiin eriyttämisen toteuttamistapaa seuraavassa esitettävien suuntaviivojen mukaisesti.

Verkkotoiminta

Verkkoluvan alainen verkkotoiminta tulisi eriyttää omaksi liiketoiminnokseen. Verkot ovat luonnollisia monopoleja. Jakeluverkot olisivat sitä myös oikeudellisesti vastuualueillaan.

Verkkotoiminta käsittää 3 §:ssä määritellyn sähköverkkotoiminnan.

Verkkotoiminnan tuloslaskelma ja tase näyttäisivät verkkopalveluiden hintojen ja kustannusten vastaavuuden pitkällä aikavälillä. Tuloslaskelman ja taseen perusteella laskettaisiin 13 §:ssä tarkoitettuihin verkkotoiminnan kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut.

Jakelu- ja kantaverkkotoiminnot tulisi eriyttää toisistaan omiksi toiminnoikseen, koska ne ovat selkeästi omia liiketoiminta-alueitaan. Niiden hinnoittelun kustannusvastaavuutta on asiakkaiden voitava erikseen arvioida. Mahdollinen muu verkkotoiminta (alueverkot) voitaisiin joko eriyttää muista verkoista, sisällyttää verkohaltijan muuhun kantaverkkotoimintaan tai mikäli toiminta on vähäistä, sisällyttää verkohaltijan jakeluverkkotoimintaan.

Maantieteellisesti erilliset jakeluverkot voitaisiin pääsääntöisesti käsitellä yhtenä verkkotoimintona, ellei verkkotoimintojen erilainen luonne muuta vaatisi. Jos verkkotoiminnot toimivat organisatorisesti erillään hyvin erilaisilla jakelualueilla ja niillä on erilaiset tariffit, olisi jakeluverkkotoiminnot perusteltua eriyttää omiksi toiminnoikseen.

On tärkeää, että verkkotoiminnan eriyttäminen omaksi liiketoiminnokseen näkyisi myös hinnoittelussa ja asiakaslaskutuksessa. Sähkömarkkina-alueissa edellyttään toisaalta, että sähkömyyjän tulisi ilmoittaa asiakaslaskutuksessa, miten sähkön kokonaishinta jakautuu sähkön siirtomaksuun ja sähkömaksuun.

Sähkön myynti ja tuotanto

Sähkön myynti ja sähkön tuotanto tulisi

eriyttää omiksi liiketoiminnoikseen, jos yritys on määräävässä markkina-asemassa sähkön myynnissä tai jos yrityksellä on muuta merkittävää liiketoimintaa, joka on määräävässä markkina-asemassa.

Sähkön tuotantotoiminta sisältää sähkön erillistuotannon sekä sähkön ja lämmön yhteistuotannon. Tuotantotoiminnan taseen tulee sisältää myös mahdolliset tuotantoyhtiöosakkeet ja -osakkuudet muissa yrityksissä.

Vähittäismyynti käsittää pääasiassa sähkön myyntiä jakeluverkon kautta pienille ja keskiuurille asiakkaille. Sähkön myyntitoiminta sisältää tyypillisesti myös sähkön hankintatoiminnan eli tukkusähkön oston tukkusähkön myyjiltä tai omalta tuotantotoiminnalta.

Sähkön tuotantotoiminta käsittää sähkön tuotannon ja sen myynnin omalle sähkön myyjälle sekä mahdollisesti muille myyjille ja tukkusähkömarkkinoille sekä omaan tuotantoon liittyvän vara-, huolto- ja tilapäissähkökaupan. Jos yrityksellä on sähkön ja lämmön yhteistuotantoa, sisältää tuotantotoiminta lisäksi yhteistuotantolämmön tuotannon ja myynnin kaukolämmön jakelutoiminnalle tai erilliselle kaukolämpöyhtiölle.

Sähkön tuotanto toimii pääsääntöisesti kilpailuilla markkinoilla. Sähkön myynnin ja sähkön tuotannon eriyttämisvaatimus kohdistuukin sähkön myyjiin, jotka ovat määräävässä markkina-asemassa vähittäismyynnissä tai tukkumyynnissä.

Useimmat sähkön vähittäismyyjät tulevat olemaan määräävässä markkina-asemassa markkinoiden avautumisen alkuvaiheessa. Pienimmillä asiakkailla ei 500 kilowatin käyttöpaikkakohtaisen siirtorajoituksen poistumisen jälkeenkään ole alkuvaiheessa liiketaloudellisesti kannattavaa kilpailuttaa sähkön myyjiä mitaroimisen kalleuden takia.

Myös sähkön tukkumyyjiä voi olla määräävässä markkina-asemassa markkina-alueellaan.

Kun sähkön myynti on eriytetty sähkön tuotannosta, näkyy sähkön osto omalta tuotannolta sähkön myyjän tuloslaskelmassa vertailukelpoisesti muun sähkön hankinnan kanssa. Tämä antaa mahdollisuuden vertailla eri sähkön myyjien sähkön hankintatoiminnan tehokkuutta. Laskelma tuo samoin esiin mahdollisen oman sähköntuotannon tehottomuuden. Tämä on tärkeää silloin, kun sähkön myyjä on määräävässä markkina-asemassa eikä asiakkailla ole muita vaihtoehtoisia hankintalähteitä. Sähkön myyjän määräävä markkina-asema

antaisi tällöin mahdollisuuden myydä tehotto-
mastikin itse tuotettu, markkinahintaa kalliim-
pi sähkö oman myyntitoiminnan kautta asiak-
kaille.

Keskeiset sähköliiketoiminnot olisi eriytettävä myös silloin, kun yritys harjoittaa sähköliiketoiminnan lisäksi merkittävässä mitassa jotain muuta toimintaa, joka on määräävässä markkina-asemassa. Esimerkiksi kaukolämmön tai maakaasun jakelutoiminta on yleensä määräävässä asemassa niiden asiakkaiden suhteen, jotka ovat liittyneet asianomaisiin verkkoihin. Sähkön myynnin ja tuotannon eriyttäminen tässä tapauksessa muista yrityksen toiminnoista varmistaa, ettei määräävässä asemassa olevilla muilla liiketoiminnoilla tueta sähköliiketoimintoja.

Mikäli määräävässä markkina-asemassa oleva muu toiminta ei ole merkittävää suhteessa sähköliiketoimintaan, ristiinsubventiolla ei voida olennaisesti vaikuttaa sähkön tuottajan tai myyjän asemaan. Tällöin sähköliiketoimintojen eriyttämistä yrityksen muista toiminnoista ei vaadittaisi.

Jos oman tuotannon osuus sähkön myyjän sähkön hankinnasta on vähäinen eikä tuotanto näin sido merkittäviä pääomia, ei tuotantotoimintaa edellytettäisi eriytettäväksi omaksi liiketoiminnakseen, vaan se voisi olla osa sähkönmyyntitoimintaa.

Määräävässä markkina-asemassa olevan tukkusähkön myyjän tulisi eriyttää tukkumyynti ja mahdollinen sähkön vähittäismyynti erillisiksi myyntitoiminnoiksi. Myyntitoimintojen eriyttäminen olisi tarpeen sen vaikeuttamiseksi, ettei vähittäissähkömarkkinoita lähdettäisi valtaamaan määräävässä markkina-asemassa olevalta tukkumyynniltä saadun ristiinsubvention turvin. Vähittäismyynnin eriyttäminen osoittaa, kattavatko vähittäissähköasiakkailta kerätyt sähkönmyyntituotot vähittäismyynnin sähkönhankintakustannukset.

Sähkön ja lämmön yhteistuotanto

Sähkön ja lämmön yhteistuotantoon liittyy ristiinsubventiomahdollisuus silloin, kun yhteistuotantolaitoksilla tuotettu lämpö ja sähkö myydään saman omistajan vähittäissähkömyynti- ja kaukolämmön jakelutoiminnan kautta. Tällaisessa tapauksessa yhteistuotantoa on pidettävä sähkönmyynnin ja lämmönmyyn-

nin yhteisenä omaisuutena, jonka kustannuksista ja riskeistä toiminnot vastaavat yhteisvastuullisesti. Vastaavasti myös yhteistuotannon aikaansaamaa hyötyä sähkön ja lämmön erillishankintaa edullisemmista kustannuksista tulisi jakaa molemmille toiminnoille.

Koska tuotantotoiminta sisältää mahdollisen sähkön ja lämmön yhteistuotannon ja yhteistuotantoenergian myynnin vähittäismyyntitoiminnoille, on tuotannon tuloslaskelmasta saatavissa esiin yhteistuotantolämmön ja tuotetun sähkön myyntihinnat myyntitoiminnoille. Tämä mahdollistaa yhteistuotannon kustannustenjaon valvonnan julkisuuden avulla. Tällaisen yritysten tulee julkaista tuotantotoiminnan myymän sähkön ja lämmön myyntituotot sekä vastaavat energiamäärät sähkön myynnin tuloslaskelman lisätietona. Lisäksi edellytetään, että kyseessä olevat yritykset dokumentoivat käyttämänsä yhteistuotannon hinnoitteluperiaatteet ja kustannusten jakoperiaatteet. Kyseessä olevat tiedot eivät ole julkisia, mutta niiden tulee olla tarvittaessa sähkömarkkinaviranomaisen käytettävissä. Ministeriö antaa 35 §:n 1 momentin nojalla tarkemmat määräykset siitä, mitä tietoja yhteistuotannosta edellytetään julkaistavaksi.

Kun yhteistuotantoenergian myynti tapahtuu aidosti kaupallisin perustein, ei yhteistuotannon hinnoitteluun kohdisteta julkisuusvaatimuksia. Tällainen olisi esimerkiksi tilanne, jossa sähkön myyjän omistaman yhteistuotantolaitoksen tuottama lämpö myydään erilliselle kaukolämpöyhtiölle tai kaukolämpöyhtiön omistaman yhteistuotantolaitoksen tuottama sähkö myydään erilliselle sähköyhtiölle. Kaukolämpö- tai sähköyhtiö vastaa tällöin itse omistamansa yhteistuotannon kustannuksista ja siihen liittyvistä riskeistä ja sillä on näin oikeus saada yhteistuotannon aikaansaama tuotto.

30 §. Käytännössä eriyttäminen koskisi yrityksen tilanteesta riippuen yhtä tai useampaa seuraavista sähköliiketoiminnoista: verkkotoimintaa, tuotantoa ja myyntiä. Näistä verkko-toiminta ja tuotanto ovat pääomavaltaisia. Niille tulisi siten laatia sekä tuloslaskelma että tase. Tase on tarpeen, jotta mahdollinen ristiinsubventio rahoituksen avulla tulisi esiin ja vaikeutuisi.

Myyntitoimintaan ei liity merkittäviä investointeja, kun sitä tarkastellaan omana toimintonaan erillään yrityksen mahdollisesta omasta sähköntuotannosta. Siltä ei tämän vuoksi vaa-

dittaisi tasetta. Lain eriyttämiskaatus olisi näin suhteellisen helppotöinen suurimmalle osalle jakeluportaassa toimivia yrityksiä, joilla ei ole omaa tuotantoa tai joiden oman tuotannon osuus on merkitykseltään vähäinen.

Kirjanpidollisessa eriyttämisessä noudatettavat yleisperiaatteet

Toimintojen eriyttäminen voidaan tehdä muodostamalla eriyttävistä toiminnoista erillisiä yhteisöjä tai kirjanpidollisesti eriytettyjä sisäisiä liiketoimintoja.

Sisäisesti eriytettyjen liiketoimintojen tuloslaskelmat ja taseet tulisi laatia soveltuvin osin kirjanpidolain säännösten mukaan. Eriyttämisvaatimus ei siis välttämättä edellytä, että toiminnoista tulisi muodostaa erillisiä kirjanpitoyksiköitä, joilla kullakin olisi oma erilliskirjanpito. Tuloslaskelmien ja taseiden laadinnassa voidaan tehdä yksinkertaistuksia olennaisuuden periaate huomioon ottaen. Eriytettyjen toimintojen tulosta arvioitaisiin suunnitelman mukaisen poistojen jälkeisen tuloksen perusteella ennen tilinpäätöksen järjestelyä eli ennen yli- tai alipoistoja ja varauksia. Näin esimerkiksi varauksia ei tarvitsisi kohdistaa toimintotasolle. Laissa edellytetään, että tuloslaskelmien ja taseiden tulisi olla yrityksen kirjanpidosta johdettavissa. Tämä helpottaisi tilintarkastajien työtä ja varmentaisi, että laskelmat ovat arvostus- ja jaksotusperusteiden osalta eri yrityksissä yhdenmukaisin periaattein laadittuja.

Verkkotoiminnan hinnoittelun ja kustannusten vastaavuutta pitkällä aikavälillä arvioitaisiin verkkotoiminnan tulolaskelman ja taseen perusteella. Jos yritys eriyttää toiminnot sisäiseksi liiketoiminnoiksi, edellytetään, että eriytettyjen toimintojen ja jäljelle jäävän toiminnan tuloslaskelmat ja taseet yhteenlaskettuna muodostavat koko yrityksen virallisen tilinpäätöksen mukaisen tuloslaskelman ja taseen. Tämä on edellytyksenä sille, että vertaamalla eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmia ja taseita koko yrityksen viralliseen tilinpäätökseen on mahdollista arvioida jäljelle jäävien toimintojen kannattavuutta ja rahoituksellista asemaa. Sisäinen eriyttäminen ei siis vaikuta käyttöomaisuuden suunnitelman mukaisia poistoja vastaaviin hankintamenojäännöksiin (niin sanottu SUMU-arvo) ja niistä laskettaviin suunnitel-

man mukaisiin poistoihin. Ne säilyvät samalla tasolla kuin jos yritys toimisi yhtenä kokonaisuutena.

Jos eriytettävä toiminto hoidetaan erillisenä yhteisönä, arvioidaan sen hinnoittelun ja kustannusten vastaavuutta tilinpäätöksen tuloslaskelman ja taseen perusteella.

Tavoitteena on, että verkkotoiminnan suunnitelman mukaiset poistot laskettaisiin eri yrityksissä yhdenmukaisin perustein. Sähkömarkkinaviranomaisen edellytetään laativan yhteistyössä toimialajärjestön kanssa verkkotoiminnan suunnitelman mukaisia poistoja koskevan suosituksen. Tarvittaessa ministeriö antaisi asiaa koskevan määräyksen.

Asiakkaiden sähköverkkoon liittymisestä maksamat liittymismaksut tulisi siirtää verkkotoiminnan aloittavaan taseeseen. Kunnallisten laitosten taseissa liittymismaksuja ei aina ole esitetty. Sähkömarkkinalain perusteella kuitenkin edellytettäisiin, että myös kunnalliset laitokset selvittäisivät liittymismaksukertymän kohdittuudelta ajalta taaksepäin ja siirtäisivät sen aloittavaan taseeseen.

Pitkäaikaisten velkojen kohdistamiseksi eri toimintojen aloittaviin taseisiin ei ole olemassa ehdottoman oikeaa tapaa. Hyväksyttävänä velkojen jakotapana voitaisiin pitää yleisesti yrityksen jakautumisessa (diffuusiossa) käytettyä velkojen jakotapaa, jossa eriytettylle toiminnalle siirretään sen aloittavan taseen mukaisen omaisuuden SUMU-arvon mukainen suhteellinen osuus koko yhtiön veloista. Toiminnan aloittavaan taseeseen siirrettävien velkojen määrä määritettäisiin siis siten, että eriytetyn toiminnan omavaraisuusaste (oman pääoman osuus taseen loppusummasta) vastaisi koko yhtiön omavaraisuusastetta laskettuna yhtiön taseesta, jossa yhtiön käyttöomaisuus arvostettaisiin SUMU-arvoon. Sähköverkon liittymismaksut sisältyvät verkkotoiminnan pitkäaikaiseen vieraaseen pääomaan. Toisena mahdollisuutena on kohdistaa lainat mahdollisuuksien mukaan niille käyttöomaisuuserille, joita varten lainat on nostettu. Toimintojen aloittaviin taseisiin siirtyisivät tällöin toiminnalle kuuluva omaisuus ja sen rahoittamiseksi otetut lainat. Velkojen kohdistamiseen voidaan soveltaa myös muuta perusteltua jakotapaa. Yritysten edellytetään julkaisevan aloittavien taseiden lisätietona ne periaatteet, joiden mukaan aloittavat taseet on muodostettu.

Jotta voitaisiin valvoa erityisesti sisäisesti eriytettyjen toimintojen yhteisten kustannusten

jakoa, palvelujen veloitusterusteita ja käytettyjä lainakorkoja, edellytetään eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmien ja taseiden lisätietona julkaistavaksi näitä koskevia tietoja. Ministeriö voisi 35 §:n 1 momentin nojalla antaa määräyksiä ja ohjeita, mitä lisätietoja tulee julkaista.

Ministeriö voisi 35 §:n 1 momentin nojalla antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita, miten eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat ja taseet laaditaan ja miltä osin sisäisesti eriytettyjen toimintojen osalta kirjanpitolain säännöksiä on noudatettava.

31 §. Kunnallisen sähkölaitoksen kirjanpidollinen eriyttäminen kunnasta selkeyttää kunnan ja sähkölaitoksen välistä taloudellista suhdetta. Osakeyhtiön tilinpäätöksen kanssa vertailukelpoiset tuloslaskelma ja tase antavat mahdollisuuden verrata kunnallisen sähkölaitoksen toimintaa yhtiömuotoisiin sähköalan yrityksiin. Ne tuovat myös esiin kunnan sähkölaitostoitinnasta ottaman tuoton osakeyhtiön osingonjakoon vertailukelpoisella tavalla. Kuntayhtymältä vaaditaan samoin tuloslaskelma ja tase, jotka ovat vertailukelpoiset osakeyhtiön tilinpäätöksen kanssa. Vaatimukset koskevat kunnallisia laitoksia ja kuntayhtymiä, jotka harjoittavat verkkoluvan alaista verkkotoimintaa, sähkön myyntiä tai sähkön tuotantoa.

Kunnallisen sähkölaitoksen kirjanpidollinen eriyttäminen voidaan toteuttaa joko muodostamalla siitä erillinen yhteisö tai kirjanpidollisesti eriytetty liiketoiminta. Kirjanpidollisesti eriytetty liiketoiminta voidaan toteuttaa esimerkiksi muodostamalla kunnallisesta laitoksesta kunnallislain (979/92) 7 a §:n mukainen liikelaitos, joka noudattaa kuntaliiton suosituksen mukaista liikekirjanpitolmallia. Kunnalliskomitea on ehdotuksessaan uudeksi kuntalaiksi ehdottanut, että kirjanpitolakia sovellettaisiin myös kuntiin, mikä parantaa liikekirjanpitolmallin luotettavuutta.

32 §. Yrityksen tilintarkastajien tulee tarkastaa eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat, taseet ja niiden lisätiedot sekä antaa niistä lausunto tilintarkastuskertomuksessa. Yrityksen tilintarkastajat ovat hyvin perillä yrityksen asioista ja ovat näin luonnollinen ja soveltuva tarkastuselin.

Kunnallisilta laitoksilta ja kuntayhtymiltä vaaditaan, että tarkastuksen suorittaa ammatillinen tilintarkastaja. Tämä on sopusoinnussa kunnalliskomitean tekemän ehdotuksen kanssa, jonka mukaan vähintään yhden kunnan ja kuntayhtymän tilintarkastajista tulisi olla am-

matillinen tilintarkastaja. Ammattitilintarkastuksen pakollisuus lisäisi tilintarkastuksen luotettavuutta.

Sähkömarkkinaviranomainen voi tarvittaessa myös tarkastaa, että laskelmat on asianmukaisesti tehty.

33 §. Verkkotoiminnan tuloslaskelma ja tase ja sähkönnmyynnin tuloslaskelma lisätietoineen olisivat julkisia. Määräävässä markkina-asemassa olevan tukkusähkönnmyyjän on julkaitava sekä tukkumyynnin että vähittäismyynnin tuloslaskelma. Laskelmien julkisuus on edellytys sille, että asiakkailla ja kilpailijoilla on mahdollisuus arvioida mahdollista toimintojen välistä ristiinsubventointia ja hinnoittelun kustannusvastaavuutta.

Tuotanto toimii selkeimmin kilpailluilla markkinoilla ja sen tuloslaskelma ja tase voivat sisältää liikesalaisuuksiksi katsottavia tietoja. Tämän vuoksi tuotantotoiminnan tuloslaskelmaa ja tasetta ei edellytetä julkaitaviksi. Jotta voidaan varmistua siitä, että tuotantotoiminta toimii itsekannattavasti, edellytetään sähkönnmyynnin tuloslaskelman lisätietona ilmoitettavaksi tuotantotoiminnan taloutta ja rahoitusasemaa kuvaavia tietoja, kuten esimerkiksi tuotantotoiminnan omavaraisuusaste. Koska tuotantotoiminnan tuloslaskelman ja taseen laadintaperiaatteita ei pystytä valvomaan julkisuuden avulla, sähkömarkkinaviranomainen tarpeen mukaan tarkistaa, että laskelmat on asianmukaisesti tehty.

Ensimmäistä kertaa eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmia ja taseita esitettäessä tulee laskelmien lisätietona olla selostus niistä periaatteista, joiden mukaan aloittavat taseet on muodostettu. Tätä edellytetään myös tuotantotoiminnan aloittavasta taseesta.

Verkkotoiminnan tuloslaskelma ja tase ja sähkönnmyynnin tuloslaskelma lisätietoineen julkaitaan tilinpäätökseen kuuluvana liitetietona. Näin tiedot ovat automaattisesti julkisia ja kaupparekisteristä tai yrityksestä saatavissa. Kunnallisen liikelaitoksen tilinpäätös sekä julkaitavat eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat ja taseet lisätietoineen julkaitaan kunnan tilinpäätöksessä. Kuntayhtymänä toimivan yrityksen tiedot esitetään kuntayhtymän tilinpäätöksessä. Kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätökset ovat julkisia.

Jos sähkömarkkinalaissa eriytettäväksi vaaditut toiminnot toimivat jo erillisinä yhteisöinä, vastaavat niiden tilinpäätökset sähkömarkkinalain vaatimia sisäisesti eriytettyjen toimintojen

tuloslaskelmia ja taseita. Sähkömarkkinalain lisävaatimukset koskevat tällöin lähinnä vain tilinpäätöksen liitetietoja. Ministeriö antaa tarkemmat määräykset liitetietovaatimuksista yhteioitetyille sähköliiketoiminnoille.

34 §. Kilpailuvirasto voi kilpailunrajoituksista annetun lain 11 §:n mukaan velvoittaa määrävässä markkina-asemassa olevan yrityksen ilmoittamaan sellaiset sopimukset virastolle, jotka koskevat yrityskauppaa ja osake-enemmistöjen hankintaa ja joilla voidaan olettaa olevan merkittävää vaikutusta kilpailuolosuhteisiin. Säännöstä sovelletaan vain, jos kilpailuvirasto erikseen niin päättää. Näin ei ole toistaiseksi tehty. Sähkömarkkinalaissa on syytä täsmentää ilmoitusvelvollisuutta koskemaan velvoittavana sähköverkkotoimintaa.

Sähkömarkkinalaissa edellytettäisiin, että verkkoliiketoimintaa koskevista yrityskaupoista, fuusioista sekä sellaisista verkkoyhteisöjä koskevista osakkeiden tai osuuksien kaupoista, joissa määräysvalta siirtyy uudelle omistajalle, tulee ilmoittaa kuukauden kuluessa kilpailuvirastolle. Ilmoitusvelvollisuus ehkäisisi verkkotoimintaa koskevien yrityskauppojen ylihinnoittelua ja mahdollistaa kilpailuviranomaisen puuttumisen tarvittaessa asiaan yhteistyössä sähkömarkkinaviranomaisen kanssa.

35 §. Alan yritysten eriyttämistoimenpiteiden helpottamiseksi ja yhtenäisen menettelyn luomiseksi ministeriön on syytä antaa yksityiskohtaisemmat määräykset toimintojen eriyttämisestä edellisten pykälien perusteluissa esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti.

Ministeriö voi määrätä, että eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat ja taseet lisätietoineen ja näitä toimintoja harjoittavien yritysten tilinpäätökset tulee toimittaa sähkömarkkinaviranomaiselle.

Sähkömarkkinaviranomainen voi perustelusta syystä antaa yksittäistapauksissa poikkeuksia lain edellyttämästä eriyttämistavasta, jos sen toteuttaminen lain vaatimusten mukaisesti esimerkiksi yritysrakenteen takia on kohtuutonta. Sähkömarkkinaviranomainen antaa poikkeuslupaa haettaessa hakijan ehdotuksen perusteella päätöksen lain vaatiman eriyttämistavan sijasta käytettävästä eriyttämistavasta.

8 luku. Luvat ja ilmoitukset

36 §. Tämän lakiehdotuksen tarkoituksena on pääsääntöisesti purkaa tarveharkintaa edel-

lyttävät voimalaitosten rakentamislupamenettelyt. Kansainväliset sopimusvelvoitteet edellyttävät kuitenkin luvanvaraisuuden osittaista säilyttämistä.

Tämän pykälän nojalla säädettäisiin asetuk-sella luvanvaraiseksi öljykäyttöisten voimalai-tosten rakentaminen ja olemassa olevien voi-malaitosten muuttaminen pääasiassa öljyä käyttäviksi. Tätä edellyttää ETA-sopimuksen liitteenä oleva öljytuotteiden käytön rajoittami-sesta voimalaitoksissa annettu direktiivi. Vas-taava pykälä on jo nykyisessä sähkölaissa ja sen nojalla on sähköasetuksella säädetty direk-tiivin mukaisten voimalaitosten rakentaminen luvanvaraiseksi.

37 §. Ministeriö voisi velvoittaa voimayhtiöi-tä tai verkkoyhtiöitä informoimaan voimalai-toshankkeista ja merkittävistä siirtolaitehank-keista asianomaisia valvontaviranomaisia. Riit-tävän ajoissa saatu tieto näistä hankkeista voi olla tarpeen, jotta viranomaisen on mahdollis-ta arvioida sähköjärjestelmän kehitystä muun muassa varmuusnäkökulmasta sekä suoritua erinäisistä lupa- ja muista viranomaistehtävistä, jotka perustuvat kriisivalmius-, ydinenenergia-, ympäristö-, vesi- ja muuhun lainsäädäntöön.

Tarkoitus on, että voimalaitosten ja sähkön-siirtolaitteistojen rakentamista koskevat suun-nitelmat saadaan tulevaisuudessakin keskitetys-ti sähköalan järjestöiltä, jotka jo nykyäänkin keräävät nämä tiedot. Tämän pykälän mukai-nen menettely olisi tarpeen vain poikkeustapa-uksissa tai jos keskusjärjestöt lopettaisivat han-ketietojen kokoamisen.

38 §. Ministeriö voisi velvoittaa sähkön tuon-tia tai vientiä harjoittavia yrityksiä informoi-maan ministeriötä tuontia tai vientiä koskevista sopimuksista. Kyseinen tieto näistä sopimuk-sista saattaa olla tarpeen, jotta viranomaiset voivat arvioida sähköjärjestelmän kehitystä muun muassa varmuusnäkökulmasta. Tarkoi-tus on, että tuontia ja vientiä koskevat tiedot saadaan tulevaisuudessakin sähköalan järjes-töiltä, jotka jo nykyäänkin keräävät nämä tiedot. Tämän pykälän mukainen menettely olisi tarpeen vain poikkeustapauksissa tai jos keskusjärjestöt lopettaisivat hanketietojen ko-koamisen tai jos kansainväliset velvoitteet edel-lyttäisivät menettelyä.

9 luku. Ohjaus ja valvonta

39 §. Lain täytäntöönpanon yleinen ohjaus ja

seuranta kuuluisi ministeriölle. Ministeriölle kuuluisi myös voimalaitosten ja maan rajan ylittävien sähköjohtojen rakentamisen ja sähköntuonnin ja viennin valvonta. Se myöntäisi myös voimalaitosten ja ulkomaanjohtojen rakentamisluvat. Tämä on perusteltua, koska ministeriö valvoo jo muiden tehtäviensä vuoksi sähkönhankintakapasiteetin kehitystä eikä vastaavia tehtäviä ole perusteltua jakaa usealle viranomaiselle.

Muilta osin lain noudattamisen valvonnasta huolehtisi sähkömarkkinaviranomainen. Sähkömarkkinaviranomaisesta on tarkoitus säätää erillisellä lailla.

40 §. Valvontaviranomaisten olisi virheellisyyskiä tai laiminlyöntejä havaitessaan veloitettava rikkoja korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä.

Pykälän 2 momentin mukaan viranomaiset voisivat asettaa veloitteen tehosteeksi uhkasakon. Velvoittamispäätös ja uhkasakon asettamista koskeva päätös voitaisiin tehdä samankaltaisesti tai erikseen.

41 §. Jos joku, jolla ei ole sähköverkkolupaa, rakentaa sähköverkkoa ja käyttää sitä, olisi sähkömarkkinaviranomaisella oikeus määrätä rakentamistyö keskeytettäväksi tai kieltää sähköverkon käyttö. Samat oikeudet sähkömarkkinaviranomisella olisi myös silloin, kun joku rakentaa jakeluverkkoa toisen vastuualueelle muissa kuin 18 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tai vähintään 110 kilovoltin sähköjohtoa ilman 19 §:ssä tarkoitettua lupaa.

Ministeriöllä olisi oikeus määrätä keskeytettäväksi ilman 36 §:ssä tarkoitettua lupaa rakennettavan voimalaitoksen rakentamistyö tai kieltää ilman lupaa rakennettujen voimalaitoksen käyttö. Lain voimaan tullessa määräykset ja kiellot voisivat koskea ainoastaan öljykäyttöisiä voimalaitoksia. Ministeriöllä olisi myös oikeus keskeyttää maan rajan ylittävän vähintään 110 kilovoltin sähköjohdon rakentamistyö tai kieltää sen käyttö, jos se on rakennettu ilman 19 §:ssä tarkoitettua lupaa.

42 §. Verkonhaltijat ovat lähes aina määräävässä markkina-asemassa olevia yrityksiä. Samoin sähkön vähittäismyyjät ovat useimmiten määräävässä markkina-asemassa toimialueellaan. Myös muut sähkömarkkinoilla toimivat yritykset voivat olla määräävässä markkina-asemassa tai niihin sovelletaan kilpailunrajoituksista annetun lain kilpailunrajoituksia koskevia säännöksiä. Näiltä osin sähkömarkkinalain ja kilpailunrajoituslain soveltamisalat saat-

tavat mennä päällekkäin. Tällaisia asioita olisivat esimerkiksi verkkoyhtiön mahdollinen siirtopalvelujen kohtuuton hinnoittelu tai kieltäytyminen myymästä siirtopalveluja.

Tarkoituksenmukaista olisi, että samasta asiasta tehtäisiin vain yksi ratkaisu. Tämän vuoksi pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että sähkömarkkinaviranomainen voisi siirtää kilpailunrajoituksista annetun lain vastaisia kilpailunrajoituksia koskevat asiat käsiteltäviksi kilpailunrajoituslain mukaisesti.

Sähkömarkkinalaissa ja sen nojalla annettavissa ministeriön päätöksissä on säännöksiä ja määräyksiä muun muassa hinnoittelusta, toimintojen eriyttämisestä ja järjestelmävastuun toteuttamiseksi tarpeellisista ehdoista. Pykälään ehdotetaan sisällytettäväksi 2 momentti, jossa nimenomaisesti todettaisiin, että arvioitaessa sähkömarkkinoiden kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia on otettava huomioon myös sähkömarkkinalain säännökset sekä sen nojalla annettavat säännökset ja määräykset.

43 §. Pykälä sisältää säännöksen ministeriön ja sähkömarkkinaviranomaisen oikeudesta saada tarpeellisia tietoja sähkömarkkinoilla toimivilta toiminnanharjoittajilta. Ministeriö voisi myös määrätä tiedot toimitettavaksi suoraan esimerkiksi tilastojen pitäjälle.

44 §. Ministeriön lupapäätöksistä ja muista tämän lain mukaisen valvontatoiminnan suoritteista perittäisiin valtion maksuperustelain (150/92) mukaan määräytyvät maksut. Ne perittäisiin valvottavilta eli verkonhaltijoilta ja muilta alan yrityksiltä.

Lain noudattamisen valvonnasta vastaisi pääosin sähkömarkkinaviranomainen. Sähkömarkkinaviranomaisen toiminnan käynnistysvaiheessa ei ole riittäviä perusteita hinnoitella yksittäisiä suoritteita erikseen. Valvonnasta ja muista tehtävistä aiheutuvien kustannusten kattaminen asiakasrahoitteisesti olisikin tarkoituksenmukaisinta rahoittaa ainakin alkuvaiheessa niin, että arvioidut vuosittaiset kokonaiskustannukset jaetaan valvottavien vastattaviksi. Pykälässä säädettäisiin sen vuoksi, että toiminnasta perittävät maksut voisivat olla myös vuosimaksuja. Maksujen määrittämisessä sovellettaisiin soveltuvin osin valtion maksuperustelain säännöksiä.

Sähkömarkkinaviranomaisen toiminnan vaikiinnuttua ja kokemusten kartuttua saattaa olla tarkoituksenmukaista tehostaa kustannus-

vastaavuuden toteutumista määräämällä tietyille yksittäisille toimenpiteille suoritekohtaisesti perittävät maksut.

10 luku. Vahingonkorvaus ja rangaistukset

45 §. Sähköverkon haltija saattaa kieltäytyä liittämästä sähkönkäyttöpaikkoja tai sähköntuotantolaitoksia verkkoonsa kohtuullista korvausta vastaan tai myymästä siirtopalveluja laissa säädetyillä ehdoilla. Sähkön vähittäismyyjä saattaa puolestaan kieltäytyä toimittamasta toimialueensa asiakkaalle sähköä kohtuulliseen hintaan. Osapuolten välillä ei tällöin aina ole vielä sopimussuhdetta. Toiselle osapuolelle saattaa verkon haltijan tai myyjän menettelystä aiheutua vahinkoa.

Vahinko on useimmiten taloudellista vahinkoa, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon. Pykälän mukaan verkon haltija tai vähittäismyyjä olisi velvollinen korvaamaan virheellisestä menettelystään toiselle aiheutuneen vahingon. Vahingonkorvauskanne nostettaisiin käräjäoikeudessa.

46 §. Pykälässä säädettäisiin rangaistus luvatomasta verkkotoiminnan harjoittamisesta. Muusta sähkömarkkinalain vastaisesta verkkotoiminnan harjoittamisesta voisi kieltojen ja uhkasakon lisäksi olla jossain tapauksessa seurausena verkkoluvan peruuttaminen.

47 §. Asetuksella on tarkoitus säätää luvavaraisiksi öljykäyttöisten voimalaitosten rakentaminen ja olemassa olevien voimalaitosten muuttaminen pääasiassa öljyä käyttäviksi. Pykälässä ehdotetaan tällaisten voimalaitosten rakentaminen tai muutosten tekeminen ilman ministeriön lupaa rangaistavaksi.

48 §. Virkamiesten salassapitovelvollisuuden rikkomiseen sovelletaan rikoslain virkarikoksia koskevia säännöksiä. Liike- tai ammattisalaisuuksia voivat kuitenkin saada tietoonsa esimerkiksi tilastojenpitäjät, jotka eivät ole virkamiehiä tai julkisyhteisön työntekijöitä. Pykälän mukaan säädettäisiin rangaistus salassapitovelvollisuuden rikkomisesta myös muille kuin virkamiehille tai julkisyhteisön työntekijöille.

11 luku. Erinäiset säännökset

49 §. Merkittävä osa kunnallisista sähkölaitoksista ja kunnan omistamista yhteisömuotoi-

sista sähkölaitoksista harjoittaa nykyisin sähkölaitostoimintaa myös kyseisen kunnan rajojen ulkopuolella. Toiminta kunnan rajojen ulkopuolella on kuitenkin todettu kunnallislain kannalta tulkinnanvaraiseksi. Kun sähkömarkkinoiden kilpailua ehdotetaan nyt lisättäväksi sähkön myynnin ja tuotannon osalta, on tärkeää, että kunnallisilla laitoksilla ja kunnan omistamilla yhteisöillä on samat mahdollisuudet kilpailuun kuin muillakin yhteisöillä. Asiaa ei tulisi jättää tulevan oikeuskäytännön varaan. Tästä syystä sähkömarkkinalakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan kunta tai sen määräämisvallassa oleva yhteisö voi harjoittaa sähkön tuotantoa, sähköverkkotoimintaa ja myyntiä myös kunnan alueen ulkopuolella.

50 §. Toiminnanharjoittajat voivat joutua luovuttamaan valvontaa suorittaville tai tilastoja varten liike- tai ammatissalaisuuksiksi katsottavia hinta- ynnä muita tietoja. Pykälän mukaan näitä tietoja ei saisi ilmaista sivullisille.

51 §. Pykälä koskee poliisin velvollisuutta antaa virka-apua. Virka-apu voi tulla kysymykseen sekä sähkömarkkinaviranomaisen että ministeriön asettamien velvotteiden täytöntönnä.

52 §. Ministeriön ja sähkömarkkinaviranomaisen lupapäätöksistä samoin kuin sähkömarkkinaviranomaisen ja ministeriön 40 § ja 41 §:n nojalla antamista päätöksistä voisi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valitukseen sovellettaisiin muutoksenhausta hallintoasioissa annettua lakia (154/50).

53 §. Pykälässä määritellään ETA-maiden välistä sähkönsiirtoa koskeva menettely tilanteisiin, joissa osapuolet eivät pääse sopimukseen siirtoehdoista. Runkoverkkojen kautta tapahtuvasta sähkön siirrosta annetun direktiivin mukaan kukin osapuoli voi pyytää, että siirtoehdoista sopii komission perustama ja komission puheenjohtajalla toimiva toimielin, jossa yhteisön siirtoverkoista vastaavat yksiköt ovat edustettuina. Jos on kysymys EFTAn sisäisessä kaupassa noudatettavista siirtoehdoista, asiaa käsittelee EFTAn valvontaviranomaisen perustama ja johtama vastaava toimielin. Jos on kysymys EU:n ja jonkin EFTA-valtion välisestä kaupasta, asiaa käsitellään ETA:n sekakomitean määräämää sovittelumenettelyä noudattaen.

54 §. Lain täytäntönnäpanemiseksi tarpeelliset säännökset annettaisiin asetuksella.

12 luku. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

55 §. Siirtovelvollisuuden, 16 §:ssä tarkoitettua hinnoitteluperiaatteen (pistehinnoittelu) ja toimintojen eriyttämisen voimaantulolle varattaisiin riittävä siirtymäaika, jotta yritykset voivat sopeuttaa toimintansa uuteen tilanteeseen. Siirtovelvollisuus tulisi voimaan portaattain niin, että se koskisi ensin vain vähintään 500 kilowatin käyttöpaikkakohtaisen tehon siirtoa, ellei kysymys ole toimitusvelvollisuuden piiriin kuuluvasta sähkönsiirrosta. Vuoden 1997 alusta siirtovelvollisuus koskisi myös alle 500 kilowatin sähkönsiirtoja.

Sähkömarkkinalain 16 §:n mukaisia hinnoitteluperiaatteita verkonhaltijoiden tulisi noudattaa vuoden 1996 alusta Tätä ennen ne saisivat soveltaa valitsemaansa tilapäistä hinnoittelua. Toimintojen kirjanpidollinen eriyttäminen tulisi toteuttaa yrityksissä niin ikään 1 päivästä tammikuuta 1996 lähtien tai, jos yrityksen tilikausi on tuolloin kesken, seuraavan tilikauden alusta. Eriyttämisen määräaika voitaisiin pidentää enintään yhdellä vuodella, jos sen noudattaminen jossakin tapauksessa on kohtuutonta.

56 §. Lailla kumottaisiin sähkölain ja sähköasetuksen sähköhuoltoa koskevat säännökset sekä sähköenergian siirtämisestä maan rajojen yli annettu laki. Samoin kumottaisiin sähkölain sähköhuoltoa koskevien säännösten nojalla annetut maksuasetus ja ministeriön päätökset sekä valtioneuvoston hyväksymät yleiset sähköhuollolliset tavoitteet.

Ministeriön voimassa olevan sähkölain nojalla antamaa päätöstä yleisistä sähköntoimitusehdoista sovelletaan nykyisin sähkölaitoksen toimittaessa sähköä sähkönkäyttäjille pienjännitteellä. Sähkömarkkinalain nojalla ministeriö määräisi liittymisehdot ja sähkönmyyntiehdot, joita sovellettaisiin liittymissopimuksiin ja myyntisopimuksiin, jotka tehdään jakeluverkon piiriin enintään 20 kilovoltin jännitteellä liittyvien sähkön käyttäjien kanssa. Liittyjät ja käyttäjät voisivat olla myös muita kuin niitä, joille toimitetaan sähköä pienjännitteellä, koska myös 20 kilovoltin suurjänniteliittymät tulisivat ministeriön määräämien ehtojen soveltamisalaan.

Liittymisehtojen ja myyntiehtojen ensisijaisena tavoitteena on turvata liittyjälle ja sähkön käyttäjälle kohtuulliset sopimusehdot. Liittymisehdoissa ja myyntiehdoissa säänneltäisiin samoja asioita kuin voimassa olevissa yleisissä

sähköntoimitusehdoissa. Niissä on tarkoitus ottaa huomioon myös yleisissä sähköntoimitusehdoissa ja niiden soveltamiskäytännössä ilmenneet epäkohdat.

Edellä mainituista syistä olisi perusteltua, että ministeriön sähkömarkkinalain nojalla määräämiä liittymisehtoja ja myyntiehtoja sovellettaisiin ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin, mikäli ne ovat asiakkaan kannalta kohtuullisemmat kuin voimassa olevat sopimusehdot. Liittymisehdot ja sähkönmyyntiehdot korvaisivat lähes kokonaan voimassa olevat yleiset sähköntoimitusehdot myös ennen lain voimaantuloa tehtyjen sopimusten osalta.

Sähkölaitoksille ennen lain voimaantuloa luovutettuihin vakuuksiin ei kuitenkaan puututtaisi. Selvyyden vuoksi myös säädettäisiin, että liittymismaksun palauttamiseen sovelletaan aikaisempia sopimusehtoja. Yleisten sähköntoimitusehtojen liittymissopimuksen 4.6. kohdassa on määrätty, että sopimuksen päättyessä liittymismaksu palautetaan liittyjälle, lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa se kattaa ainoastaan liittymisjohdon rakentamiskustannuksia.

Nykyisen sähkölain mukaan tämän lakiehdotuksen 19 §:ssä tarkoitettu johtohanke sisällytetään sähköhuollon aluesuunnitelmaan tai sen rakentamisesta tehdään ilmoitus ministeriölle. Hanke voidaan toteuttaa suunnitelman tai ilmoituksen mukaisesti, ellei ministeriö painavasta syystä katso, ettei hanketta tulisi toteuttaa suunnitellulla tavalla. Ministeriön tulee tällöin kohtuullisessa ajassa ilmoittaa tästä rakennuttajalle ja aluetoimikunnalle ja käynnistää asiasta viipymättä neuvottelut.

Sellainen johtohanke, joka on ilmoitettu ministeriölle sähkölain mukaisesti ja johon ministeriöllä ei ole huomauttamista, voitaisiin toteuttaa ilman sähkömarkkinalain mukaista lupaa, jos sen rakentaminen aloitetaan kolmen vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Jos ministeriö on käynnistänyt hankkeesta sähkölain mukaiset neuvottelut, hankkeelle on pyydettyvä sähkömarkkinalain mukainen lupa. Siirtymäsäännöksessä rakentamisen aloittamisella tarkoitetaan paitsi varsinaisten rakennusteknillisten töiden aloittamista myös muita sellaisia toimenpiteitä, joista aiheutuisi rakennuttajalle kohtuutonta taloudellista menetystä, mikäli lupa evättäisiin. Tällaisia toimenpiteitä olisivat muun muassa pääkomponenttien sitovat tilaukset ja johtoalueen raivaustöiden aloittaminen.

Siltä varalta, että sähkömarkkinaviranomais-
ta ei olisi perustettu tai sen tehtäviä säädetty
jollekin olemassa olevalle viranomaiselle tämän
lain tullessa voimaan, säädettäisiin, että kaup-
pa- ja teollisuusministeriö hoitaisi tilapäisesti
sen tehtäviä.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Sähkömarkkinalain nojalla annettaisiin säh-
kömarkkina-asetus. Sähkömarkkina-asetukses-
sa olisi tarkemmat säännökset muun muassa
sähköverkkoluvan ja sähköjohdon rakentamis-
luvan hakemisesta, sähkön siirtovelvollisuuden
ja siirtohinnoittelun voimaantulosta, sähkön
mittauksesta ja toimintojen eriyttämisestä. Säh-
kömarkkina-asetuksella säädettäisiin sähkö-
markkinalain 36 §:n nojalla uusien öljykäyttöis-
ten voimalaitosten rakentaminen ja olemassa
olevien voimalaitosten muuttaminen öljykäyt-
töisiksi luvanvaraiseksi. Luonnos sähkömark-
kina-asetukseksi on esityksen liitteenä.

Tarvittaessa annettaisiin sähkömarkkinalain
2 §:n nojalla asetus siitä, miten puolustushallin-
non sähköverkkojen ja voimalaitosten osalta
voitaisiin poiketa lain säännöksistä.

Sähkömarkkinalain nojalla ministeriö antaisi
useita päätöksiä. Näitä olisivat muun muassa
päätökset liittymishdoista ja sähkönmyyntieh-
doista. Ministeriö antaisi määräyksiä myös
sähkön hintaan liittyvien tietojen julkaisemisesta,
eriytettyjen toimintojen tuloslaskelman ja
taseen lisätiedoista sekä tilastotietojen ilmoitta-
misesta. Ministeriön ja sähkömarkkinaviran-
omaisen suoritteista perittävistä maksuista an-
netaisiin ministeriön päätös.

Ministeriö voi tarvittaessa antaa määräyksiä
muun muassa siirtohinnoittelun soveltamisesta,
siirto- ja myyntihintojen ilmoittamisesta sähkö-
markkinaviranomaiselle, toimintojen eriyttämi-
sen toteuttamisesta sekä voimalaitosten ja säh-
könsiirtolaitteistojen rakentamissuunnitelmien
ja tuontia ja vientiä koskevien sopimusten
ilmoittamisesta viranomaisille.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivä-
nä kesäkuuta 1995. Sähkön siirtovelvoite tulisi
voimaan asteittain niin, että lain voimaan
tullessa se koskisi vain vähintään 500 kilowatin

käyttöpaikkakohtaisen tehon siirtoja ja kaikkia
sähkönkäyttäjää 1 päivästä tammikuuta 1997
lähtien. Sähkömarkkinalain mukaisia hinnoit-
teluperiaatteita verkonhaltijoiden tulisi noudat-
taa 1 päivästä tammikuuta 1996 lähtien. Toi-
mintojen kirjanpidollinen eriyttäminen tulisi
toteuttaa yrityksissä niin ikään 1 päivästä
tammikuuta 1996 lähtien tai, jos yrityksen
tilikausi on tuolloin kesken, seuraavan tilikau-
den alusta. Eriyttämisen määräaika voitaisiin
pidentää enintään yhdellä vuodella, jos sen
noudattaminen jossakin tapauksessa on koh-
tuutonta.

4. Säättämisjärjestys

Sähkömarkkinalakiehdotuksessa on eräitä
säännöksiä, joita on syytä tarkastella hallitus-
muodon 6 §:ssä säädetyin omaisuuden suojan
kannalta.

Lakiehdotuksen 10 §:n mukaan verkonhalti-
jan on korvausta vastaan myytävä sähkön
siirtopalveluja niitä tarvitseville verkkonsa siir-
tokyvyn rajoissa. Säännöksellä rajoitettaisiin
omistajan vapaata määräämisvaltaa sen suh-
teen, kenelle hän voi myydä sähkön siirron
edellyttämiä verkkopalveluja ja millä ehdoin
myynnin tulee tapahtua. Ehdotettu säännös ei
siirrä pysyvästi sähköverkon omistusta eikä
käyttöoikeutta toiselle ennalta yksilöidylle su-
jektille. Siirtovelvollisuus merkitsee siten sellais-
ta omaisuuden käyttörajoitusta, jota tulee ar-
vioida hallitusmuodon 6 §:n 1 momentin poh-
jalta.

Sähkön siirtäminen on sähköverkon norma-
alia, kohtuullista ja järkevää käyttöä. Sähköver-
kon omistajalle ei synny taloudellista menetystä
siinä, että hän joutuu korvausta vastaan myy-
mään sähkön siirron edellyttämiä verkkopalve-
luja, olipa kysymys kenen tahansa sähköstä.

Sähköverkkotoiminta on luvanvaraista toi-
mintaa. Jakeluverkon osalta verkonhaltijalle
määrätään maantieteellinen vastuualue, jossa
sillä on pääsääntöisesti yksinoikeus rakentaa
jakeluverkkoa. Jakeluverkkoa suurempien säh-
köjohtojen rakentamiseen tarvitaan viranomai-
sen lupa, jonka myöntämisen edellytyksenä on
sähköjohdon tarpeellisuus sähkön siirron tur-
vaamiseksi. Tämä ehkäisee rinnakkaisten säh-
köjohtojen rakentamista. Yhteiskunnan koko-
naisedun ja sähkömarkkinoiden muiden osa-
puolien kannalta on tärkeätä, ettei verkkolu-
vanhaltijoiden kilpailulta suojattua asemaa

käytetä väärin. Siirtovelvollisuuden asettaminen on siten yleisen edun mukaista. Lakiehdotuksen 10 § ei siten olisi ristiriidassa hallitusmuodon 6 §:n kanssa.

Lakiehdotuksen 8 §:n mukaan sähkömarkkinaviranomainen voi sähköverkkoluvan peruuttamisen jälkeen päättää verkon siirtämisestä korvausta vastaan toiselle, jollei sen siirtämisestä toiselle verkonhaltijalle sovita. Korvauksen perusteisiin ja määrittämiseen sovelletaan kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annettua lakia (lunastuslaki). Kysymys on tilanteesta, jossa omaisuutta voidaan omistajan vastustuksesta huolimatta siirtää pysyvästi toiselle subjektille. Säännöstä tulee siten arvioida hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin pohjalta eli on arvioitava, täyttyvätkö pakkolunastuksen edellytykset.

Säännöksen tarkoituksena on ylläpitää sähköverkkotoimintaa silloin, kun verkkolupa pe-

ruutetaan. Sähköverkkotoiminta on yleisen tarpeen vaatimaa. Ensisijaisena vaihtoehtona on verkon siirtämisestä sopiminen. Viranomaisen toimesta siirto tapahtuu vasta, jos sopimusta ei synny. Myös täyden korvauksen vaatimus täyttyy, koska 8 §:ssä viitataan lunastuslain korvaustasoon, joka täyttää hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin vaatimuksen täydestä korvauksesta. Lakiehdotuksen 8 §:n 2 momentin säännös voidaan siis säätää tavallisella lailla, koska hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin edellytykset täyttyvät.

Edellä mainituilla perusteilla laki voidaan säätää tavallisen lain säätämisestä määrättyssä järjestyksessä. Asiassa voi kuitenkin olla syytä pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Sähkömarkkinalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Tämän lain tarkoituksena on varmistaa edellytykset tehokkaasti toimiville sähkömarkkinoille siten, että kohtuuhintaisen ja riittävän hyväälaatuksen sähkön saanti voidaan turvata. Sen saavuttamisen ensisijaisina keinoina ovat terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaaminen sähkön tuotannossa ja myynissä sekä kohtuullisten ja tasapuolisten palveluperiaatteiden ylläpito sähköverkkojen toiminnassa.

Sähkömarkkinoilla toimivien yritysten tehtäviin kuuluu huolehtia asiakkaitensa sähkönhankintaan liittyvistä palveluista sekä edistää omassa ja asiakkaitensa toiminnassa sähkön tehokasta ja säästävää käyttöä.

2 §

Tätä lakia sovelletaan sähkömarkkinoihin, joilla tarkoitetaan sähkön tuotantoa, tuontia, vientiä, siirtoa ja myyntiä.

Tämän lain säännöksistä voidaan poiketa puolustushallinnon sähköverkkojen ja voimalaitosten osalta siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

3 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *sähköverkolla* toisiinsa liitetyistä sähköjohdoista, sähköasemista sekä muista tarvittavista sähkölaitteista ja sähkölaitteistoista muodostettua kokonaisuutta, joka on tarkoitettu sähkön siirtoon tai jakeluun;

2) *jakeluverkolla* sähköverkkoa, jonka nimellislisjännite on pienempi kuin 110 kilovoltia;

3) *liittymisjohdolla* yhtä liittyjää varten rakennettua lyhyttä sähköjohtoa, jolla liittyjä liitetään jakeluverkkoon;

4) *sähkön tukkumyynnillä* sähkön myyntiä vähittäismyyjille ja suurille sähkön käyttäjille;

5) *sähkön vähittäismyynnillä* sähkön myyntiä jakeluverkonhaltijan jakeluverkon kautta välittömästi sähkönkäyttäjille;

6) *sähköverkkotoiminnalla* sähköverkon asettamista vastiketta vastaan sähkönsiirtoa ja muita verkon palveluja tarvitsevien käyttöön;

sähköverkkotoimintaan kuuluvat myös sellainen sähköverkon suunnittelu, rakentaminen, ylläpito ja käyttö, asiakkaiden sähkölaitteiden liittäminen verkkoon, sähkön mittaus ja muut sellaiset sähkön siirtoon tarvittavat toimenpiteet, jotka ovat tarpeen sähkönsiirtoa ja muita verkon palveluja varten;

7) *sähkön siirrolla* sähkön kuljettamista sähköverkossa sähkökaupan osapuolien välillä;

8) *verkonhaltijalla* (sähköverkkoluvan haltijalla) yhteisöä tai laitosta, jolla on hallinnassaan sähköverkkoa ja joka harjoittaa luvanvaraista sähköverkkotoimintaa;

9) *jakeluverkonhaltijalla* (jakeluverkkoluvan haltijalla) verkonhaltijaa, jolla on hallinnassaan jakeluverkkoa ja joka harjoittaa luvanvaraista sähköverkkotoimintaa;

10) *sähkönmyyjällä* henkilöä, yhteisöä tai laitosta, joka myy sähköä;

11) *vähittäismyyjällä* sähkönmyyjää, joka harjoittaa sähkön vähittäismyyntiä;

12) *ministeriöllä* kauppa- ja teollisuusministeriötä; sekä

13) *sähkömarkkinaviranomaisella* viranomaisella, jonka tehtävänä on sähkömarkkinoiden valvonta tämän lain mukaisesti.

2 luku

Sähköverkkolupa

4 §

Sähköverkkotoimintaa saa harjoittaa vain sähkömarkkinaviranomaisen antamalla luvalla (sähköverkkolupa). Lupa myönnetään toistaiseksi tai erityisestä syystä määräajaksi. Lupa voidaan myöntää yhteisölle tai laitokselle.

Luvanvaraista ei kuitenkaan ole sellainen asetuksella tarkemmin määriteltävä sähköverkkotoiminta, jolla on vähäinen merkitys. Lisäksi sähkömarkkinaviranomainen voi yksittäistapauksissa vapauttaa määräajaksi tai toistaiseksi verkonhaltijan luvanvaraisuudesta, jos verkonhaltijan sähköverkolla on vähäinen merkitys sähkön siirron kannalta.

5 §

Lupa myönnetään, jos luvanhakijalla on

tekniset, taloudelliset ja organisatoriset edellytykset huolehtia hakemastaan sähköverkkotoiminnasta siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Lupaan voidaan liittää toiminnan kannalta tarpeellisiksi katsottavia ehtoja.

Lupaa ei voida siirtää toiselle yhteisölle tai laitokselle.

6 §

Jakeluverkonhaltijalle annettavassa sähköverkkoluvassa määritetään luvanhaltijalle maantieteellinen vastuualue jakeluverkon osalta.

Luvanhaltija voi sopia toisen luvanhaltijan kanssa vastuualueen muutoksesta. Muutoksesta on ilmoitettava alueen liittyjille ja sähkömarkkinaviranomaiselle siten kuin ministeriö määrää.

Myös sähkömarkkinaviranomainen voi painavasta syystä muuttaa vastuualuetta.

Se luvanhaltija, jonka vastuualuetta siirtyy toiselle luvanhaltijalle, on vastuussa alueesta siihen saakka, kunnes siirrosta on asianmukaisesti ilmoitettu sähkömarkkinaviranomaiselle ja alueen liittyjille.

7 §

Sähkömarkkinaviranomainen voi peruuttaa sähköverkkoluvan:

1) jos luvanhaltija lopettaa sähköverkkotoiminnan;

2) jos luvanhaltija ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä tai ehtoja; tai

3) jos luvanhaltija toistuvasti ja oleellisesti rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

8 §

Jos sähköverkkolupa peruutetaan, sähkömarkkinaviranomaisen on tarvittaessa päätettävä niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä kyseisen verkkotoiminnan ylläpitämiseksi.

Jollei verkon siirtämisestä toiselle verkonhaltijalle sovita, sähkömarkkinaviranomainen voi päättää siirrosta korvausta vastaan. Korvauksen perusteiden ja määräämisen suhteen on noudatettava, mitä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetussa laissa (603/77) säädetään lunastuskorvauksesta.

3 luku

Verkkotoiminnan yleiset velvoitteet ja hinnoitteluperiaatteet

9 §

Verkonhaltijan tulee ylläpitää, käyttää ja kehittää sähköverkkooaan sekä yhteyksiä toisiin verkkoihin asiakkaiden kohtuullisten tarpeiden mukaisesti ja turvata osaltaan riittävän hyvälaatuisen sähkön saanti asiakkaille (verkon kehittämisvelvollisuus).

Verkonhaltijan tulee pyynnöstä ja kohtuullista korvausta vastaan liittää verkkoonsa tekniset vaatimukset täyttävät sähkönkäyttöpaikat ja sähköntuotantolaitokset toiminta-alueellaan (liittämisvelvollisuus).

Jakeluverkonhaltijan tulee ministeriön määräämien sähkönkäyttäjryhmien osalta noudattaa ministeriön määräämiä liittymisehtoja, joissa määritellään verkonhaltijan ja asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet.

10 §

Verkonhaltijan on korvausta vastaan myytävä sähkön siirtopalveluja niitä tarvitseville verkkonsa siirtokyvyn rajoissa (siirtovelvollisuus).

Ministeriö voi tarvittaessa määrätä sähkön siirtopalveluun sovellettavat ehdot, joita jakeluverkonhaltijan on noudatettava ministeriön määräämien sähkönkäyttäjryhmien osalta. Ehdoissa määritellään verkonhaltijan ja asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet.

11 §

Ministeriö voi määrätä, että sähkön siirtoa koskevista pyynnöistä, neuvottelujen aloittamisesta ja niiden tuloksista on ilmoitettava sähkömarkkinaviranomaiselle ja kansainvälisille järjestöille, jos Suomen kansainväliset sopimusvelvoitteet sitä edellyttävät.

12 §

Verkonhaltijan tulee julkaista verkkopalvelujensa yleiset myyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet.

13 §

Ministeriö voi määrätä verkonhaltijan ilmoittamaan verkkopalvelujensa voimassa olevat myyntiehdot ja -hinnat ja niiden määräytymisperusteet sähkömarkkinaviranomaiselle tai valtuuttamalleen yhteisölle.

Verkonhaltijan tulee julkaista verkkopalvelu-

jensa hintatasoa sekä verkkotoiminnan tehokkuutta, laatua ja kannattavuutta kuvaavia tunnuslukuja ministeriön määräyksen mukaisesti. Ministeriö voi määrätä verkonhaltijan ilmoittamaan tiedot sähkömarkkinaviranomaiselle tai valtuuttamalleen yhteisölle.

14 §

Verkkopalvelujen myyntihintojen ja -ehtojen sekä niiden määräytymisperusteiden on oltava tasapuolisia ja syrjimättömiä kaikille verkon käyttäjille. Niistä saa poiketa vain erityisistä syistä.

Verkkopalvelujen hinnoittelun on oltava kohtuullista.

Verkkopalvelujen hinnoittelussa ei saa olla perusteettomia tai sähkökaupan kilpailua ilmeisesti rajoittavia ehtoja tai rajoituksia. Siinä on kuitenkin otettava huomioon sähköjärjestelmän toimintavarmuuden ja tehokkuuden vaatimat ehdot.

15 §

Verkonhaltija saa sisällyttää siirtotariffiin lukumääräisesti suurille sähkökäyttäjärhymlle yleisesti tarjoamiensa energiansäätöpalveluiden kohtuulliset kustannukset.

16 §

Verkonhaltijan on osaltaan järjestettävä edellytykset sille, että asiakas voi sopia kaikista verkkopalveluista sen verkkonhaltijan kanssa, jonka verkkoon on liittynyt.

Verkonhaltijan on osaltaan järjestettävä edellytykset sille, että asiakas saa asianomaiset maksut suorittamalla oikeuden käyttää liittymispisteestään käsin koko maan sähköverkkoa, ulkomaanyhteyksiä lukuunottamatta (pistehinnoittelu).

Jakeluverkossa verkkopalvelujen hinta ei saa riippua siitä, missä asiakas maantieteellisesti sijaitsee verkkonhaltijan vastuualueella.

Ministeriö voi antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä pistehinnoittelun periaatteiden soveltamisesta.

4 luku

Järjestelmävastuu

17 §

Sähkömarkkinaviranomainen määrää sähköverkkoluvassa yhden tai useamman keskeisen kantaverkonhaltijan vastaamaan siitä, että säh-

kön tuotanto- ja siirtojärjestelmää ylläpidetään ja käytetään teknisesti tarkoituksenmukaisella tavalla (järjestelmävastuu).

Järjestelmävastuussa oleva kantaverkonhaltija voi asettaa järjestelmävastuun toteuttamiseksi tarpeellisia ehtoja verkkoonsa liitettyjen voimalaitosten ja muiden verkkojen käyttämiselle.

5 luku

Sähköverkon rakentaminen

18 §

Jakeluverkonhaltijalla on yksinoikeus rakentaa jakeluverkkoa vastuualueellaan.

Muut saavat rakentaa vastuualueelle jakeluverkkoa, jos:

1) kysymyksessä on sähkönkäyttäjän liittymisjohto;

2) kysymyksessä on kiinteistön tai sitä vastaavan kiinteistöryhmän sisäinen verkko; tai

3) verkonhaltija antaa toiselle suostumuksen verkon rakentamiseen.

Edellä 2 momentissa tarkoitettut verkot tulee kohtuullisilla liittämisehdoilla liittää verkkonhaltijan verkkoon, mikäli ne täyttävät verkkonhaltijan asettamat kohtuulliset rakenteelliset vaatimukset. Verkonhaltijalla on oikeus peria kohtuullinen korvaus verkon liittämisestä ja käytöstä aiheutuvien kustannusten kattamiseksi.

19 §

Nimellisjännitteeltään vähintään 110 kilovoltin sähköjohdon rakentamiseen on pyydetävä sähkömarkkinaviranomaisen lupa. Maan rajan ylittävän, nimellisjännitteeltään vähintään 110 kilovoltin johdon rakentamiseen on pyydetävä ministeriön lupa.

Lupaa ei kuitenkaan tarvita kiinteistön sisäisen sähköjohdon rakentamiseen.

Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että sähköjohdon rakentaminen on sähkön siirron turvaamiseksi tarpeellista. Maan rajan ylittävän johdon rakentamisen edellytyksenä on lisäksi, että sen rakentaminen on muutoinkin sähkömarkkinoiden kehityksen kannalta taroituksenmukaista.

Luvassa ei määritellä sähköjohdon reittiä. Ennen luvan myöntämistä ei johtoreitille tarvitse olla 21 §:n mukaista aluevarausta tai kunnan suostumusta.

20 §

Lupahakemuksessa on esitettävä asetuksella

säädettävät ja ministeriön tarkemmin määräämät tiedot ja selvitykset.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetussa laissa (468/94) tarkoitettua hanketta koskevaan lupahakemukseen on liitettävä mainitun lain mukainen arviointiselostus.

Lupapäätöksestä on käytävä ilmi, miten ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain mukainen arviointi on otettu huomioon.

21 §

Jos nimellisjännitteeltään vähintään 110 kilovoltin sähköjohto rakennetaan muualle kuin kaavassa tätä varten varatulle alueelle tai jos tällaista aluevarausta ei kaavassa ole, johtoreitille tulee saada kunnan suostumus. Ilman pätevää syytä ei suostumusta kuitenkaan saa evätä eikä sen myöntämiselle aseta ehtoja, jos epäamisestä tai ehdoista aiheutuu sähkön siirron turvaamiselle tai hakijalle kohtuutonta haittaa.

6 luku

Sähkön myynti ja sähkönkäyttäjän asema

22 §

Määräävässä markkina-asemassa olevan sähkön vähittäismyyjän on toimitettava sähköä kohtuulliseen hintaan asiakkaan sitä pyytäessä, jos asiakkaalla ei ole muita taloudellisesti kilpailukykyisiä sähkönhankintamahdollisuuksia sähköverkon kautta (toimitusvelvollisuus).

Sähkömarkkinaviranomainen voi määrätä vähittäismyyjän toimittamaan sähköä sähkönkäyttäjälle, jos sähkönkäyttäjällä ei ole muuten mahdollisuutta saada sähköä.

23 §

Vähittäismyyjällä tulee olla julkiset vähittäismyyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet toimitusvelvollisuuden piirissä oleville asiakkaille. Niissä ei saa olla kohtuuttomia tai sähkökaupan kilpailua rajoittavia ehtoja tai rajoituksia.

Ministeriö voi määrätä vähittäismyyjät toimittamaan voimassa olevat vähittäismyyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet sähkömarkkinaviranomaiselle tai valtuutetun yhteisölle.

24 §

Sähkömyyjän tulee ministeriön määräämäl-

lä tavalla esittää laskutuksessa asiakkailleen erittely siitä, miten sähkön hinta muodostuu.

Vähittäismyyjien tulee julkaista sähkön keskimääräistä hintatasoa kuvaavia tietoja ministeriön määräämällä tavalla.

25 §

Verkonhaltijan on järjestettävä toimitetun sähkön mittaus asianmukaisella tavalla siten kuin asetuksella säädetään.

Asiakkaan tulee maksaa jakeluverkonhaltijalle aiheuttamansa kohtuulliset mittaus- ja laskutuskustannukset.

Myyjän tulee tehdä jakeluverkonhaltijan kanssa sopimus, jolla sovitaan myyjän ja jakeluverkonhaltijan välisestä yhteistyöstä ja vaakuuksista. Ministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita sopimuksen sisällöstä.

26 §

Vähittäismyyjän tulee ministeriön määräämien sähkönkäyttäjryhmien osalta noudattaa ministeriön määräämiä sähkömyyntiehtoja, joissa määritellään sähkömyyntiin liittyvät myyjän ja asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet.

27 §

Toimitusvelvollisuuden piirissä olevalla asiakkaalla tulee olla mahdollisuus tehdä vähittäismyyjän kanssa sopimus, joka sisältää sähkömyynnin lisäksi sähkön siirron edellyttämän verkkopalvelun. Tällöin myyjä vastaa asiakkaaseen nähden myös verkkopalvelusta. Sopimukseen sovelletaan ministeriön hyväksymiä sähkömyyntiehtoja.

28 §

Sähkötoimitus voidaan keskeyttää, jos sähkön käyttäjä huomautuksesta huolimatta laiminlyö sähkön vähittäismyyjälle tai jakeluverkonhaltijalle tulevien maksujen suorittamisen tai muuten oleellisesti rikkoo sähkön myynnistä tai verkkopalvelusta tehdyn sopimuksen ehtoja. Ministeriö määrää tarkemmin vähittäismyyjän oikeudesta keskeyttää sähkötoimitus sekä ennen keskeyttämistä annettavasta huomautuksesta ja keskeytysilmoituksesta 26 §:ssä tarkoitetuissa sähkömyyntiehdoissa.

Sähkötoimitusta ei voida maksujen laiminlyönnin vuoksi keskeyttää vakituisena asuntona käytettävästä rakennuksesta tai sen osasta, jonka lämmitys on riippuvainen sähköstä, lokakuun alun ja huhtikuun lopun välisenä aika-

na ennen kuin on kulunut neljä kuukautta laiminlyödyn maksun eräpäivästä.

7 luku

Toimintojen eriyttäminen

29 §

Verkonhaltijan ja sähkönmyyjän on kirjanpidollisesti eriytettävä määräävässä markkina-asetuksessa olevat sähköliiketoiminnot muista liiketoiminnoista siten kuin jäljempänä ja asetuksessa tarkemmin säädetään.

30 §

Eriytettäville sähköliiketoiminnoille on laadittava tilikausittain tuloslaskelma ja pääomavaltaisille toiminnoille lisäksi tase. Tuloslaskelma ja tase, joiden tulee olla yrityksen kirjanpidosta johdettavissa, on laadittava soveltuvin osin kirjanpitolain (655/73) säännösten mukaisesti.

31 §

Sähköliiketoimintaa harjoittava kunnallinen laitos tai kuntayhtymä tulee eriyttää kirjanpidollisesti kunnasta ja sille tulee laatia tilikausittain osakeyhtiön tilinpäätöksen kanssa vertailukelpoinen tuloslaskelma ja tase.

32 §

Yrityksen tilintarkastajien tulee tarkastaa eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat, taseet ja niiden lisätiedot. Heidän tulee antaa tilintarkastuskertomuksessa lausunto siitä, ovatko eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat ja taseet ja niiden lisätiedot tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten mukaiset.

Kunnallisessa laitoksessa tai kuntayhtymässä tulee ammatillisen tilintarkastajan tarkastaa yrityksen tilinpäätös sekä eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat, taseet ja niiden lisätiedot. Hänen tulee antaa kunnan tai kuntayhtymän tilintarkastuskertomuksessa lausunto siitä, ovatko yrityksen tilinpäätös ja eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat, taseet ja niiden lisätiedot tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten mukaiset.

33 §

Eriytetyistä toiminnoista verkkotoiminnan tuloslaskelma ja tase sekä sähkön myynnin tuloslaskelma lisätietoineen ovat julkisia ja esitetään yrityksen tilinpäätökseen sisältyvänä

liitetietona. Sähköliiketoimintaa harjoittavan kunnallisen laitoksen tilinpäätös sekä eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat ja taseet lisätietoineen tulee esittää kunnan tilinpäätöksessä.

34 §

Sähköverkkotoimintaa harjoittavan liikkeen hankkimista, verkkotoimintaa harjoittavan yhteisön osake- tai osakkuusenemmistön ostamista tai sähköverkkotoimintaa koskevan määräysvallan muuta hankkimista koskevista sopimuksista on ilmoitettava kilpailuvirastolle kuukauden kuluessa sopimuksen solmimisesta.

35 §

Ministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita siitä, miten toimintojen eriyttäminen toteutetaan sekä miten eriytettävien toimintojen tuloslaskelmat ja taseet laaditaan ja mitä niiden lisätietoina annetaan sekä miten nämä tiedot julkaistaan.

Ministeriö voi lisäksi velvoittaa, että eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat ja taseet lisätietoineen ja toimintoja harjoittavien yritysten tilinpäätökset toimitetaan sähkömarkkinaviranomaiselle.

Sähkömarkkinaviranomainen voi perustelusta syystä myöntää yksittäistapauksissa poikkeuksia tämän lain vaatimasta toimintojen eriyttämistavasta, jos sen toteuttaminen lain vaatimusten mukaisesti on kohtuutonta.

8 luku

Luvat ja ilmoitukset

36 §

Asetuksella voidaan säätää, että voimalaitoksen rakentamiseen ja voimalaitoksessa käytettävän polttoaineen muuttamiseen toiseksi on pyydetävä ministeriön lupa, jos Suomen kansainväliset sopimusvelvoitteet sitä edellyttävät.

Lupa myönnetään niillä edellytyksillä ja siihen liitetään ne ehdot, joita Suomen kansainväliset sopimusvelvoitteet edellyttävät, siten kuin asetuksella säädetään.

37 §

Ministeriö voi määrätä, että voimalaitoksen rakentamissuunnitelmasta ja rakentamisesta on ilmoitettava ministeriölle ja vastaavasti sähkön siirtolaitteiston rakentamissuunnitelmasta ja rakentamisesta sähkömarkkinaviranomaiselle. Il-

moituksessa on annettava hankkeesta ministeriön määräämät tiedot.

38 §

Ministeriö voi määrätä, että sähkön tuontia ja vientiä koskevista sopimuksista on ilmoitettava ministeriölle. Ilmoituksessa on annettava ministeriön määräämät tiedot.

9 luku

Ohjaus ja valvonta

39 §

Lain täytäntöönpanon yleinen ohjaus ja seuranta kuuluu kauppa- ja teollisuusministeriölle.

Sähkömarkkinaviranomaisen tehtävänä on valvoa tämän lain sekä sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista. Voimalaitosten ja maan rajan ylittävien sähköjohdotien rakentamista, voimalaitoksissa käytettävän polttoaineen muuttamista toiseksi sekä sähkön tuontia ja vientiä valvoo kuitenkin ministeriö.

40 §

Jos joku rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, valvontaviranomaisen on velvoitettava hänet korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä.

Valvontaviranomainen voi asettaa 1 momentissa tarkoitetun päätöksensä tehosteeksi uhkasakon.

41 §

Sähkömarkkinaviranomaisella on oikeus määrätä keskeytettäväksi sähköverkon rakentaminen tai kieltää sen käyttö lukuun ottamatta maan rajan ylittävää sähköjohtoa, jos rakentamistyö on aloitettu tai sähköverkko on rakennettu ilman tämän lain mukaista lupaa tai oikeutta.

Ministeriöllä on oikeus määrätä keskeytettäväksi voimalaitoksen ja maan rajan ylittävän sähköjohdon rakentaminen tai kieltää sen käyttö, jos rakentaminen on aloitettu taikka voimalaitos tai sähköjohto on rakennettu ilman tämän lain mukaista lupaa.

42 §

Jos sähkömarkkinaviranomaisen käsiteltävänä oleva asia koskee menettelyä, joka saattaa rikkoa kilpailunrajoituksista annetun lain (480/92) kilpailunrajoituksia koskevia säännök-

siä, sähkömarkkinaviranomainen voi siirtää asian kilpailunrajoituksia koskevilta osin käsiteltäväksi kilpailunrajoituksista annetun lain mukaisesti.

Sähkömarkkinoilla ilmeneviä kilpailunrajoituksia ja niiden vahingollisia vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon myös tämän lain ja sen nojalla annetut säännökset ja määräykset.

43 §

Sähköverkkotoimintaa, sähkön myyntiä, tuotantoa, tuontia tai vientiä harjoittavan henkilön, yhteisön tai laitoksen on annettava ministeriölle ja sähkömarkkinaviranomaiselle sekä ministeriön määräämälle yhteisölle tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi tai kansainvälisten sopimusvelvoitteiden täyttämiseksi tarpeellisia tilasto- ja muita tietoja.

44 §

Ministeriön ja sähkömarkkinaviranomaisen tämän lain nojalla suorittamista valvonta- ja muista tehtävistä aiheutuneet kustannukset peritään valvottavilta.

Maksut, joiden määräämisessä noudatetaan soveltuvin osin valtion maksuperustelain (150/92) säännöksiä, ovat yksittäisistä toimenpiteistä määrättäviä maksuja tai ministeriön määräämin perustein kannettavia vuosimaksuja.

10 luku

Vahingonkorvaus ja rangaistukset

45 §

Joka 9 §:n 2 momentin (liittämisvelvollisuus), 10 §:n 1 momentin (siirtovelvollisuus) tai 22 §:n 1 momentin (toimitusvelvollisuus) vastaisella menettelyllä aiheuttaa toiselle vahinkoa, on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon.

46 §

Joka harjoittaa sähköverkkotoimintaa ilman 4 §:ssä tarkoitettua lupaa tai vastoin luvassa asetettuja ehtoja taikka rakentaa sähköjohdon ilman 19 §:ssä tarkoitettua lupaa tai luvassa asetettuja ehtoja, on tuomittava *luvattomasta sähköverkkotoiminnan harjoittamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi,

jollei teosta muussa laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

47 §

Joka rakentaa voimalaitoksen tai muuttaa siinä käytettävän polttoaineen toiseksi ilman 36 §:ssä tarkoitettua lupaa tai luvassa asetettuja ehtoja, on tuomittava *luvattomasta voimalaitoksen rakentamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teosta muussa laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

48 §

Joka rikkoo 50 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *sähkömarkkinoihin liittyvän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teosta muussa laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen sovelletaan rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

11 luku

Erinäiset säännökset

49 §

Kunta tai sen määräämisvallassa oleva yhteisö voi harjoittaa sähkön tuotantoa, sähköverkkotoimintaa ja myyntiä myös kunnan alueen ulkopuolella.

50 §

Joka tässä laissa taikka sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan on saanut tietoonsa liike- tai ammattisalaisuuden, ei saa sitä ilmaista sivulliselle eikä käyttää hyödykseen.

51 §

Poliisin tulee tarvittaessa antaa virka-apua tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten valvontaa koskeissa asioissa. Poliisiviranomaisen tulee tarvittaessa antaa apua myös 41 §:ssä tarkoitettujen pakkokeinon täytäntöönpanossa.

52 §

Ministeriön ja sähkömarkkinaviranomaisen tämän lain nojalla antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen siinä järjestyksessä kuin muu-

toksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

53 §

Jos Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen liitteenä olevassa, runkoverkkojen kautta tapahtuvasta sähkönsiirrosta annetussa neuvoston direktiivissä (90/547/ETY) tarkoitusta sähkön siirrosta ei päästä sopimukseen, noudatetaan sopimuksessa ja direktiivissä mainittua menettelyä.

54 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

12 luku

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

55 §

Edellä 10 §:ssä tarkoitetun siirtovelvollisuuden, 16 §:ssä tarkoitetun hinnoitteluperiaatteen (pistehinnoittelu) ja 29 §:ssä tarkoitetun toimintojen eriyttämisen voimaantulosta säädetään tarkemmin asetuksella.

Sähkömarkkinaviranomainen voi pidentää toimintojen eriyttämiseksi asetuksella säädettyä voimaantuloaikaa enintään yhdellä vuodela, jos sen noudattaminen jossakin tapauksessa on kohtuutonta.

56 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Tällä lailla kumotaan:

1) 16 päivänä maaliskuuta 1979 annetun sähkölain (319/79) 1 §:n 2 momentti, 2 §:n 1 momentin 5 kohta, 3 §, 2—5 luku, 30 §:n 2 momentti, 60 §:n 3 momentti sekä 64, 66, 68 ja 69 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 2 momentti, 30 §:n 2 momentti ja 60 §:n 3 momentti 13 päivänä tammikuuta 1989 annetussa laissa (59/89), 2—5 luku niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä 64 § 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (814/90);

2) sähköenergian siirtämisestä maan rajojen yli 12 päivänä joulukuuta 1957 annettu laki (410/57);

3) 14 päivänä joulukuuta 1979 annetun sähköasetuksen (925/79) 2, 4 ja 5 luku sekä 28 §, sellaisina kuin ne ovat, 2, 4 ja 5 luku

niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä 28 § 17 päivänä maaliskuuta 1989 annetussa asetuksessa (281/89);

4) voimalaitosten ja sähkölaitteistojen rakentamisluvista perittävistä maksuista 30 päivänä marraskuuta 1990 annettu asetus (1052/90);

5) valtioneuvoston 27 päivänä maaliskuuta 1980 hyväksymät yleiset sähköhuollolliset taavitteet;

6) yleisistä sähköntoimitusehdoista 19 päivänä kesäkuuta 1980 annettu kauppa- ja teollisuusministeriön päätös (479/80) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen; sekä

7) sähköhuollon yhteistoiminta-alueista 27 päivänä lokakuuta 1980 annettu kauppa- ja teollisuusministeriön päätös (716/80).

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin liittymissopimuksiin ja sähköntoimitussopimuksiin sovelletaan ministeriön tämän lain 9 §:n 3 momentin nojalla määräämiä liittymisehtoja ja 26 §:n nojalla määräämiä sähköntoimitusehtoja niiltä osin kuin ne ovat liittyjän tai sähkön käyttäjän kannalta kohtuullisemmat kuin yleisistä sähköntoimitusehdoista annetussa kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksessä määrätyt ehdot tai sopimukseen muuten sovellettavat ehdot. Liittymismaksun palauttamiseen ja ennen tämän lain voimaantuloa luovutettuihin vakuuksiin sovelletaan kuitenkin mainittua

kauppa- ja teollisuusministeriön päätöstä tai sopimukseen ennen tämän lain voimaantuloa muuten sovellettuja ehtoja.

Jos 19 §:ssä tarkoitetusta sähköjohdosta on tehty sähkölain mukainen ilmoitus ministeriölle tai se sisältyy ministeriölle toimitettuun sähköhuollon aluesuunnitelmaan tai sen täydennykseen eikä ministeriö ole käynnistänyt hankkeesta sähkölain mukaisia neuvotteluja, sähköjohdolle ei tarvitse pyytää tämän lain 19 §:n mukaista lupaa, jos johdon rakentaminen aloitetaan kolmen vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta. Jos ministeriö on käynnistänyt hankkeesta sähkölain mukaiset neuvottelut, on sähköjohdolle haettava tämän lain mukainen lupa. Rakentamisen aloittamisella tarkoitetaan tässä varsinaisten rakennusteknillisten töiden aloittamisen lisäksi myös sellaisia toimenpiteitä, joista aiheutuisi rakennuttajalle kohtuuton taloudellista menetystä, mikäli lupa evättäisiin.

Jos sähkömarkkinaviranomaista ei ole perustettu tai sen tehtäviä säädetty jollekin viranomaiselle tämän lain tullessa voimaan, kauppa- ja teollisuusministeriö hoitaa tilapäisesti sen tehtäviä.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 25 päivänä elokuuta 1994

Tasavallan Presidentti
MARTTI AHTISAARI

Ministeri Pertti Salolainen

Sähkömarkkina-asetus

Kauppa- ja teollisuusministerin esittelystä säädetään päivänä kuuta 199 annetun sähkömarkkinalain (/) nojalla:

1 luku

Sähköverkkolupa

1 §

Luvanvaraista ei ole sähköverkkotoiminta, jossa yhteisön tai laitoksen hallinnassa olevalla sähköverkolla hoidetaan vain kiinteistön sähkönjakelua.

2 §

Sähköverkkoluvan hakijan tulee täyttää seuraavat tekniset, taloudelliset ja organisatoriset edellytykset:

1) hakijan organisaation tulee vastata sen verkkotoiminnan laajuutta ja luonnetta;

2) hakijalla tulee olla palveluksessaan tai muuten käytettävissään riittävä henkilöstö;

3) hakijalla tulee olla palveluksessaan henkilö, joka on kelpoinen johtamaan sähkölaitteistojen käyttö- ja huoltotöitä, sekä, milloin hakija suorittaa sähkölaitteistojen suunnitelu-, rakennus- ja korjaustöitä, lisäksi henkilö, joka on kelpoinen johtamaan näitä töitä;

4) hakijalla tulee olla taloudelliset edellytykset kannattavaan sähköverkkotoimintaan; sekä

5) hakijalla tulee olla muutkin edellytykset, jotta se voi vastata hakemastaan sähköverkkotoiminnasta sähkömarkkinalain (/) ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten mukaisesti.

3 §

Sähköverkkolupaa on haettava kirjallisesti sähkömarkkinaviranomaiselta.

Hakemuksessa on ilmoitettava:

1) hakijan nimi ja kotipaikka;

2) sähköverkkotoiminnassa käytettävä toimintatila; sekä

3) millä alueella hakija haluaa harjoittaa sähköverkkotoimintaa ja milloin toiminta on tarkoitus aloittaa.

Hakemukseen on liitettävä:

1) jos hakijana on yhtiö, osuuskunta tai muu

yhteisö, jäljennös yhtiöjärjestyksestä tai säännöistä sekä rekisteriote taikka näitä asiakirjoja vastaava selvitys yhteisöstä;

2) edellä 2 §:ssä tarkoitettujen edellytysten toteamiseksi tarvittavat selvitykset; sekä

3) kartta alueesta, jolla hakija aikoo harjoittaa sähköverkkotoimintaa tarvittavine verkostotietoineen.

4 §

Tämän asetuksen voimaan tullessa toimivan sähköverkonhaltijan tulee toimittaa lupahakemuksensa sähkömarkkinaviranomaiselle puolen vuoden kuluessa asetuksen voimaantulosta.

Ennen luvan myöntämistä on 1 momentissa tarkoitettujen jakeluverkon haltijan vastuualue sama kuin sähkölain (319/79) mukaan tälle määritetty jakelualue.

2 luku

Verkkotoiminnan yleiset velvoitteet ja hinnoitteluperiaatteet

5 §

Luvanhaltijan tulee tehdä sähkönsiirrosta tarjous asiakkaalle tämän sitä pyytäessä. Jos luvanhaltija kieltäytyy sähkönsiirrosta, tämän on esitettävä asiakkaalle perustelut kieltäytymisensä syistä.

6 §

Verkonhaltija ei ole velvollinen tekemään sopimusta alle 500 kilowatin käyttöpaikkakohtaista tehoa koskevasta sähkönsiirrosta ennen 1 päivää tammikuuta 1997, ellei ole kysymys toimitusvelvollisuuden piiriin kuuluvasta sähkönsiirrosta.

7 §

Sähkömarkkinalain 16 §:ssä säädettyjä hinnoitteluperiaatteita on noudatettava 1 päivästä tammikuuta 1996 alkaen. Siirtymäaikana sovit-

tavissa sopimuksissa verkonhaltija saa soveltaa valitsemaansa tilapäistä hinnoittelua.

3 luku

Sähköverkon rakentaminen

8 §

Sähköjohdon rakentamista koskevassa lupahakemuksessa on esitettävä tiedot johdon rakennuttajasta ja johdon tärkeimmät teknilliset tiedot, johdon rakentamisaikataulu ja kustannusarvio, selvitykset johdon tarpeellisuudesta, ympäristövaikutuksista ja soveltuvuudesta alueen maankäyttöön sekä mahdolliset muut lupakäsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot.

4 luku

Sähkön vähittäismyynti

9 §

Sähkön vähittäismyyntin laskutuksen tulee perustua niiden asiakkaiden osalta, joille vähittäismyyjällä ei ole toimitusvelvollisuutta, tunneittain tapahtuvaan energianmittaukseen ja rekisteröintiin, elleivät sähkön ostaja, alueen myyjät ja verkonhaltija muuta keskenään sovi.

10 §

Sähkön vähittäismyyntinissä ja siirrossa tarvittavien mittalaitteiden hankkiminen, omistaminen ja asentaminen, mittalaitteiden tarkistaminen ja huoltaminen sekä mittaustiedon raportointi sähkökaupan osapuolille kuuluvat jakeluverkon haltijan tehtäviin.

Verkon haltija voi tarjota momentissa 1 mainittuja palveluja joko omana työnä tai hankkia palvelut ulkopuolelta, myös sähkökaupan muilta osapuolilta.

Mittalaitteiden ja mittareiden luennasta sekä asiakaskohtaisesta laskutuksesta voivat sähkön myyjä ja jakeluverkon haltija sopia verkkopalvelusopimuksessa.

Mittaus on järjestettävä siten, että siitä aiheutuvat kustannukset ovat sähkön ostajille ja myyjille mahdollisimman pienet. Mittarointijärjestelmän keskeisistä hankinnoista tulee tehdä julkinen tarjouspyyntö.

Myös sähkön ostajalla on oikeus hankkia ja

omistaa verkonhaltijan tekniset vaatimukset täyttävä 9 §:ssä tarkoitettu mittaustilasto.

5 luku

Toimintojen eriyttäminen

11 §

Yrityksen on eriyttävä verkkoluvan alainen verkkotoimintansa omaksi liiketoiminnakseen. Lisäksi jakeluverkkotoiminta on eriyttävä muusta verkkotoiminnasta omaksi liiketoiminnakseen.

12 §

Sähkön myynti ja sähkön tuotanto on eriyttävä omiksi liiketoiminnoikseen, jos yritys on määräävässä markkina-asemassa sähkön myynnissä tai jos yrityksellä on merkittävää muuta liiketoimintaa, joka on määräävässä markkina-asemassa. Jos tuotantotoiminta on merkitykseltään vähäistä, voidaan se jättää eriyttämättä sähkön myyntitoiminnasta.

Määräävässä markkina-asemassa olevan sähkön tukkumyyjän on eriyttävä tukkumyynti ja mahdollinen sähkön vähittäismyynti erillisiksi myyntitoiminnoiksi.

Sähkön tuotantotoiminta sisältää sähkön erillistuotannon sekä sähkön ja lämmön yhteistuotannon. Sen tulee sisältää myös mahdolliset tuotantoyhtiösakkeet ja -osakkuudet muissa yrityksissä.

13 §

Toiminnot tulee eriyttää viimeistään asetuksen voimaantuloa seuraavan vuoden alussa tai jos yhtiön tilikausi on silloin kesken, seuraavan tilikauden alusta.

6 luku

Luvat ja ilmoitukset

14 §

Sellaisten uusien voimalaitosten rakentamiseen, joissa käytetään yksinomaan tai pääasiallisesti öljypolttoaineita, samoin kuin olemassa olevien voimalaitosten muuttamiseksi käyttämään yksinomaan tai pääasiallisesti näitä polttoaineita, on pyydettävä kauppa- ja teollisuusministeriön lupa. Lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos voimalaitoksen nettosähköteho on vähemmän kuin 10 megawattia.

Lupahakemukseen on liitettävä tarpeelliset selvitykset 15 §:ssä säädettyjen edellytysten arvioimiseksi ja muut ministeriön määräämät tiedot hankkeesta.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetussa laissa (468/94) tarkoitettua hanketta koskevaan lupahakemukseen on liitettävä mainitun lain mukainen arviointiselostus.

Lupapäätöksestä on käytävä ilmi, miten ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain mukainen arviointi on otettu huomioon.

15 §

Edellä 14 §:ssä tarkoitettu lupa voidaan myöntää vain seuraavissa tapauksissa:

1) jos voimalaitos on tarkoitettu pelkästään huippu- tai varaenergian tuottamiseen;

2) jos öljytuotteita käytetään ainoastaan sytyttämiseen tai muiden tuotteiden palamisen ylläpitämiseen tai jos niiden osuus kokonaisenergiasta pysyy pienenä;

3) jos öljypolttoaine on jätetuote, jota ei voida käyttää tehokkaammin muihin tarkoituksiin;

4) jos muiden polttoaineiden toimituksia ei voida varmistaa taikka jos niiden käyttöä ei voida harkita taloudellisista, teknisistä tai turvallisuussyistä;

5) jos erityiset, ympäristönsuojelulliset syyt vaativat öljytuotteiden käyttämistä voimalaitoksessa.

16 §

Polttoainetoimitusten varmuuden turvaamiseksi ministeriö voi liittää luvan ehdoksi, että kyseinen voimalaitos on varustettava kahta polttoainetta käyttävällä kattilalla, jossa on mahdollista käyttää kiinteää polttoainetta korvaavana polttoaineena.

17 §

Ministeriön on ilmoitettava EFTAn valvontaviranomaiselle 14 ja 15 §:n nojalla myöntämistään luvista ja mukaan on liitettävä yksityiskohtainen selvitys sitä puoltavista syistä.

7 luku

Tarkemmat määräykset ja voimaantulo

18 §

Kauppa- ja teollisuusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä tämän asetuksen täytäntöönpanosta.

19 §

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Ennen tämän asetuksen voimaantuloa voidaan ryhtyä asetuksen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

